

Metodika književnosti i nastava na daljinu

Flisar, Mateja

Master's thesis / Diplomski rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zadar / Sveučilište u Zadru**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:162:338704>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-09-12**

Sveučilište u Zadru
Universitas Studiorum
Jadertina | 1396 | 2002 |

Repository / Repozitorij:

[University of Zadar Institutional Repository](#)

zir.nsk.hr

DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJ

Sveučilište u Zadru

Odjel za kroatistiku

Sveučilišni diplomski studij

Hrvatski jezik i književnost (jednopedmetni); smjer: nastavnički

Mateja Flisar

Metodika književnosti i nastava na daljinu

Diplomski rad

Zadar, 2023.

Sveučilište u Zadru
Odjel za kroatistiku
Sveučilišni diplomski studij
Hrvatski jezik i književnost; smjer: nastavnički

Metodika književnosti i nastava na daljinu

Diplomski rad

Student/ica:
Mateja Flisar

Mentor/ica:
izv. prof. dr. sc. Mirela Šušić

Zadar, 2023.

Izjava o akademskoj čestitosti

Ja, **Mateja Flisar**, ovime izjavljujem da je moj **diplomski** rad pod naslovom **Metodika književnosti i nastava na daljinu** rezultat mojega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na izvore i radove navedene u bilješkama i popisu literature. Ni jedan dio mojega rada nije napisan na nedopušten način, odnosno nije prepisan iz necitiranih radova i ne krši bilo čija autorska prava.

Izjavljujem da ni jedan dio ovoga rada nije iskorišten u kojem drugom radu pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj, obrazovnoj ili inoj ustanovi.

Sadržaj mojega rada u potpunosti odgovara sadržaju obranjenoga i nakon obrane uređenoga rada.

Zadar, 28. veljače 2023.

ZAHVALA

Jedan dio mog životnog puta je gotov i počinje još bolji. Sve neizvjesnosti i čekanje informacije o položenom kolegiju sada su gotove. Moja obitelji je neprestano bila uz mene, pomagali mi tijekom mog školovanja i bila velika potpora. Hvala Vam što ste podupirali moje snove i odluke te što ste vjerovali u mene.

Hvala mojoj prijateljici Anđeli koja je uvijek imala dobar savjet i davala podršku u teškim trenucima.

Hvala jednoj osobi koja je uvijek govorila da će sve biti u redu i da, imao si pravo.

I na kraju hvala mojoj mentorici na pomoći i što je svojim poučavanjem ojačala ljubav prema pozivu nastavnika.

SADRŽAJ

1. UVOD	1
2. NASTAVA NA DALJINU	3
3. PROMJENE U ODGOJNO-OBRAZOVNOM SUSTAVU TIJEKOM NASTAVE NA DALJINU	4
3.1. Organizacija izvođenja nastave	5
3.2. Modeli nastave na daljinu	5
3.2.1. Metodčki sustavi u nastavi na daljini	7
3.3. Virtualna učionica	8
3.4. Nastavni sat	9
3.5. Nastavna sredstva i pomagala	11
3.6. Informatičko-komunikacijska tehnologija u nastavi na daljinu	12
3.6.1. Digitalni sustavi	14
3.6.2. Digitalni alati	16
3.7. Nastavnik u nastavi na daljinu	21
4. KOMUNIKACIJA NA DALJINU	24
5. MOTIVACIJA	25
6. METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA METODIKE KNJIŽEVNOSTI TIJEKOM NASTAVE NA DALJINU	26
5.1. Cilj istraživanja	26
5.2. Ispitanici istraživanja	26
5.3. Opis istraživanja	27
7. REZULTATI I ANALIZA ISTRAŽIVANJA	28
7.1. Pripremanje za nastavni sat književnosti u na daljinu	29
7.2. Izvođenje nastave na daljinu	34
7.3. Komunikacija u nastavi na daljinu	54
7.4. Nastavnik književnosti u nastavi na daljini	57

7.5. Sat književnosti	60
7.6. Školska interpretacija	66
7.6.1. Izvješće o održanim nastavnim satovima	68
Nastavni sat 1	68
Nastavni sat 2	69
Nastavni sat 3	70
Nastavni sat 4	71
Nastavni sat 5	72
8. ZAKLJUČAK	73
9. LITERATURA	75
SAŽETAK	82
SUMMARY	82

1. UVOD

Ministarstvo znanosti i obrazovanja svojim se radom trudi unaprijediti obrazovanje. Primjerice kada se uvela školska reforma zvana *Škola za život*. Digitalni alati kao što je Word, PowerPoint i Kahoot koriste se svakodnevno u redovitoj nastavi. Današnji nastavnik književnosti mora imati digitalne kompetencije jer inače ne može napisati pripremu za nastavni sat niti ga ostvariti u učionici. Obrazovanje u Hrvatskoj se promijenilo pojavom koronavirusa i proglašenjem pandemije. Prvo uvođenjem epidemioloških mjera, a u konačnici preseljenjem obrazovanja u domove.

Diplomski rad sastoji se od dva dijela: teorijskim opisuju se pojedini elementi koji su utjecali na promjenu metodike. Drugi dio je istraživački i tim se dijelom htjelo dokazati argumentacija iz prvog dijela te vidjeti osobna iskustva nastavnika/ica književnosti u nastavi na daljinu.

Prvim dijelom rada definira se pojam nastava na daljinu, a potom se analiziraju promjene uzrokovane promjenom oblika nastave. Prvo se objašnjava načini organizacije nastave, a zatim se definiraju tri modela nastave. Onda, se opisuje virtualna učionica, nastava i nastavni sat. S obzirom na potrebnu tehnologiju i nemogućnost fizičkog kontakta, peto potpoglavlje objašnjava nastavna sredstva i pomagala u nastavi. Sljedeće potpoglavlje opisuje informatičko-komunikacijsku tehnologiju te iznosi digitalne alate i sustave koji su transformirali način poučavanja i učenja. Svakako se promijenila i uloga nastavnika pa se u sedmom potpoglavlju opisuje njegova uloga i promjena u radu. Treće poglavlje objašnjava promjenu komunikacije između nastavnika i učenika. I na kraju iznosi se važnost dodatne motivacije učenika tijekom nastave na daljinu.

Drugi dio je istraživački čiji i je cilj bio ispitati promjenu oblika izvođenja nastave i metodiku književnosti. Rasprava i rezultati istraživanja podijeljeni su u potpoglavlja kao pojedini metodički segmenti. Prvo se analizirao način i promjena pripreme. Potom, izvođenje nastavnog sata književnosti kroz oblik izvođenja sata, upotreba digitalnih alata i oblike rada. Isto tako nastavnici/ice su iznosili nedostatke i prednosti, uvjete rada, koliko se promijenio nastavni sadržaj i sl. Nakon toga, treći dio ankete opisuje promjenu i način komunikacije te upotrebu aplikacija za njezin ostvaraj. U četvrtom dijelu analizira se nastavnik književnosti u nastavi na daljinu. Sljedeće potpoglavlje tumači promjenu metodike književnosti i strukturalnih elemenata sata kroz interpretativno čitanje, način interpretacije i sl. Zadnje potopoglavlje dodatno

objašnjava promjenu metodike književnosti kroz analizu izvođenih nastavnih sati nastavnika/ica u nastavi na daljini.

Cilj ovog diplomskog rada je prikazati i objasniti kroz teorijski dio nastavu na daljinu i promjene koje su utjecale na promjenu metodike književnosti, a na temelju anketnog istraživanja i dokazati da se metodika književnosti promijenila tijekom nastave na daljinu.

2. NASTAVA NA DALJINU

Pojam *nastava na daljinu* egzistira od ranije. Brebrić u svom članku objašnjava dopisno školovanje kao preteča nastavi na daljinu (Brebrić, 2020:33). Nadalje, njezin začetak bio je 1991. godine održavanjem *Ratne tv škole* za vrijeme Domovinskog rata (Kostović-Vranješ, Bulić, Periša, 2021:117). Hrvatsko obrazovanje se upoznalo s nastavom na daljinu početkom pandemije uzrokovanom bolesti COVID-19 kao jedini način zaštite zdravlja djece, zaposlenika u školi i nastavku obrazovanja. CARNET na svojoj internetskoj stranici definira nastavu na daljinu kao „oblik učenja i poučavanja u kojemu se ne ostvaruje fizička prisutnost učitelja i učenika, već se proces učenja i poučavanja odvija u virtualnom okruženju uz podršku digitalnih tehnologija (URL1). Potom, Vanek objašnjava da je nastava na daljinu „prvenstveno temeljena na poučavanju tijekom kojega učitelj i učenik nemaju izravan fizički kontakt“ (Vanek, 2020: 162). Hoić-Božić i Holenko Dlab u svojoj knjizi upotrebljavaju termine *udaljeno učenje* i *učenje na daljinu*, a opisuju kao „obrazovanje ili obuku koja se nudi učenicima na različitom mjestu, odnosno fizički udaljena od učitelja ili izvora informacija“ (Hoić-Božić i Holenko Dlab 2021: 45). Iz navedenih definicija različitih autora može se rezimirati kako nastava na daljinu podrazumijeva fizičku udaljenost i korištenje interneta u učenju i poučavanju.

2020. godina je obilježena kao godina u kojoj se promijenilo hrvatsko školstvo kao nikada prije. Pri tome se ne misli na nastavne metode ili nastavna sredstva, nego na to da se cjelokupno obrazovanje preselilo u virtualni svijet. Nitko to nije očekivao niti se tome nadao. Milas Z. i Milas D. koronavirus opisuju kao prvorazredni gospodarski problem (Milas Z., Milas D., 2021:578). Zbog naglog širenja zaraze i oboljelih donešena je odluka o proglašenju epidemije u Hrvatskoj i epidemiološke mjere. No, unatoč tome učenje i poučavanje nastavilo se odvijati ipak uživo. Zbog velike opasnosti od širenja bolesti uzrokovane koronavirusom svijet se suočio s novim izazovom zvanim *lockdown*. Vlada Republike Hrvatske 13. ožujka 2020. godine donosi *Odluku o obustavi izvođenja nastave u visokim učilištima, srednjim i osnovnim školama te redovitog rada ustanova predškolskog odgoja i obrazovanja i uspostavi nastave na daljinu* koja je trajala do opoziva (URL 2). 16. ožujka 2020. je datum kojeg se obrazovanje potpuno promijenjeno jer započinje nastava na daljinu. Bila je to brza promjena, no zbog nemogućnosti održavanja nastave uživo Ministarstvo znanosti i obrazovanja uspjelo je pronaći način da se ipak nastavi obrazovanje. Tako je nastava na daljinu obuhvatila školske godine 2019./2020. i 2020./2021.

Navedeno razdoblje obilježavaju nespretnosti, nesnalaženja, usponi i padovi te brza i učinkovita rješenja (Brebrić, 2020: 33). Bio je to veliki izazov za učenike, sve stručne osobe koje sudjeluju u obrazovanju, a osobito za nastavnike jer nije postojao takav način održavanja nastave. S promjenom načina održavanja nastave promijenila se između ostalog i metodika književnosti na koju nastavnici nisu bili pripremljeni tijekom svog studija ili se susretali u praksi. Car iznosi zanimljivu konotaciju da je nastava na daljinu *instatni odgovor* na pandemiju (Car, 2020: 38)

3. PROMJENE U ODGOJNO-OBRAZOVNOM SUSTAVU TIJEKOM NASTAVE NA DALJINU

„Obrazovanje je organizirani pedagoški proces stjecanja znanja i razvijanja spoznaje“ (Čubrić, 2021:12). Taj proces znatno je izmijenjen i iznjedrio je određene promjene u radu uspostavljanjem nastave na daljinu. Tehnologija ja bila preduvjet održavanja učenja i poučavanja što je trebalo poboljšati spoznaju individualnih sposobnosti i znanja. O tome koliko je svaki pojedinac spreman na promjenu ovisio je sav proces (Matić, Staničić, 2021:415). Svaki razred čine učenici i njihove različite sposobnosti, znanja, količina motivacije, stilovi učenja (Marin, Fabac, 2020:16). Imajući to na umu učitelji su morali održavati individualan pristup učenicima. Gracin i Cankarja Ljutomer ističu kako se to osobito odnosi na učenike koji dolaze iz obitelji s lošijim životnim uvjetima (Gracin, Cankarja Ljutomer, 2022:3).

Ministarstvo znanosti i obrazovanja u dokumentu *Upute za vrednovanje i ocjenjivanje tijekom nastave na daljinu* naglasilo je odvajanje bitnih sadržaja od nepotrebnih činjenica i detalja koji samo opterećuju nastavu, učitelje i učenike. Zbog toga nastavni sadržaj morao je biti jasan i sažet. Ostvarenje nastave na daljinu uključuje kvalitetno formiranje nastavnih sadržaja uz koje je važno voditi računa i o raznovrsnim i kreativnim aktivnostima koje su u funkciji motivacije učenika (Kostović-Vranješ, Bulić, Periša, 2021:112). Ovakva nastava poticala je samostalan rad učenika, njihovu kreativnost i razvoj kritičkog razmišljanja.

U sljedećim potpoglavljima iznositi će se i objašnjavati detaljnije promjene koje su nastale tijekom izvođenja nastave na daljinu.

3.1. Organizacija izvođenja nastave

Zaustavljen je tradicionalan način izvođenja nastave pa su različiti stručnjaci u suradnji s Ministarstvom znanosti i obrazovanja osmislili novi način učenja i poučavanja. Ministarstvo znanosti i obrazovanja surađivalo je sa sljedećim agencijama: CARNET, SRCE, AZOO, ASOO, AMPEU i NCVVO.

Nastava je organizirana zasebno za učenike razredne nastave emitiranjem na televizijskom programu HRT3. Potom učenici petog razreda i dalje, nastavu su pratili putem izrađenih videolekcija. Raspored sati njihova održavanja odredilo je Ministarstvo znanosti i obrazovanja i vrijedilo je za sve škole. Isto tako Ministarstvo je izradilo za svaki pojedini nastavni predmet godišnji plan i program.

U novi obrazovni sustav uključeni su i učenici s posebnim potrebama. Važno je stvoriti jednake uvjete i prilike za svu djecu bez obzira na koji se način izvodi nastava. Nastava na daljinu omogućuje lakše obrazovanje učenicima s invaliditetom kojima je pokretljivost jedna od prepreka tijekom školovanja. Bulić, Kostović-Vranješ, Periša u svom članku iznose podatak da su učenici kojima je oštećen sluh mogli pratiti nastavu preko Facebook stranice Hrvatskog društva prevoditelja znakovnog jezika (Bulić, Kostović-Vranješ, Periša, 2021:117). Isto tako postoje različite aplikacije kojima se može prilagoditi učenje osobama s posebnim potrebama. Primjerice, BookCreator je jedan od digitalnih alata za pomoć u praćenju nastave na daljinu u kojemu je moguće pisati tekst i na velikom formatu prikazati lice nastavnika ili profesora tijekom videolekcije. Isto tako, OneNote je jedna od aplikacija koja omogućuje nastavniku ili profesoru postavljanje prilagođenog sadržaja i zadataka učeniku, a da pri tome ostali to ne vide.

3.2. Modeli nastave na daljinu

Nastava na daljinu započela je prvenstveno kao privremena mjera sprječavanja širenja koronavirusa i trebala je trajati dva tjedna. Ubrzo nakon naglog povećanja broja zaraženih i povećane opasnosti od zaraze produžena je do kraja školske godine. Ministarstvo se neprestano trudilo osigurati uvjete nastavka izvođenja nastave uživo, ali je stavljena važnost na zdravlje učenika.

Razdoblje nastave na daljinu obilježila je napetost i neizvjesnost. Osobito se to odnosi na period između ožujka i prosinca 2020. godine pošto se nije znalo hoće li nastava biti uživo ili na daljinu (Karačić, 2021:325). Ministarstvo znanosti i obrazovanja donijelo je odluku u srpnju 2020.

godine o modelima rada za vrijeme pandemije koronavirusa za sve osnovne i srednje škole: Model A, Model B i Model C. Tim modelima obuhvaćene su školske godine 2020./2021 i 2021./2022. Ravnatelj škole i lokalni stožer odlučivali su kojim će se modelom provoditi nastava u školi. Sve je ovisilo o epidemiološkoj situaciji mjesta u kojem se škola nalazi.

Prvi model podrazumijeva izvođenje nastave uživo uz nova pravila vezana za epidemiološku opreznost. Nastava se održavala prema uputama koje je doneslo Ministarstvo zdravstva vezano za sprječavanje i suzbijanje epidemije. Ovaj se model najčešće odnosio na učenike razredne nastave kojima bi učenje uz informatičko-komunikacijsku tehnologiju bilo otežano u nastavi na daljinu. Naglasak je bio na fizičkoj udaljenosti između učenika i razrednih odjeljenja. Obavezno su se morale dezinficirati ruke, mjeriti temperatura, nositi zaštitne maske. Učenici su boravili samo u svojoj učionici, a nastavni dan nije smio završiti svima u isto vrijeme kako bi se izbjeglo okupljanje.

Nastavnicima je bio izazov u planiranju i izvođenju nastave jer su morali paziti na fizičku udaljenost, a aktivnosti se nisu mogle odvijati u skupinama ili parovima. Za zaražene učenike i učenice te onih slabijeg zdravstvenog stanja morala se organizirati nastava na daljinu. Isto tako, dodatne aktivnosti kao što su produženi boravak, dramske skupine, novinarske skupine i sl. odvijale su se na daljinu ako se nije mogao osigurati fizički razmak.

Drugi model spaja nastavu uživo i na daljinu na način da je nastava organizirana u etapama, kao što je primjerice tri dana nastave uživo, a ostatak tjedna na daljinu. Ovaj model je inovacija u hrvatskom obrazovanju jer spaja tradicionalnu nastavu i nastavu koja se izvodi isključivo virtualno. Sadržaji se mogu na taj način osuvremeniti, približiti učenicima i olakšati proces prijenosa i usvaja nastavnih sadržaja. Rukljač i Jurjević Jovanović definiraju ovaj model kao *online* i *offline* učenje (Rukljač, Jurjević Jovanović, 2021:67). Brojne su prednosti i unaprijeđena nastavnog procesa jer se modelom B potiče sudionike na korištenje tehnologije u učenju i poučavanju, spaja se nekoliko stilova učenja i omogućuje se bolji individualni pristup učeniku (Hoić-Božić, Holenko Dlab, 2021:31-32). S druge strane, Ministarstvo znanosti i obrazovanja ističe da ovo nije najbolji model za učenike jer je teško postići pedagoške uvjete za sve. Za održavanje ovog modela potrebna je tehnička priprema jer nemaju svi nastavnici ni učenici isto znanje o korištenju tehnologije kojom se odvija nastava na daljinu niti opremu. Preporuka je da se koristi u slučajevima kada nakon podijele nastave u dvije smjene i dalje postoji mogućnost ne održavanja fizičkog kontakta.

Model C predstavlja potpunu promjenu tradicionalne nastave jer se sve odvija u virtualnom okruženju, ostvaruje se pomoću informatičko-komunikacijske tehnologije i mijenja sve do sada poznato kao što su nastavne metode, sredstva, pomagala, način vrednovanja, itd. Tijekom održavanja nastave na daljinu poticala se dvosmjerna komunikacija, ali u velikoj mjeri učenici su imali samostalan rad.

3.2.1. Metodički sustavi u nastavi na daljini

Pandemija uzrokovana koronavirusom potaknula je obrazovanje na različite prilagodbe i promjene. Nastavnici i učenici uvidjeli su koliko se tehnologija razvila i koliko im može pomoći pri učenju i poučavanju. Prema tome, Češi i Ivančić navode da je važno prilagođavati i unaprjeđivati učenje i poučavanje (Češi, Ivančić, 2019:59).

Suvremena se nastava može promatrati kroz četiri neizostavna faktora: učitelj, učenik, nastavni sadržaj i tehnologija. Upravo je taj najnoviji dio, odnosno tehnologija postala važan čimbenik održavanja nastave na daljinu. Ona postavlja sljedeće preduvjete izvođenja nastave na daljinu: opremljenost uređajima, internetska veza, izrada nastavnog sadržaja digitalnim alatima i kompetentan nastavnik u takvom okruženju (Runtić, Kavelj, 2020:151).

Metodički sustavi su zamisli prema kojima će se održati nastavi sat, a čije određenje ovisi o nastavnom sadržaju, učeniku, nastavniku, organizaciji te nastavnim metodama i sredstvima (Bežen, 2008:302). Dakle, metodički sustavi između ostalog ovise o organizaciji i nastavnom sadržaju pa se iz toga može zaključiti da je su se s promjenom načina izvođenja nastave promijenili i metodički sustavi, odnosno njihova zastupljenost u nastavnom satu. Do izražaja su došli oni sustavi za koje autori Musa, Šušić i Tokić ističu da su proizvodi suvremene metodike: multimedijски, problemsko-stvaralački i projektni metodički sustav (Musa, Šušić, Tokić, 2015:86).

Multimedijски sustav je sustav koji uključuje različita sredstva kojima se prenose nastavni sadržaji. Marinac navodi kako se u suvremenoj nastavi pokušava koristiti više medija jer to rezultira bolje razumijevanje i učenje nastavnog sadržaja (Marinac, 2019:81). Da se u nastavni proces uvukla multimedijalnost potvrđuje i Rosandić u svojoj knjizi *Metodika književnoga odgoja*, putem novih medija kao što je primjerice računalo, internet, digitalni materijali, alati, filmovi, predstave na daljinu i sl.

Problemsko-stvaralački sustav u nastavi podrazumijeva postavljanje učenicima određenog problema vezanog za nastavni sadržaj. Potrebno je obratiti pažnju na to da postavljeni problem bude zanimljiv učenicima, da ih zaintrigira i motivira (Rosandić, 2005:205). Uloga nastavnika u nastavnom satu je minimalna jer on postavlja zadatak i daje učenicima smjernice. Jagarinec ističe da učitelj u ovom sustavu mora biti spreman i sposoban za ovaj način rada (Jagarinec, 2021:3). Najveća odgovornost je na učeniku jer on svojim trudom i zalaganjem dolazi do rješenja problema koji je stavljen pred njega. Potiče ga se da promišljanjem sam dođe do zaključka. Rosandić ističe da problemsko-stvaralačkim sustavom učenik postiže samostalnost i kritički stav na najvišoj razini (Rosandić, 2005:205). U nastavi na daljinu provođenje ovog sustava može se organizirati kao individualni ili skupni rad. Primjerice učenici organizirani u skupine komunicirali bi putem različitih društvenih mreža ili digitalnih platformi, a istraživanje bi se izvodilo putem različitih digitalnih alata koji su dostupni učenicima. Jagarinec objašnjava da se problemsko učenje može se provesti i tijekom videopoziva (Jagarinec, 2021:4).

Projektni sustav je je sustav u kojemu učenik zauzima glavnu ulogu. Za razliku od problemskog, u projektnom sustavu učenici sami biraju temu za izradu nekog projekta, dok im nastavnik pripomaže u definiraju i po potrebi usmjerava. Sljedeća razlika između ta dva sustava je namjena. Prema Matijeviću kada se učenike želi potaknuti na istraživanje i rješavanje onda se koristi problemsko-stvaralački, dok se projektni koristi za otkrivanje nove spoznaje (Matijević, 2008:196). Prvim se postiže učenje istraživanjem, a drugim učenje otkrivanjem (Matijević: 2008:195). Budući da se izrađuje za potrebe odgojno-obrazovnih ciljeva, projekt koji se izrađuje naziva se nastavni projekt (Matijević, 2008:196). Učenici dolaze do novih spoznaja o temi koju obrađuju pomoću različitih izvora koje potom sistematiziraju i povezuju u rad. Ovaj metodički sustav osobito je došao do izražaja u nastavi na daljinu, a nastavnici su često vrednovali učenički rad. Zbog dostupnosti različitih digitalnih materijala, informacija i mogućnostima digitalnih alata lako se moglo motivirati učenike na rad.

3.3. Virtualna učionica

Virtualna učionica je novost u nastavnom procesu koja simulira pravu učionicu. Rukljač i Jurjević Jovanović u svojoj knjizi iznose definiciju virtualne učionice kao digitalno okruženje koje okuplja učitelje i učenike u sudjelovanju nastave na daljinu (Rukljač, Jurjević Jovanović, 2021:78). Takvo virtualno uređenje izrađuje se određenim digitalnim alatima, a omogućuje

dijeljenje materijala, razmjenjivanje datoteka, slika, informacija i sl. Rukljač i Jurjević Jovanović ističu laku dostupnost učenicima i njihovim nastavnicima ne samo preko računala, nego i putem osobnih mobilnih uređaja (Rukljač, Jurjević Jovanović, 2021:78). U virtualnim učionicama uključena je i komunikacija preko poruka ili tijekom nastavnog sata. Osim toga, unutar takvih učionica mogu se održavati videopozivi ili audiopozivi, zelena ploča zamijenjena je digitalnom pločom i omogućeno je dijeljenje zaslona. Opcijom dijeljenja zaslona, sudionici u nastavnom satu mogu pratiti tijek predavanja. Rukljač ističe da učenici u takvom okruženju i uvjetima mogu imati dojam zajedništva kao što imaju u pravoj učionici (Rukljač, 2021:78).

CARNET u priručniku *Moodle upute za učitelje i nastavnike* objašnjava kako su moguće sljedeće uloge u virtualnoj učionici: Nastavnik, Student, Gost i Nastavnik bez ovlasti. Nastavnik može sve od dodavanja/brisanja korisnika, dodavanja aktivnosti, mijenjanje sadržaja i postavki, pregledavanje, ocjenjivanje i sl. Za razliku od toga, Nastavnik bez ovlasti može samo sudjelovati u nastavi, ocjenjivati, pregledavati te ga dodaje Nastavnik. Student ima pravo pregledavati sadržaj, rješavati zadatke i koristiti se alatima za komunikaciju. Gost nije prijavljen u virtualnu učionicu i može samo pregledavati nastavne sadržaje.

3.4. Nastavni sat

Metodika književnosti definira nastavni sat kao „vremenski ograničenu organizacijsku jedinicu odgojno-obrazovnoga procesa koja obično traje 45 minuta“ (Musa, Šušić, Tokić, 2015:77). Nastava na daljinu izmijenila je donekle nastavni sat u konstrukciji koji je poznat i koji se upotrebljavao do pojave novog načina izvođenja nastave. Tehnologija je postala jedini uvjet za održavanje nastavnog sata, a kao posljedica toga je da su nastavnici i učenici provodili dosta vremena pred ekranima. Ministarstvu je bio cilj omogućiti način kojim će učenje i poučavanje biti jednostavnije i fleksibilnije. Zbog toga je nastavni sat skraćen, a održavanje nastavnog sata provodilo se u dva oblika: asinkrono i sinkrono.

Asinkroni oblik nastavnog sata podrazumijeva da se određena aktivnost provodi u različito vrijeme, odnosno nastavnik i učenici ne moraju biti istovremeno prijavljeni u sustav i prisutni u virtualnoj učionici. Primjer za to su videolekcije kao najrašireniji oblik nastave na daljinu. Izdavači udžbenika pomažu nastavnicima u oblikovanju odgojno-obrazovnog sustava pomoću udžbenika, radnih materijala, predlaganjem metoda rada i sl. (Rukljač, Jurjević Jovanović, 2021:50).

Za razliku od toga, u nastavi na daljinu Ministarstvo znanosti i obrazovanja doneslo je odluku o izradi videolekcija za svaki pojedini nastavni predmet pa tako i za hrvatski jezik i književnost. Time je proces odgoja i obrazovanja donekle bio olakšan. Teme, ciljevi i ishodi odgoja i obrazovanja usklađeni su sa Godišnjim kurikulumom izrađen od strane Ministarstva. Videolekcije objavljujane su na stranicama Ministarstva, kao i stranicama Škole za život. Njihova prednost je to što učenici mogu pregledavati nekoliko puta ili se vratiti na one dijelove nastavnog sadržaja koji nisu dobro razumjeli. Nastavnici su bili slobodni u oblikovanju svog nastavnog sata, a ako su izrađivali svoje materijale mogli su podijeliti s drugim kolegama. Najbolja je ona videolekcija koju izrađuje nastavnik za svoj razred iz razloga što on poznaje svoje učenike i time zna kako im najbolje može prenijeti nastavni sadržaj i način na koji će učenici najlakše naučiti (Rukljač, Jurjević Jovanović, 2021:81).

Češi iznosi prednosti i nedostatke videolekcija u nastavi kao što je primjerice laka dostupnost, dok s druge strane izostaje komunikacija i povratna informacija (Češi, 2021:9-10). Franjo i Sunara-Jozić ističu u svom članku da nastavnik treba tražiti povratnu informaciju ili reakciju učenika na temelju čega bi trebao mijenjati metode, oblike rada itd., kako bi istovremeno postigao odgojno-obrazovne ishode i učenike pretvorio u aktivne sudionike nastave (Franjo, Sunara-Jozić, 2021:327). To je moguće u situaciji kada je nastava uživo pa nastavnik na temelju reakcije učenika i njihovog zalaganja dobiva informaciju o uspješnosti svog nastavnog sata, ali tako nešto je u nastavi na daljinu, osobito u videolekcijama, bilo malo otežano pa su se pronalazili alternativni načini. Na primjer, povratna informacija dobivala se putem zadataka za samostalan rad.

Kako nastava književnosti ima svoje nastavne etape, tako ima i videolekcija. Češi u svom članku *Videolekcije u nastavi hrvatskoga jezika – njihova svrha i oblikovanje* iznosi primjer za hrvatski jezik. Dakle, videolekcija započinje iskazivanjem što se očekuje od učenika i uglavnom je na početnom dijelu. Potom, kao i u svakom nastavnom procesu potrebno je učenike motivirati pa se to odvija pomoću upućivačke rečenice. Aktivnost učenika se ostvaruje putem teksta koji se analizira i interpretira. Potom učenicima se prikazuje ukratko sažetak pregledane videolekcije nakon čega učenici imaju priliku za samovrednovanjem neučenog. Na kraju prikazuju se izvori koji su pomogli u konstruiranju sadržaja. Ovaj oblik primjeren je u situacijama u kojima učenici moraju razmišljati i kada im je potrebno uložiti više vremena za ostvarivanje očekivanja koja se od njih traže. Tu osobito dolazi do izražaja učenikova organizacija i sposobnost samostalnog rada.

Sinkroni oblik podrazumijeva istodobnu aktivnost i odvija se u stvarnom vremenu. Nastavnik može započeti videopoziv, a učenici se prijavljuju u aplikaciju putem svojih računala. Ovaj oblik samim time omogućuje izravnu interakciju između nastavnika i učenika. Prednosti su lako dogovaranje sastanaka, ušteda vremena, smanjenje putnih troškova, suradnja, dijeljenje ekrana, dok su nedostaci tehnički problemi, nedostatak dvosmjerne komunikacije i dodatni trošak oko nabave tehničke opreme (Hoić-Božić, Holenko Dlab, 2021:47-49). Nastavnik treba posebno obratiti pažnju pri izvođenju ovog tipa nastavnog sata na to da ne dođe do monotonije, s čime se javlja i dosada kod učenika i nezainteresiranost. Kao i u tradicionalnoj nastavi, tako i u nastavi na daljinu treba izbjegavati frontalni rad te u nastavu uključiti učenikovo razmišljanje i stavove, poticati ih na istraživanje te dodatno promišljanje. Učenike je potrebno motivirati što je omogućeno različitim digitalnim alatima te ih uključiti u nastavni sat postavljanjem pitanja kako bi nastavnik znao da su prisutni osobito se to odnosi kada se od učenika ne zahtijeva uključenost kamere. Obvezna nastavna pomagala su računalo, mikrofon, zvučnik i internet.

Učenicima je olakšan proces jer ne moraju samostalno učiti, a u slučaju da im nešto nije jasno mogu izravno pitati nastavnika. Osobito je neugodan razgovor s ekranom, stoga nije loše od učenika zahtijevati da imaju upaljene kamere. Iako je preporuka bila da učenici nemaju uključene kamere kako ne bi došlo do opterećenosti sustava. Što se tiče radnih uvjeta preporučuje se da pozadina sobe u kojoj nastavnik održava predavanje na daljinu ne bude šarena niti tamna te treba paziti na buku oko sebe, osvjetljenje radne sobe i opremljenost (Gromila 2023:20). Tijekom odvijanja videopoziva potrebno je pripaziti da korisnik ima osobni kutak kako ostali ukućani ne bi ometali nastavni sat na daljinu.

3.5. Nastavna sredstva i pomagala

Tehnologija je utjecala na nastavu u tolikoj mjeri da je postala neizostavni dio. Autori Musa, Šušić i Tokić u svojoj knjizi koja je izdana puno prije nego što je tehnologija uzela maha u nastavnom procesu, navode sljedeće: „ubrzani razvoj tehnologije edukacijsku revoluciju drže u stalnom razvoju, ali već u ovom trenutku može se zaključiti kako su posljedice tih procesa dalekosežne i korjenite, posebice kad su u pitanju načini prenošenja znanja“ (Musa, Šušić, Tokić, 2015:69). Nastava na daljinu, po mišljenju autora Bazić i Minić je rezultat informatičko-komunikacijske tehnologije (Bazić, Minić, 2007:212). Time se potvrđuje prethodno navedena

konotacija da je tehnologija dalekosežno i korjenito promijenila metodiku, nastavna sredstva i pomagala, oblike rada, itd. za vrijeme pandemije.

Rosandić u svojoj knjizi iznosi zastarjela nastavna sredstva (prozirnice, gramofonske ploče, kasete) i nastavna pomagala (grafoskop, radio uređaj), dok se u novije doba razvijaju neprestano nova. Nastavna sredstva koja su bila nužna u nastavi književnosti, a što vrijedi i za druge nastavne predmete na daljinu, mogu se podijeliti na vizualna i auditivna. Vizualna su: slike, tablice, udžbenik, radna bilježnica u pdf formatu, digitalna bilježnica (OneNote), različiti digitalni materijali (radni listići, zadaće, kvizovi, obrazovne igre), datoteke izrađene u različitim digitalnim alatima (prezentacija, Word dokument), testovi i prezentacije. Digitalni materijali mogu sadržavati različite sadržaje i biti različitih veličina. Hudec navodi njihovu podjelu: „...simulacije, animacije, udžbenici, vježbe, testovi, predavanja/prezentacije, studije slučaja, kolekcije ili referentni materijal“ (Hudec, 2009:468). Auditivna sredstva koja su se koristila u nastavi književnosti na dalju su: audio zapisi nekog književnog teksta, audiopoziv, i glasovne poruke. Jedna potkategorija su audiovizualna nastavna sredstva kao što su: filmovi, videolekcije, predstave na daljinu.

Nastavna pomagala koja su pomogla u ostvarivanju nastavnog sadržaja u nastavi na daljinu su: računalo (osobno ili prijenosno), tableti, mobilni telefoni, kamera, zvučnik, mikrofoni, tipkovnica, miš, internet, poveznice kojom su učenici bili upućeni na određeni nastavni sadržaj ili u svrhu dodatnog informiranja o nastavnom sadržaju. Porasla je upotreba različitih alata i aplikacija od kojih će se izdvojiti neki: Wordwall, Word, Kahoot, Zoom, Microsoft PowerPoint, Google Meet, jitsi, MS Teams, WhatsApp, Messenger, Viber, Loomen, Yammer, Google Classroom, OneNote, YouTube, Gmail i dr.

Navedena nastavna sredstva i pomagala dokazuju kako se nastava modernizirala i prilagodila tehnološkom razvoju.

3.6. Informatičko-komunikacijska tehnologija u nastavi na daljinu

Tehnologija se neprestano razvija i usavršava, a kao posljedica toga je njezina prisutnost kako u svakodnevicu tako i u obrazovanju. Njezin utjecaj i važnost potkrepljuje činjenica da je informatika postala obvezni nastavni predmet od prvog razreda osnovne škole. Više nije moguće niti planirati ni izvesti nastavni proces bez upotrebe tehnologije. Čovjek u 21. stoljeću

više nema potrebe pamtiti gomilu činjenica kada ga prema Lovrić i Bjeliš, od informacija dijele tri klika mišem (Lovrić, Bjeliš, 2021:3).

Dinamične tehnološke promjene utjecale su i na stvaranje drugačijeg naraštaja učenika kojeg autori Vučetić i Filipović nazivaju *digitalnom generacijom* (Vučetić, Filipović 2015:320). Isto tako, Lazzarich definira kao *Z generaciju* (Lazzarich, 2021:276). Navedenu generaciju obilježava konstantna upotreba digitalnih uređaja, aplikacija i izjednačenost stvarnog i virtualnog prostora. Njihovi interesi, stilovi učenja i komunikacija drugačiji su od ranijih naraštaja. Sve te promjene potaknule su mijenjanje i razvijanje metodike.

Koronavirus naglo je ubrzao tehnologijski razvoj te cjelokupni nastavni proces preselio u virtualni svijet. Sudionicima nastave na daljinu kao još jedan izazov predstavljala je upotreba informatičko-komunikacijske tehnologije i spretno snalaženje u tome. Brebić ističe da se u obrazovanju dogodila tehnološka transformacija u jednoj noći (Brebić, 2020:33). Nastavnici i učenici susretali su se s određenim digitalnim sustavima i alatima po prvi put. Ministarstvo znanosti i obrazovanja izdalo je *Smjernice osnovnim i srednjim školama vezano uz organizaciju nastave na daljinu uz pomoć informacijsko-komunikacijske tehnologije*. U navedenom dokumentu Ministarstvo poziva na pripremanje školskih djelatnika osnovnih i srednjih škola u radu s informatičko-komunikacijskom tehnologijom. Bilo je važno uspostaviti sustav u kojem svi sudionici pravovremeno dobivaju informaciju i ostvariti komunikaciju između Ministarstva, ravnatelja, nastavnika, učenika i roditelja.

CARNET je na svojim stranicama objavio popis digitalnih alata, sustava te *Preporuke za provedbu nastavnih aktivnosti korištenjem interneta i digitalnih tehnologija u skladu s dostupnom mrežnom infrastrukturom pojedinačnih korisnika kod kuće*. Navedeni dokument sadrži popis mogućnosti i ograničenja korištenja informacijsko-komunikacijske tehnologije s obzirom na brzinu i domet internetske veze. Isto tako iznose se sporedne okolnosti koje također mogu utjecati na kvalitetu internetske veze, a sve to rezultira na uspješnost izvođenja nastave na daljinu. Uz to, CARNET nudi savjete kojima bi korisnici trebali osigurati tehničku ispravnost.

Nastavnici i učenici dobili su elektronički identitet koji uključuje korisničko ime, lozinku i elektroničku adresu. Pomoću toga mogli su pristupiti različitim digitalnim sustavima i alatima besplatno.

Ministarstvo znanosti i obrazovanja pobrinulo se i za učenike slabijeg socijalno-ekonomskog statusa te im je osiguralo tehničku opremu kao što je tablet i računalo. Teleoperateri pokazali su susretljivost time što su nastavnicima i učenicima koji nisu imali internet kod kuće dodijelili SIM karticu. Korisnici su morali imati elektronički identitet da bi pristupili tarifi. Telemach je svoju tarifu nazvao *Škola za život bez brige uz besplatne gige*, a A1 *Škola za život*. Hrvatski Telekom naglašavao je u svojim reklamama izjavu *Ovih dana važno je da smo povezani* čime se dokazuje bitnost pristupa internetu jer su svi morali biti umreženi kako bi funkcionirali. Sve tri telekomunikacijske kompanije u svoju tarifu uključile su 2.5 GB podatkovnog prometa mjesečno i to bez naknade te besplatan pristup internetskim stranicama s obrazovnim sadržajima.

Informatičko-komunikacijska tehnologija postala je temelj učenja i poučavanja. To su svi digitalni alati i resursi čije su funkcije raznolike: prijenos, dijeljenje, pohrana, stvaranje i komuniciranje (Ivić, Blagojević, 2022:94). Kostović, Vranješ i Bulić iznose brojne prednosti upotrebe tehnologije u nastavi kao što je unaprjeđivanje nastavnog procesa što rezultira dinamičnost i zanimljivost nastavnog sata te veća aktivacija učenika jer je tehnologija ionako dio njihove svakodnevice (Kostović, Vranješ i Bulić, 2021:116).

„Nastava na daljinu došla je s koronavirusom, ali sigurno je da s koronavirusom neće i nestat“ (Tenji, 2021: 145). Sve prednosti i mogućnosti informatičko-komunikacijske tehnologije koja obogaćuje poučavanje i učenje nastavnici su upoznali tek u nastavi na daljini, stoga je nastava uživo danas zasigurno bogatija novim metodama, nastavnim sredstvima i pomagalima.

Informatičko-komunikacijska tehnologija u ovom radu je podijeljena na digitalne sustave i digitalne alate. U nastavku će se nabrojati i pobliže objasniti njihova funkcija.

3.6.1. Digitalni sustavi

Digitalni sustavi su aplikacije koje obuhvaćaju različite mogućnosti u organizaciji i provedbi nastave. Junačko iznosi činjenicu da su digitalni sustavi postojali i prije nastave na daljinu, no bili su u sekundarnom planu, odnosno nije se iskoristio njihov puni potencijal iz razloga što su nastavnici imali odstojanje (Junačko, 2021:394). Sve se to promijenilo kada je upotreba informatičko-komunikacijske tehnologije postala nužnost. Zbog mogućnosti koje pružaju korisnicima postali su dobra zamjena klasičnoj učionici i nastavi.

CARNET je preporučio sljedeće sustave za upotrebu održavanja nastave na daljinu: MS Teams, Loomen, Google učionica i Yammer.

MS Teams je aplikacija koja pripada sklopu alata Office 365. Njezino glavno obilježje je suradnja i komunikacija. CARNET na svojoj stranici objašnjava da primarno služi za komunikaciju. No zbog svih aktivnosti koje se mogu izvoditi vrlo je često korištena u nastavi na daljinu. Administrator ima mogućnost stvaranja više virtualnih razreda koji se nalaze u odijeljenoj *Timovi*. Komunikacija se može odvijati porukama ili izravno videopozivom. Poruke se mogu izmjenjivati unutar tima te u opciji *Čavrljanje* individualno ili s više pojedinaca. Datoteke se mogu postaviti u poruci ili opciji *Datoteka* koje sudionici u tom timu mogu otvoriti u aplikaciji ili preuzeti na svoje računalo. Nastavnici pokreću video sastanak pri čemu imaju opciju održati ga u tom trenutku ili zakazati u neko drugo vrijeme. Oni započinju predavanje, a učenici pristupaju nastavi jednim klikom na opciju *Pridruži se*. Pri tome nastavni sat može se održati audiopozivom ili videopozivom. Tijekom videopoziva mogu se uključiti/isključiti kamera, mikrofoni, također može se dati do znanja drugim sudionicima da netko želi odgovoriti na pitanje ili nešto komentirati klikom na ikonu ruke. MS Teams nudi opciju dijeljenja zaslona pa učenici mogu izravno pratiti prezentaciju ili neki dokument i što nastavnik govori o tome. Zadaci za samostalan rad postavljaju se u kategoriji *Zadaci* te se može navesti naslov, opis zadatka i odrediti rok do kada se mora riješiti. *Kalendar* ima svoju ulogu napomene jer učenici mogu vidjeti rokove za zadatke ili vrednovanje.

Yammer se definira kao društvena mreža koja je također u sklopu Office365. Nudi opciju stvaranja grupa i virtualnih učionica. Komunikacija se odvija samo pismenim putem. U izborniku postoje različite mogućnosti pismene komunikacije: dijeljenje objava, postavljanje pitanja, izrađivanje anketa, davanje pohvala, i najavljivanje događaja u kalendaru pri čemu svi korisnici dobiju obavijest.

Loomen je digitalni sustav unutar sustava Moodle. Unutar njega uključeni su različiti alati koji olakšavaju rad nastavniku. Virtualne učionice izrađuju se opcijom *Zahtjev za novim tečajem*. Pronalazak nastavnog predmeta je olakšan pomoću opcije *Pretraži e-kolegije*. Nastavni predmeti organizirani su po temama. Komunikacija se odvija na dva načina videopozivi i poruke. Načini pisane komunikacije odvijaju se pomoću alata: *Forum*, *Poruke* i *Chat*. Forum omogućuje pokretanje rasprave o određenoj temi koju stvara nastavnik, a glavna prednost je to što nema određeno vrijeme pa učenici mogu pristupiti u bilo kojem trenutku. Loomen omogućuje različite alate izrade sadržaja: *Lekcija*, *Knjiga*, *Blog* i *Wiki*. Primjerice *Lekcija*

uključuje različite linkove nastavnih materijala, a povezani su pitanjima na koje učenici moraju odgovoriti, dok se *Knjiga* upotrebljava za prikaz veće količine nastavnog sadržaja. Isto tako nastavnik ima opciju izrade interaktivnog sadržaja kao što je upitnik ili igre. Prednost Loomena je u tome što se može pratiti aktivnost učenika. Alat Dedication tool prikazuje popis učenika i vrijeme koje provode na aplikaciji Loomen. Nastavnik vidi je li određeni zadatak ispunjen time što se pokraj njega u kvadratiću pojavljuje zelena kvačica. Drugi alat za praćenje aktivnosti je *Traka napretka* koja daje uvid koliko je uspješno odrađeno zadataka. Isto tako unutar sustava Loomena uključeni su alati kojima se izrađuju testovi i zadaci za samostalan rad. Učenici mogu neograničeno puta ispunjavati test ako je u pitanju ponavljanje, no kada je za ocjenu onda imaju samo jednom pravo rješavanja s vremenskim ograničenjem nakon čega sustav odmah ispravlja.

Google Classroom je digitalni sustav u koji su uključeni Google dokumenti. To je skup alata kojima korisnik može izrađivati dokumente, a neki od njih su sljedeći: Google Meet, Google Forms, Google Slides, Google Docs itd. Također ima opciju kreiranja digitalne učionice. Komunikacija se ostvaruje porukama ili videopozivima pomoću alata Google Hangout. Sadržaji se prenose s osobnog računala ili izrađuju u Google Dokumentima. Zadaci se objavljuju u opciji *Školska zadaća*. Mogu biti podijeljeni svim učenicima ili samo pojedinim. Nastavnici imaju mogućnost ocijeniti zadatke i dati povratnu informaciju. Google alati za vrednovanje su Google Forms i Google Quizzes.

3.6.2. Digitalni alati

Nastava prije pandemije integrirala je različite digitalne alate kao što su Microsoft PowerPoint, Kahoot, Word, YouTube i sl. Suvremena nastava se zalaže za dinamičnu nastavu i aktivnog učenika. To je predstavljalo veliki izazov u nastavi na daljinu jer su se nastavnici susretali ranije samo s osnovnim alatima u prikazivanju sadržaja ili vježbanju određene nastavne lekcije. Lovrić i Bjeliš ističu da je nastava na daljinu postala svakodnevnica svakog učenika i nastavnika kao i upotreba različitih digitalnih alata (Bjeliš, Lovrić, 2021:50). Iako je bilo novo iskustvo i okruženje, Hren potvrđuje da su nastavnici i njihovi učenici ipak mnogo naučili u području informatičke pismenosti i stekli iskustva u digitalnom radu (Hren, 2021: ii).

Održavanje nastave na daljinu je svakako novi oblik nastave i samim tim je suprotnost tradicionalnoj nastavi uživo. Odmicanje od takve nastave uzrokuje i činjenica da se nastava na daljinu održava potpuno preko digitalnih platformi, a aktivnosti su podržane različitim digitalnim alatima.

Tijekom takve nastave poželjno je izmjenjivati aktivnosti koje će utjecati na dinamičnost nastave, učenje, promišljanje i istraživanje (Češi, 2019:23). Digitalni alati pružaju neograničene mogućnosti koje ovise o znanju, kompetentnosti i kreativnosti nastavnika (Hoić-Božić, Holenko Dlab, 2021:106). Kao jedna od mogućnosti je osmišljavanje nastavnih aktivnosti u kojima je učenik aktivan sudionik (Hoić-Božić, Holenko Dlab, 2021:102). Učenik koji samo uči činjenice i nema pravo sudjelovanja u nastavi dio je zastarjele nastavne prakse (Lazzarich, 2021:283). Vuković objašnjava kako učenik usvaja nastavni sadržaj kada je u aktivnom djelovanju s nastavnikom ili drugim učenicima i kada je sposoban koristiti se digitalnim alatima (Vuković, 2020:10). Digitalni alati također potiču kod učenika kreativnost, a samim time i njegovu znatiželju i angažiranost. Stoga, učenici su u nastavi na daljinu imali priliku kreativno se izražavati u izrađivanju prezentacija, plakata, eseja i drugi vrsta radova i time pokazati svoje stvaralačke i informatičke sposobnosti. Nastavnik je morao biti mudar u odabiru digitalnih alata kojima je trebao motivirati učenike na rad, a učenje i poučavanje učiniti zanimljivim i jednostavnim. Uz to morao je obratiti pažnju da količina digitalnih alata ne bude prevelika. Dobar digitalni alat je onaj s kojim nastavnik zna raditi i ostvarivati obrazovne ishode (Rukljač, 2021:120).

U nastavi na daljinu koristili su se različiti digitalni alati i proširilo njihovo poznavanje. U nastavku će se nabrojati alati koji se nisu često upotrebljavali u nastavi uživo te će pojedini biti objašnjeni kako bi se prikazalo njihove prednosti i na koji su način nastavu na daljinu učinili zanimljivijom i bogatijom svojim mogućnostima.

Office 365 je skup aplikacija kojima se stvaraju, dijele i pohranjuju sadržaji, odvija komunikacija i suradnja. Nastavnici su se koristili u nastavi uživo alatima kao što su Word, Excel, Microsoft PowerPoint, no nastava na daljinu donijela je osvježenje u izvođenju nastavnog sata jer su se nastavnici upoznali ili bar proširili korištenje alata Office 365.

OneNote je digitalna bilježnica u sklopu alata Office 365. Učenici pristupaju tako što ih nastavnik upisuje opcijom *Stvori razrednu bilježnicu*. Neprestano ima mogućnost dodavanja ili brisanja članova. OneNote je digitalni alat koji omogućuje organiziranje sadržaja, označavanje važnih bilješki, rukopisni unos sadržaja, kombiniranje multimedijskog sadržaja i zajedničko korištenje (URL3). Sadržaj ovog alata se organizira po proizvoljnim sekcijama. U dijelu *Biblioteka sadržaja* nastavnik postavlja zadatke i nastavne materijale. Tenji objašnjava kako je ona za nastavni predmet Hrvatski jezik digitalnu bilježnicu podijelila prema predmetnim područjima: *Jezik i komunikacija*, *Književnost i stvaralaštvo* i *Kultura i medij* kako bi učenici

mogli lakše pronalaziti nastavni sadržaj (Tenji, 2021:149). Učenicima je omogućen vlastiti prostor u OneNote bilježnici. Nastavnik može pregledavati bilježnicu svakog učenika, ali učenici imaju uvid samo u svoju. Isto tako, može pratiti rad učenika i dati mu povratnu informaciju ili dodatno objašnjenje zadatka u obliku glasovne poruke koja ostaje spremljena u učenikovoj digitalnoj bilježnici (Tenji, 2021:141). U nastavi na daljinu ne smije biti zanemaren rad u skupinama u kojima će učenici imati priliku povezati se sa svojim prijateljima te pokazati svoje znanje i kreativnost (Rukljač, Jurjević-Jovanović, 2021:85). OneNote u svojim mogućnostima je uključio je rad u skupinama u dijelu *Prostor za suradnju*. Ako je neki sadržaj važan može se označiti oznakama *Važno*. Osim glasovnih poruka u OneNote-u mogu se prenositi i videozapisi.

OneDrive je alat za pohranu različitih sadržaja. Tenji navodi kako se u OneDrive mogu pohraniti OneNote bilježnice, videomaterijali, različiti dokumenti, fotografije, digitalni materijali, prezentacije, videolekcije itd. (Tenji, 2019:149). Prednost alata OneDrive je u tome što mu se može pristupiti s bilo kojeg uređaja, omogućuje sigurnosno kopiranje tako da ako se sve datoteke izbrišu na računalu, OneDrive ih ima sigurno pohranjene i naravno sadržaji se mogu dijeliti s drugima i preuzimati na uređaj koji se koristi (URL4).

S druge strane, Google je razvio svoje digitalne alate, a taj digitalni skup naziva se Google Workspace for Education. Od tog skupa alata, nastavnici su koristili u nastavi uživo uglavnom samo Gmail. U nastavi na daljinu upoznali su koje su to sve aplikacije i njihove mogućnosti. Google Workspace for Education objedinjuje sljedeće alate: Gmail, Google Classroom, Drive, Google Meet, Google Docs, Google Sheet, Google Slides, Google Calendar, Google Forms, Google Groups i Google Jamboard.

Google Meet je videokonferencijski alat. Prednost je laka dostupnost na svim uređajima. Pošto su nastavnici i učenici tijekom nastave na daljinu u kućnom okruženju, često se tijekom videopoziva čula buka. Google Meet pozivi omogućuju da ako se korisnik nalazi u bučnom okruženju može isključiti zvukove i šumove oko sebe u postavkama jer aplikacija može filtrirati zvukove s mikrofona (URL5). Učenici koji su iz drugih država ili imaju oštećenja sa sluhom mogu uključiti automatske titlove jer aplikacija prepoznaje jezik govornika i prevodi na engleski (URL6).

Google Forms je aplikacija u kojoj se može izraditi anketa ili kviz s različitim vrstama pitanja: otvorena pitanja, pitanja s više izbora ili s jednim, povezivanje, nadopunjavanje i sl. Nastavnik

dobiva ispunjeni dokument čim učenik dovrši i tako ima uvid u znanje učenika i na što se treba dodatno posvetiti pažnja (Tenji, 2021:142).

Google Jamboard je zamjena za standardnu ploču u školi. To je virtualna ploča koje se otvara samo tijekom poziva putem alata Google Meet, a sudionici dobivaju poveznicu u porukama (URL7).

Uz digitalne platforme koje u sebi objedinjuju različite elemente za održavanjem nastave na daljinu, nastavnicima su bili dostupni i različiti digitalni alati čija je svrha bila uglavnom samo uspostava videopoziva. To su sljedeći: Big Blue Button, jitsi, Zoom, itd.

Obrazovne igre u nastavi su poželjne jer učenje čine zabavnijim. Jedna od njih je kviz pomoću kojega se nastavni sadržaj može usvajati, ponavljati ili vrednovati. Pri tome učenici nemaju nelagodu pri rješavanju, a rješavati mogu individualno ili skupno. Alati za izradu kvizova su: Google Forms, Kahoot, Socrative, Testmoz, Quizlet, Quizziz, WordWall, Wordle. Groznik ističe kako je u svojoj nastavi koristio Kahoot u svrhu povećanja motivacije učenika (Groznik, 2021:3). To je alat pomoću kojeg učenici uče kroz igru odgovaranjem na pitanja, a pri tome svi učenici su uključeni, potiče se sudjelovanje, a zanimljivost se očituje u natjecanju među učenicima jer se na kraju prikazuje ljestvica sudionika po točnosti i brzini riješenosti (Groznik, 2021: 5).

Nastavnik ima pravo i slobodu organizirati nastavni sat kako on misli da je najispravnije i pri tome sam odlučivati koje će alate koristiti i na koje načine učiniti učenje i poučavanje zanimljivije. U daljnjem dijelu nabrojati će u *Tablica 1.* alati koje ističu autorice Rukljač i Jurjević Jovanović i Baljkas Klisović, a koji su se mogli koristiti u nastavi na daljinu i koji će se zasigurno koristiti u budućnosti obrazovanja. Nisu nabrojani svi alati jer su ovo oni koji se mogu koristiti za nastavni predmet Hrvatski jezik.

NAZIV DIGITALNOG ALATA	FUNKCIJA
Toondo	izrada stripova
Pixton	
MakeBeliefsComix	
Coogle	izrada umnih mapa
Wisemapping	
MindMeister	

Popplet	
Lino	digitalna oglasna ploča
Padlet	
Flipgrid	izrada audiozapisa
Voki	
Vocaroo	
VoiceThread	
Clyp	
Audacity	
Adobe Spark	izrada prezentacija
Projeqt	
Nearpod	
Prezi	
Glogster	izrada fotografija, postera i infografika
Canva	
Thinglink	
Piktochart	
Smore	
Wigflip	
Easel	
Issu	izrada e-knjige i časopisa
Storybird	
Calameo	
Madmagaz	
Blendedplay	izrada videa i animacija
Screencast	
Animoto	
Powtoon	
Moovly	
Vimeo	
Animatron	
Stop Motion Studio	

Tablica 1. *Prikaz digitalnih alata*

3.7. Nastavnik u nastavi na daljinu

Nastavnici su oni koji su glavni za provođenje odgojno-obrazovnih ciljeva. Školovanjem stječu znanja i vještine čime bivaju stručne osobe sposobne za poučavanje i vođenje razredom. (Bežen, Budinski, Kolar Billege, 2018:12). Unatoč tome, nitko ih nije pripremao za nastavu na daljinu. Pandemija je došla iznenadno i u kratkom roku promijenila ulogu nastavnika. Marciuš Logožar ističe četiri uloge nastavnika u novonastalim uvjetima: sociološka, pedagoška, upravljačka i tehnička (Marciuš Logožar, 2021:351).

Bazić i Minić ističu da se proširila sociološka i pedagoška uloga, što i ne čudi s obzirom na vrijednosne i tehnološke promjene u društvu (Bazić, Minić, 2007:213). Tijekom nastave na daljinu osim odgoja i obrazovanja, nastavnik je morao biti i podrška učenicima koji su odvojeni od svojih prijatelja i koji su nespremno i iznenadno zamijenili školu za dom. Izazov za nastavnike u nastavi na daljinu bio je potaknuti pozitivne emocije za učenje kojima će maknuti prepreke za prihvaćenje novog načina rada i steći uvid u to kako se učenici osjećaju zbog čega je bilo teško održati humanistički pristup prema učeniku (Lazzarich, 2021:277). Treba imati na umu da je nastavnika i učenika dijelio virtualni svijet i da je učenik doživljavao i učio preko ekrana. Zbog toga nastavnik nije smio dopustiti da se učenik osjeća sam.

Prema Rukljač i Jurjević Jovanović nastavnik je prvenstveno bio administrator u nastavi na daljinu (Rukljač, Jurjević Jovanović, 2021:79). On je upravljao virtualnim učionicama, nastavnim satima izvođenima putem videopoziva ili videolekcija, brinuo se o tehničkim uvjetima i ispravnostima te nadzirao aktivnosti učenika i njihovu uključenost u obrazovni proces. Iz tog razloga od njih se očekuje spremnost na promjene koje utječu na učenje i poučavanje te izmjenu dosadašnje uloge (Zoretić, Čižmek Vujnović, Ilić, 2021:29).

Nastava na daljinu onemogućila je susret uživo između nastavnika i učenika pa je prema Sablić, Klasnić i Škugor bilo teže primijetiti kada učenik ima poteškoće u shvaćanju nastavnog sadržaja (Sablić, Klasnić, Škugor, 2020:89). Određeni digitalni alati i evidencije o riješenosti zadataka za samostalan rad omogućile su nastavnicima individualno praćenje učenikova napretka. Tijekom nastave na daljinu nastavnici su imali obvezu svaki dan u virtualnom učionici uputiti

i podsjetiti učenike na zadatke nastavnog sata, nakon čega su bili dužni dati i povratnu informaciju. Ministarstvo znanosti i obrazovanja u svojim je dokumentima poticalo nastavnike na predavanje samo bitnih nastavnih sadržaja te da nastavni sat bude oslobođen od nebitnih detalja koji bi dodatno zakomplicirali učenje i razumijevanje. Posjedovanje i usklađenost stručnog znanja, metodičkih i socijalnih vještina omogućuju uspješan nastavni sat (Zoretić, Čižmek Vujnović, Ilić, 2021:36).

Metodičke vještine ili kako to Bežen, Budinski i Kolar Bilege nazivaju metodičko znanje, bilo je najpotrebnije u snalaženju u virtualnom okruženju (Bežen, Budinski i Kolar Bilege, 2018:12). Zbog čestih tehničkih poteškoća, novog načina rada, drugačijeg odnosa s učenicima i drugih okolnosti nastavnici su bili primorani svakodnevno prilagođavati nastavne metode, sredstva, osmišljavati različite aktivnosti i kreativne zadatke kako bi zainteresirali i motivirali učenike na rad. Ne postoji jedinstvena uputa za sve nastavnike da bi bili najuspješniji jer se svi razlikuju prema svojim sposobnostima, vještinama, znanjima i motiviranost- Zbog toga je važno da svaki nastavnik ponaosob odabere što mu najviše odgovara i na taj način će uspješno ostvariti cilj (Jagarinec, 2021:4).

Svaki nastavni sat je uspješan ako je priprema za njega bila kvalitetno odrađena. Današnjim načinu obrazovanja ističe se između ostalog i individualni pristup učeniku, zbog čega nastavnik mora poznavati svoje učenike i načine na koje će najbolje shvatiti nastavni sadržaj (Vučetić, Filipović, 2014:321). Nastavnici ponekad podliježu rutinskoj izvedbi nastave uzrokovano ponavljanjem nastavnih sadržaja za što onda nije potrebna priprema, no neprestanim unaprjeđivanjem i mijenjanjem odgojno-obrazovnih ciljeva primorani su mijenjati nastavne planove, metode, uvoditi nova nastavna sredstva i pristupe (Bežen, Budinski, Kolar Bilege, 2018:12 -13). Osobito se to odnosi na nastavu na daljinu. Način provedbe nastave bio je putem računala pa su nastavnici morali ulagati dodatan trud za planiranje nastavnog sata. Morali su biti spremni na sve scenarije uzrokovane različitim tehničkih poteškoćama i kompetencijama učenika te spremnim dodatnim planovima. Inače bi prema Musa, Šušić i Tokić nastava bila samo zbrka nesigurnih pokušaja poučavanja (Musa, Šušić, Tokić, 2015:80).

Osobita kompetencija nastavnika u nastavi na daljinu bila je pravilna prilagodba sadržaja i njegove kvantitete u nastavni sat (Novak, 2021:5). Inače, bio je vremenski skraćen, obilježen raznolikom digitalno-informacijskom tehnologijom što je zahtijevalo dodatnu pripremu u osmišljavanju dinamičnosti procesa učenja i poučavanja. Pozornost u osmišljavanju nastavnog sata morala je biti na izbjegavanju izvođenja nastavnih sati istim načinima, ne pretjerivati u

uporabi digitalnih alata te uključivati učenike raznolikim aktivnostima ili izravnim uključivanjem tijekom videopoziva kako bi se izbjegla monotonija i frontalni rad.

Angažiranost nastavnika u nastavi na daljini se očitovala i u tome što su dodatno komunicirali s učenicima o nejasnoćama vezanim za nastavni sadržaj i izrađivanju dodatnih nastavnih materijala (Vanek, Maras, Matijašević, 2021:164).

U nastavi na daljinu nastavnicima je skraćeno slobodno vrijeme jer su se uz pripremu, podršku učenicima, morali i educirati o novim nastavnim sredstvima i pomagalima. Nametnulo im se iznenadno novi način poučavanja bez osobite pripreme i provjere digitalnih vještina. Otkrivali su iskustvenim učenjem koja su najbolja nastavna sredstva, metode, kako se najbolje pripremati za nastavni sat i ostvariti odgojno-obrazovne ciljeve. Nastavnici su i mali više obveza što prema Sabalić, Klasnić i Škugor uzrokuje opterećenost nastavnika (Sabalić, Klasnić, Škugor, 2021:89). Kako bi se izbjegao pad kvalitete učenja i poučavanja, Ministarstvo znanosti i obrazovanja je u dogovoru s raznim obrazovnim agencijama objavljivalo videolekcije, savjete za nastavnike i omogućilo laku dostupnost nastavnih materijala. Ministarstvo je osobito pozivalo umreženost nastavnika, međusobnu potporu i pomaganje.

Tehnologija je postala bitan dio rada nastavnika. Zbog toga su morali biti digitalno kompetentni za izvođenje nastave na daljinu. Nastavnici su na taj način prema Ivić i Blagojević mogli unaprijediti metodičke sposobnosti i ostvariti uspješnost učenja i poučavanja (Ivić, Blagojević, 2021: 108). S time se slaže i Repovž Lisec te navodi da su nastavnici svojim stručnim znanjem i dobrim izborom različitih alata mogli lako zaintrigirati učenike (Repovž Lisec, 2021:5). Konstantna upotreba tehnologije u nastavi doprinijela je da su nastavnici s odstojanjem od njezine upotrebe shvatili prednost i štoviše, odbacili negativna mišljenja i otpor (Ivić, Blagojević, 2021:109). Također mogli su se uvjeriti da ona olakšava pripremu te nastavu čini metodički bogatijom i kreativnijom. Vuković ističe da je digitalizacija nastave bila izazov za nastavnike (Vuković, 2020:5). Osobito se to odnosi na početak provedbe nastave na daljinu dok se nije razvila navika svakodnevnog korištenja tehnologije.

Nastavom na daljinu Ministarstvu znanosti i obrazovanja otkrivena je jedna smjernica koju Ivić i Blagojević objašnjavaju, a to je važnost unaprjeđivanja nastavničkih kompetencija jer je to nužno za buduće promjene u obrazovanju (Ivić, Blagojević, 2021:94). Nastavom na daljinu dokazana je potreba neprestanog nastavničkog usavršavanja, osobito što se tiče korištenja i uključivanja tehnologije u obrazovanje. Tako usavršavanje Bognar i Filipov nazivaju

komputerizirano stručno usavršavanje (Bognar, Filipov, 2020:206). Mikulan, Legac i Siročić objašnjavaju važnost cjeloživotnog učenja jer je to uvjet ako nastavnici žele biti uspješni u svom radu (Mikulan, Legac, Siročić, 2011:9). Autori nadalje ističu da se to osobito odnosi da su nastavnici u stanju odgovoriti na potrebe svojih učenika i promjene u društvu koje utječu i na obrazovanje. Iz tog razloga od nastavnika se očekuje spremnost na promjene i lako prilagođavanje njima.

4. KOMUNIKACIJA NA DALJINU

Komunikacija u nastavi je važan proces u kojem nastavnik i učenik razmjenjuju informacije, svoja mišljenja te se upoznaju. Održavanje komunikacije bilo je promijenjeno uspostavom nastave na daljinu. Glavna prednost je mogućnost održavanja, a da pri tome sudionici ne moraju biti na istom mjestu (Matić, Stančić, 2021:413).

Različiti autori ističu potrebu za redovitom komunikacijom, a kao jedan od razloga je to što su učenici na taj način dobivali pravovremene obavijesti o novostima u svrhu sprječavanja zbunjenosti (Ćurković, Kraš, Katavić, 2020:8). S obzirom na to da je nastava na daljinu promijenila sve pa tako i komunikaciju, preduvjet za njezinu kvalitetu je česta interakcija između učenika, nastavnika i roditelja jer se zajedničkim radom mogu riješiti određeni problemi ili izmijeniti ideje (Vuković, 2020:6).

Komunikacija se uspostavljala na tri načina: preko ekrana, povratnih informacija u zadacima i putem poruka. Matić i Stančić ističu važnost odražavanja izravne komunikacije između nastavnika i učenika (Matić, Stančić 2021:431). Taj oblik komunikacije odvijao se preko različitih aplikacija koje omogućuju videopoziv ili audiopoziv i održavanje izravnog kontakta. Uspostavljala se tijekom trajanja nastavnog sata na daljinu ili u neko dogovoreno vrijeme u smislu konzultacija.

Isto tako, tijekom nastave na daljinu pojačala se upotreba društvenih mreža u svrhu komunikacije kao što su Messenger, Viber, WhatsApp i druge.

Asinkrona komunikacija je dobar uvjet za aktiviranje povučenijih učenika koji inače u nastavi ne postavljaju pitanja nastavnicima vezana za ne razumijevanje nastavnog sadržaja (Vučetić, Filipović, 2014:337).

Nedostatak komunikacije na daljinu je nemogućnost praćenja neverbalne komunikacije učenika. Naime, nastavnik tijekom nastavnog sata uživo prati učenikove neverbalne znakove koji su spontani i time može zaključiti više nego što bi učenici rekli (Kuselj, 2022:3). Tijekom komunikacije na daljinu nastavniku je onemogućeno praćenje toga pogotovo ako se nastava odvijala sinkrono ili ako su pri videopozivu učenici imali ugašene kamere. Kao drugi nedostatak u istraživanjima nastavnici i učenici isticali su manjak izravne komunikacije. Primjerice u istraživanju autora Sunara-Jozek i Frano nastavnici i učenici su istaknuli da im najviše nedostaje verbalna komunikacija (Sunara-Jozek, Franjo, 2021:332).

Sunara-Jozek i Franjo također svojim istraživanjem ističu da je čak 77,3% učenika odgovorilo da je komunikacija bolja u nastavi na daljinu (Sunara-Jozek, Franjo, 2021:340). Dakle, mogla se lako uspostaviti u bilo koje vrijeme, no nastavnici su ipak morali vremenski ograničiti kada su dostupni učenicima.

5. MOTIVACIJA

Učenici moraju biti motivirani za učenje kako bi nastavni sadržaj bio uspješno prenesen. Nastavnici u tome imaju veliku i zahtjevnu ulogu. Prvenstveno moraju poznavati svoje učenike da bi znali način na koji bi ih motivirali. Svaki nastavni predmet ima svoje etape sata i svakako je motivacija na prvom mjestu. Češi i Ivančić ističu važnost poticanja i održavanja motivacije cijeli nastavi sat (Češi, Ivančić, 2019:23). Nedostatak motivacije je najčešće uzrokovan time što učenici ne vide svrhu učenja nekog nastavnog sadržaja i to što smatraju sebe nedostatnima za to (Kostanjevec, 2021:4).

Tijekom nastave na daljinu nastavnici u početku nisu poznavali mogućnosti koje imaju na raspolaganju. Isto tako, učenicima se motivacija smanjila između ostalog jer su se nalazili u drugom okruženju daleko od svojih prijatelja u razredu. Bogata Rant iznosi konstataciju u svom članku da je motivacija bila značajnija u nastavi na daljinu (Bogata Rant, 2021:2). Osobito je bila upitna motivacija kod nastavnika s frontalnim radom ili istim metodama, nastavnim sredstvima, aplikacijama i sl., što je uzrokovalo monotoniju nastavnih sati.

Nadalje, ako nastavnici nisu često uspostavljali izravnu komunikaciju videopozivima, učenički rad se onda temeljio samo na dobivanju i ispunjavanju zadataka. U takvim okolnostima pada

motivacija što uzrokuje pojavom dosade i umor od novih zadataka (Horvat, Kolak, Markić, 2020:113).

Čakić i Žužić u svom istraživanju otkrili su da je zanimljiva nastava s različitim kraćim aktivnostima glavni uvjet u održavanju motivacije u nastavi na daljinu (Čakić, Žužić, 2021:3). Osobito se to odnosi na predavanje uživo kada je nastavnik morao biti kreativan i digitalno kompetentan. Nastava na daljinu omogućila je češću provedbu projekata, istraživačkih radova, upotreba obrazovnih igara i sličnih aktivnosti kojima su učenici bili aktivniji i motiviraniji.

6. METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA METODIKE KNJIŽEVNOSTI TIJEKOM NASTAVE NA DALJINU

Unutar ovog poglavlja iznijet će se cilj istraživanja, sudionici, način prikupljanja odgovora te će se na kraju analizirati dobiveni rezultati.

5.1. Cilj istraživanja

Cilj ovog istraživanja bio je uvidjeti koliko se i na koji način promijenila metodika književnosti tijekom nastave na daljinu. Istraživanje uključuje način pripreme i izvođenje nastavnog sata. Potom se ispituje promjena uloge nastavnika književnosti i njegove kompetencije. S obzirom na uvjete održavanja nastave, istraživanjem se htjelo također ispitati načine i promjene u komunikaciji između nastavnika i učenika.

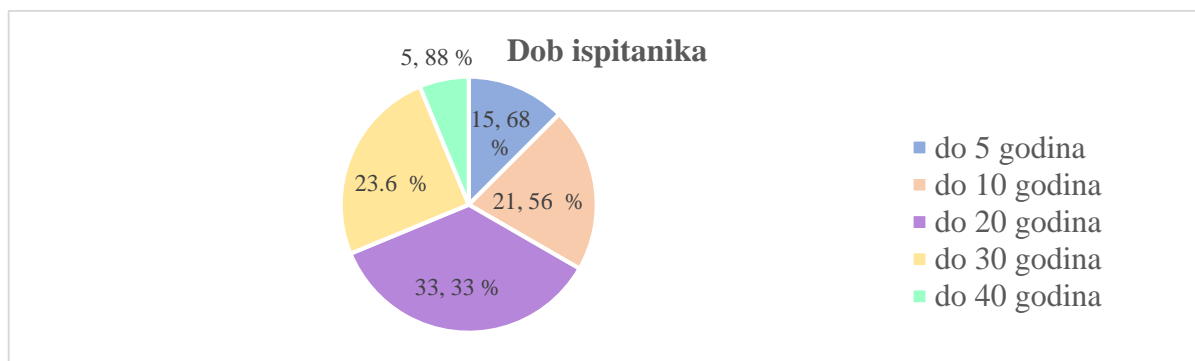
5.2. Ispitanici istraživanja

Ispitanici istraživanja bili su nastavnici hrvatskog jezika tj. nastavnici i nastavnice književnosti od petog do osmog razreda osnovnih škola i od prvog do četvrtog razreda srednjih škola u Republici Hrvatskoj. U uvodom dijelu izjašnjeno je da odgovarati mogu oni koji imaju iskustvo rada u nastavi na daljinu. Ukupan broj ispitanika je 51, od čega je 86,3% nastavnice književnosti, dok je nastavnika književnosti znatno manji postotak 13,7%. Raspon starosti ispitanika je od 27. do 64. godine.

Anketom je obuhvaćeno 19 različitih mjesta unutar Republike Hrvatske, a to su sljedeći: Buzet, Čaglin, Čakovec, Dubrovnik, Karlovac, Nova Gradiška, Osijek, Pakrac, Pazin, Pleternica,

Požega, Rijeka, Slavonski Brod, Sinj, Split, Srijane, Supetar, Varaždin i Zagreb. Dva ispitanika se nije izjasnilo gdje rade, a druga dva ispitanika su pogrešno shvatili pitanje jer su odgovorili koju imaju poziciju u školi.

Također u demografskom dijelu ankete tražilo se od ispitanika da navedu radni staž kako bi se moglo kasnije usporediti uspješnost vođenja i snalaženja u nastavi na daljinu.

Slika 1. Radni staž nastavnika i nastavnica književnosti

Rezultati su raspoređeni po skupinama radi bolje preglednosti iako su ispitanici ponaosob odgovarali.

5.3. Opis istraživanja

Nakon teorijskog dijela rada u istraživačkom dijelu htjelo se dokazati promjena metodike književnosti na temelju izravnih iskustava nastavnika i nastavnica književnosti. Zbog toga izrađen je anketni upitnik u aplikaciji Google obrasci. Anketa je bila anonimna i dobrovoljna. U uvodnom dijelu objašnjen je cilj ankete koja se provodi u svrhe diplomskog rada, ističe se anonimnost i uvjet za njezino rješavanje, tj. da moraju imati iskustvo rada u nastavi na daljinu. Isto tako je ostavljen kontakt u slučaju dodatnih pitanja.

Anketa se sastoji od 8 odjeljaka s različitim vrstama pitanja. Neka su tipa otvorenog odgovora u kojima su nastavnici mogli izjašnjavati svoja mišljenja i opisivati, dok su druga omogućavala višestruki odgovor ili jedan odgovor. Isto tako su odgovarali na pitanja pomoću linearne skale u vrijednosti od 1 do 5. Prvim dijelom ankete ispitali su se opći podatci o ispitaniku kao što je dob, spol, u kojoj školi rade (osnovna ili srednja škola), u kojem mjestu i radni staž. Nakon toga, slijedio je drugi dio *Priprema nastavnog sata*. U tom odjeljku željelo se istražiti kako su se nastavnici pripremali i koliko dugo za nastavu na daljinu i sadrži pet pitanja. Potom, treći odjeljak *Izvođenje nastave na daljinu* je najduži i sadrži 29 pitanja. U tom dijelu se ispitivalo u

kojem obliku se izvodila nastava, kako su se snašli u nastavi na daljinu, koje su koristili aplikacije i popratne poteškoće u radu itd. U drugom i trećem odjeljku ankete postavljeno je 10 pitanja kojima se htjelo istražiti općenito nastava književnosti tijekom nastave na daljinu, za razliku od trećeg dijela koji konkretnije daje uvid u sat književnosti kroz etape nastavnog sata. Odnosno, jesu li ostvarene sve etape, kako se odražavala motivacija učenika, kako su se rješavali problemi vezani za interpretativno čitanje, je li izostala emocionalno-intelektualna pauza te na koje su se načine objavljivali doživljaji pročitanih tekstova, kako su ostvarene interpretacije djela i jesu li davali učenicima zadatke za samostalan rad. Nakon toga, četvrtim odjeljkom htjelo se ispitati način i promjena komunikacije između nastavnika ili nastavnice književnosti i učenika. To je kratki odjeljak od 6 pitanja koji uključuje pitanja s jednostrukim ili višestrukim odgovorima. Sljedećim odjeljkom se istražuje uloga nastavnika i nastavnice književnosti. Sadrži sedam pitanja o promjeni njihove uloge u nastavi, prilagodbi, povećanju stresa i opterećenosti. Šestim odjeljkom od 6 pitanja ispitivale su se digitalne vještine nastavnika i nastavnica te njihovo unaprjeđivanje. Zadnji dio ankete prikazuje na temelju jednog književnog djela kako se odvio sat nastave književnosti kroz model školske interpretacije. Nastavnici su imali uputu da moraju izabrati jedno književno djelo koje su interpretirali u nastavi na daljinu. Mogli su odabrati interpretaciju epskog, lirskog ili dramskog djela.

Postupak prikupljanja odgovora se održavao telefonski i putem elektroničke pošte. Prvo se istraživao popis osnovnih i srednjih škola u pojedinim gradovima unutar Republike Hrvatske. Nakon čega su se tražili kontakti ravnatelja ili tajništva škola kako bi se stupilo u izravni kontakt i objasnilo cilj ankete. Telefonskim razgovorima u većini slučajeva ravnatelji, ali i drugi stručni djelatnici su pristali na prosljeđivanje elektroničke pošte s poveznicom na anketu svojim nastavnicima hrvatskog jezika. Pojedinim školama poslana je samo elektronička pošta s objašnjenjem i ciljem ankete te poveznica.

Prikupljanje odgovora trajalo je od 27. veljače do 16. ožujka 2023.

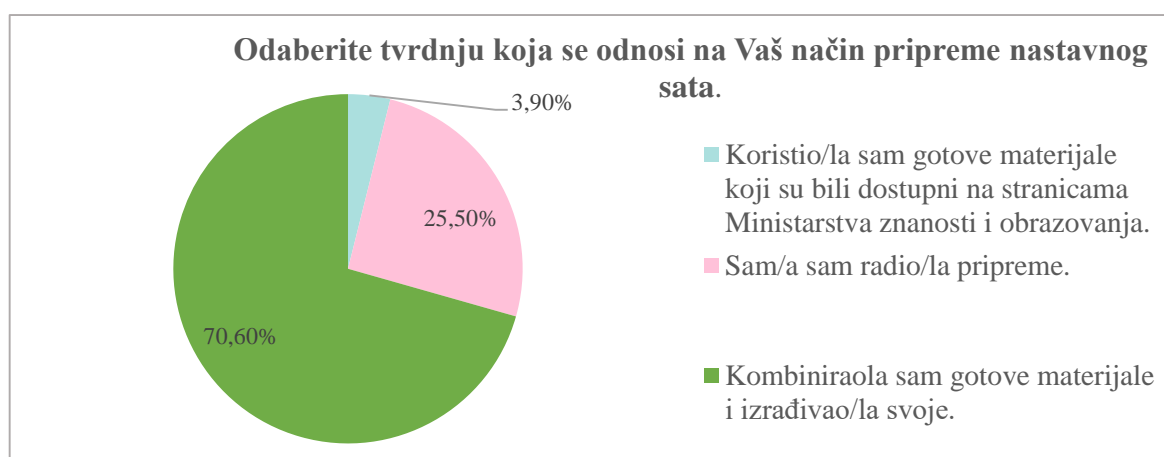
7. REZULTATI I ANALIZA ISTRAŽIVANJA

Anketa se sastoji od 7 odjeljaka kojima se ispituju različiti metodički elementi. Prvi dio je opisan u potpoglavlju *Ispitanici istraživanja*. Rezultati će se analizirati po odijelcima u anketi.

7.1. Pripremanje za nastavni sat književnosti u na daljinu

Nastavnik književnosti ima obvezu pripremanja sadržaja i svog predavanja prije svakog nastavnog sata pa tako i onog na daljinu. Za njegovu uspješnost ovisi način i trud pripreme nastavnika jer se smanjuju problemi u provedbi i povećava mogućnost razumijevanja nastavnog sadržaja (Rosanić, 2005:635).

Tijekom nastave na daljinu nastavnici su imali na raspolaganju gotove materijale objavljujane na mrežnim stranicama kao što je primjerice *Škola za život* i sl. te preporuke za izradu vlastitih. Barbaroša-Šikić proces pripremanja za nastavni sat definira kao nastavno umijeće (Barbaroša-Šikić, 2014:13). Prema autorima Musa, Šušić i Tokić ona između ostalog, uključuje čitanje djela, organizaciju tjeka nastavnog sata, metodička sredstva i pomagala, metode i oblike poučavanja, nastavne materijale, aktivnosti (Musa, Šušić, Tokić, 2015:81). Prvim pitanjem htjelo se ispitati na koji su se način pripremali za nastavne sate književnosti na daljinu. Imajući na umu zahtijevanije okolnosti rada, rezultati umijeća nastavnika/ica su sljedeći. Najveći postotak ispitanika odabralo je način pripreme kombinacijom gotovih materijala i izradu vlastitih i oni čine 70,6%. Potom, samostalno pripremanje za nastavni sat imalo je 25,5 %, dok se 3,9 % za pripremu nastavnog sata oslanjalo na gotove materijale dostupne na stranicama Ministarstva znanosti i obrazovanja i suradnika.

Grafikon 1. Način pripreme za nastavni sat na daljinu

Kada se usporede rezultati s obzirom na razinu poučavanja onda se uočavaju se razlike u pripremi nastave kod nastavnika književnosti u osnovnim i srednjim školama. U osnovnim školama većina nastavnika/ica, njih 77, 27% pripremalo se koristeći gotove nastavne materijale uz izradu vlastitih. Gotove materijale koristilo je 9,09%, dok je 13, 63% odvažilo se pripremati svoju pripremu. S druge strane, nastavnici/ice književnosti u srednjim školama uložilo je veći

trud u pripremanju i planiranju za nastavne satove. Naime, 34,48% je u pripremanju sata izrađivalo svoje materijale i nastavne planove. Gotove materijale niti jedan ispitanik/ica nije koristio/la. Kombiniranjem gotovih i vlastitih materijala pripremalo se 65, 51% ispitanika/ica.

Grafikon 2. *Pripremanje za nastavni sat nastavnika/ica osnovnih i srednjih škola*

Iz navedenih rezultata uočava se kako se većina nastavnika/ica pripremalo kombinacijom vlastitih i gotovih nastavnih materijala. Time je izvršena preporuka Ministarstva znanosti i obrazovanja da se nastavi ne pristupa rutinski i da jedini cilj ne bude odraditi određeni broj nastavnih sati, ishoda i sadržaja. Pohvalno je to što je u suštini najveći dio ispitanika ulagalo trud u pripremanju za nastavne sate što samostalnom izradom ili također u velikom omjeru kombinacijom gotovih materijala i izradom vlastitih.

Sljedeće pitanje u odjeljku za pripremu za nastavni sat bilo je jesu li izrađivali videolekcije. 68,6% ispitanika je odgovorilo da nisu izrađivali, dok je 31,4% odgovorilo da jesu.

Grafikon 3. *Izrada videolekcija*

Gledajući pojedinačno rezultate za osnovnu i srednju školu postotci se razlikuju, ali konačni rezultat pokazuje da većina nastavnika nije izrađivalo svoje videolekcije. 22,72% je nastavnika/ica u osnovnoj školi koji su izrađivali videolekcije, dok 77,27% nije. Isto tako, 37,93% nastavnika/ica u srednjih školama je izrađivalo videolekcije, a 62,06% nije. Dakle, u oba slučaja veliki je postotak ispitanika koji nisu izrađivali videolekcije.

One su nešto novo što se unijelo u nastavu i s obzirom na to da nastavnici nisu imali iskustvo rada i pripreme nastavnog sata u obliku videolekcije, nije začuđujuće što je veliki postotak ispitanika koji ih nisu izrađivali. Češi navodi da su videolekcije nova nastavna sredstva koja su potekla iz pandemijskih uvjeta obrazovanja (Češi, 2021:9). S obzirom na to da su se nastavnici zatekli nespremni u novim radnim uvjetima i zadacima kao što je izrada videolekcija, u anketi se tražilo da opišu svoje iskustvo izrade videolekcija. S obzirom na to da ovo pitanje nije bilo obvezno jer se pretpostavljalo da nisu svi nastavnici/ice izrađivalo videolekcije skupljeno je nekoliko odgovora koji su prikazani u *Tablica 2*.

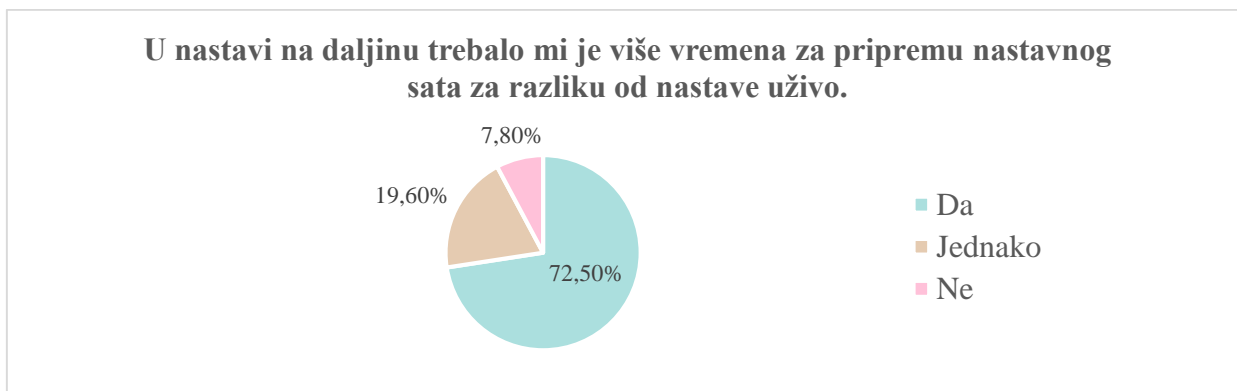
<i>Budući da ranije nisam snimala videolekcije, bilo je vrlo izazovno, pogotovo jer sam bila samouka. Za početnike je vrlo zahtjevno jer nastavni sadržaj koji prezentiram postaje sekundaran s obzirom na količinu vremena koju je potrebno uložiti za oblikovanje samo nekoliko minuta videozapisa.</i>
<i>Pozitivno.</i>
<i>Naporno, dugotrajno.</i>
<i>Potrebno je barem sat i pol za izradu kvalitetne prezentacije za podlogu, samo snimanje također zahtijeva puno vremena (griješi se, reže, snima opet)... Ukupno bi mi otišla 3 - 4 sata po lekciji. Služila sam se Loomom i Screen Cast O Maticom. Previše je vremena odlazilo na izradu te sam nakon nekog vremena prešla na Zoom.</i>
<i>Za kvalitetnu izradu potrebno je puno vremena.</i>
<i>Zahtjevno, oduzelo puno vremena, neproduktivno. Učenici nisu pratili videolekcije. Nisu.</i>
<i>Bilo je izazovno i nešto novo, pomoglo mi je kod poboljšanja neverbalne komunikacije.</i>
<i>Nemam ništa posebno za reći.</i>
<i>Stresno i dugo traje.</i>
<i>Traži puno vremena, a nije osobito dobro prihvaćeno među učenicima.</i>
<i>Zanimljivo za neke nastavne jedinice.</i>

Tablica 2. Iskustva nastavnika/ica u snimanju videolekcija

Nastavnici/ice navodili su pozitivne i negativne strane među kojima dominiraju negativna iskustva. Negativne strane izrade videolekcija koje su ispitanici/ice iznosili su zahtjevnost u

izradi i oduzimanje puno vremena. Osobito se to odnosi na izradu prezentacije i potom na snimanje sadržaja. Tijekom snimanja može doći do grešaka u govoru, određenim smetnjama i sl., što produžuje vrijeme izrade videolekcije. Izazov je bio cijeli nastavni sadržaj izložiti u kraće vremensko ograničenje, a koji bi se inače u redovitoj nastavi izlagao 45 minuta. Isto tako, učenici nisu pratili videolekcije i nisu imale velike produktivnosti u učenju. Razlog tomu je što u videolekcijama dominira frontalni rad i monolog nastavnika. Koliko god se nastavnici potrudili osmisliti kreativne i videolekcije s dinamičnim aktivnostima, slikama i drugim popratnim sadržajima, izostaje izravna komunikacija između učenika i nastavnika. Iako se videolekcije razlikuju njihov princip izrade i učenja pomoću njih je isti što može rezultirati pojavom monotonije. Na taj se način stvara rutinski način poučavanja i učenja zbog čega učenici mogu biti zasićeni takvom vrstom rada i podvrgnuti manjkom motivacije i produktivnosti. S druge strane, jedan ispitanik navodi da je ova vrsta rada zanimljiva samo za neke nastavne jedinice. Kako u redovitoj nastavi treba mijenjati metode, oblike i načine rada, tako i u nastavi na daljinu potrebno je uložiti dodatnog truda i kreativnosti za sprječavanje neproduktivnog poučavanja i usvajanja nastavnih sadržaja.

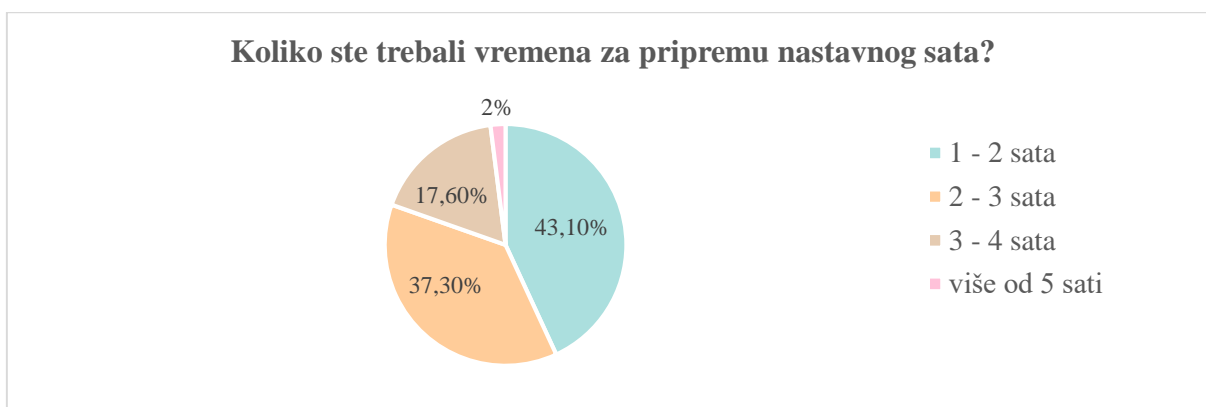
Četvrto i peto pitanje prvog odjeljenja odnosilo se na vrijeme potrebno za pripremu nastavnog sata. Naravno da su količina uloženog vremena i kvalitetna priprema za nastavni sat u proporcionalnom odnosu. Uloženo vrijeme je bitno za pripremu nastavnog sata jer o tome ovisi uspješnost nastave, plodonosna učenička recepcija književnoumjetničkog djela i međusobna komunikacija (Musa, Šušić, Tokić, 2015:81). Većina nastavnika/ica književnosti, 72,5% izjasnili su se da im je bilo potrebno više vremena za pripremu nastavnog sata u nastavi na daljinu za razliku od nastave uživo. 19,6% nastavnika/ica je izjasnilo da im je bilo potrebno jednako vremena kao i u nastavi uživo. Analiziranjem uočilo se da ti ispitanici nisu izrađivali videolekcije. Nadalje od ukupno 10 ispitanika, 9 ih se izjasnilo da im je bilo potrebno jedan do dva sata pripremanja za nastavni sat, dok jednom ispitaniku tri do četiri sata. Najmanje je nastavnika/ica koji su rekli da im nije bilo potrebno više vremena za pripremu nastavnog sata u nastavi na daljinu za razliku od redovite nastave. Ukupno je 4 ispitanika, odnosno 7,8%. Nijedan nije izrađivao videolekcije i svima je bilo potrebno jedan do dva sata pripremanja za nastavu. Isto tako tri su se pripremali kombinacijom gotovih nastavnih materijala i vlastitih, dok je samo jedan koristio gotove materijale.

Grafikon 4. *Vrijeme potrebno za pripremu nastavnog sata u nastavi na daljinu*

Gledajući posebno rezultate za osnovnu i srednju školu, oni se znatno razlikuju. 54,54% nastavnika/ica osnovnih škola trebalo je više vremena za pripremu nastavnog sata, dok je srednjoškolskim 86,20%. Potom, jednako vremena u nastavi na daljinu i nastavi uživo bilo je potrebno 31,81% nastavnicima/cama u osnovnim školama, dok 3,44% u srednjim. I na kraju, 13,63% nastavnika/ica u osnovnim školama odabralo je odgovor da im je bilo potrebno manje vremena za pripremu sata na daljinu za razliku od onog uživo, dok je omjer srednjoškolskih znatno manji postotak, tj. njih 3,44%.

Na pitanje vremenski koliko im je bilo potrebno vremena za pripremanje najviše odgovora 43,1% je bilo jedan do dva sata. Potom, 37,3% ispitanika trebalo je dva do tri sata pripremanja. Manji postotak, 17,6% izabralo je odgovor da im je bilo potrebno tri do četiri sata, a 2% da im je bilo potrebno više od pet sati.

Grafikon 5. *Vrijeme potrebno za pripremu nastavnog sata*

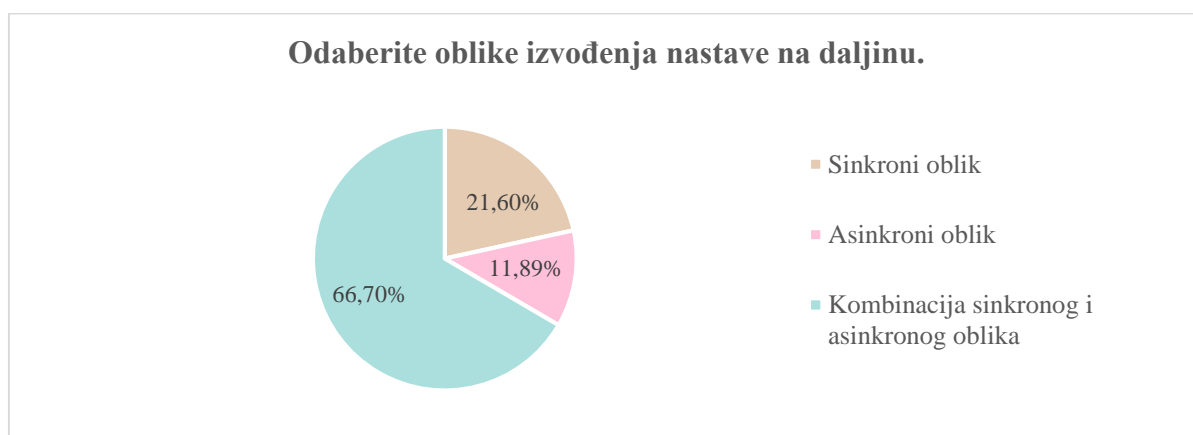
S obzirom na to da je informatičko-komunikacijska tehnologija bila dominantna u nastavi nastavnici su imali priliku upoznati nove i raznolike mogućnosti koja ona pruža. Stoga na pitanje *Je li Vam upoznavanje s novom informatičko-komunikacijskom tehnologijom*

olakšalo pisanje priprema 76,5% je odgovorilo da je, dok 23,5% da nije. Već u ovom primjeru uočava se pomak u obrazovanju i poboljšanju u pripremi nastavnog sata.

7.2. Izvođenje nastave na daljinu

Unutar ovog potpoglavlja ispitivalo se kako se izvodila nastava na daljinu i sve njezine metodičke osobitosti. Češi i Ivančić opisuju rad nastavnika kao istraživački pošto mora svakodnevno tražiti načine kojima će učenicima uspješno prenijeti nastavni sadržaj (Češi, Ivančić, 2019:23). Tako su nastavnici u nastavi na daljinu morali učiti o digitalnim alatima i metodama kako bi ostvarili odgojno-obrazovne ishode. Bilo je puno izazova s obzirom na to da je nastava uglavnom primarno ovisila o ispravnosti tehničke opreme i tehničkim smetnjama. Uz to, novi način nastave omogućio je približavanje obrazovanja suvremenom svijetu u smislu tehnološkog napretka.

Tijekom pandemije koronavirusa u obrazovanju stvorila su se dva oblika rada, a to su sinkroni i asinkroni. Sinkroni podrazumijeva odvijanje nastave putem videopoziva u realnom vremenu, dok asinkroni uključuje slanje nastavnih materijala, videolekcija i zadataka učenicima bez izravne komunikacije. Veći dio nastavnika/ica 66,7% izjavilo je da su izvodili kombinaciju sinkronog i asinkronog oblika rada. Sinkroni oblik nastave izvodilo je 21,6% nastavnika/ica. Asinkroni oblik je najmanje zastupljen 11,8%.

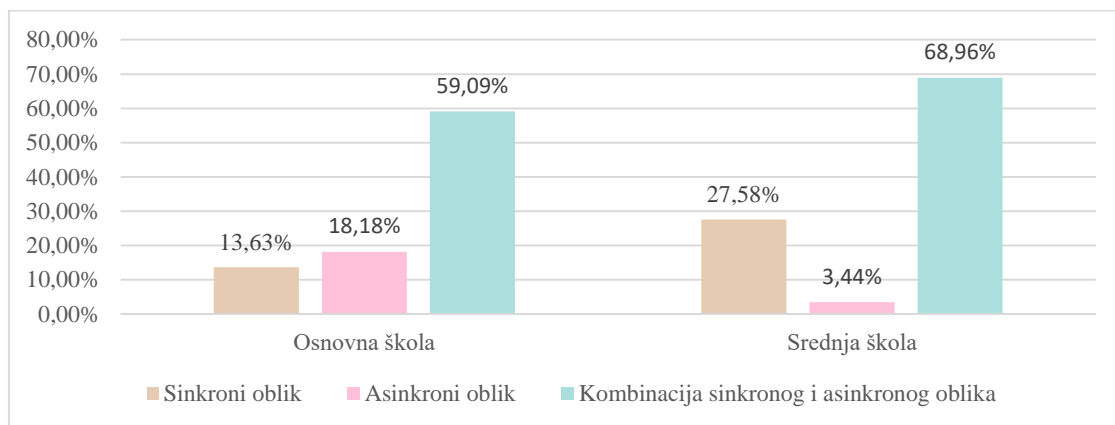
Grafikon 6. *Oblik izvođenja nastave na daljinu*

Iz navedenih rezultata vidljivo je da je nastavnicima/cama bitan kontakt s učenicima s obzirom na to kada se zbroji postotak sinkronog oblika i kombinacije sinkronog i asinkronog dobije se 88,3%. Održavanjem dvosmjerne komunikacije lakše se mogu riješiti problemi i ostvariti

učenje i poučavanje. Kombinacijom navedena dva oblika mogla se ostvariti dinamičnija i zanimljivija nastava.

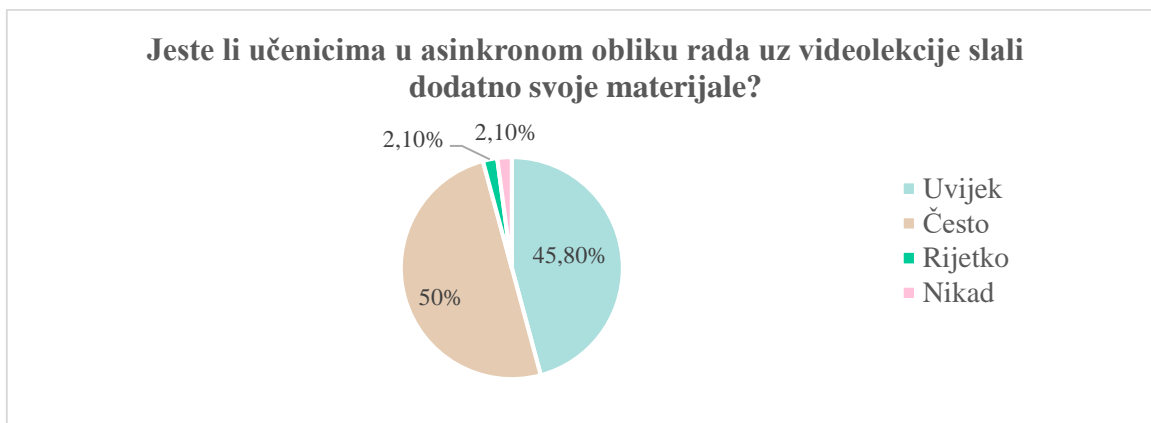
Nastavnici/ice su u osnovnoj školi izvodili nastavu izmjenom asinkronog i sinkronog oblika 59,09%. Manji postotak je asinkrone nastave 18,18%, dok je najmanje sinkrone 13,63%. S druge strane, dominantnost kombinacije sinkronog i asinkronog oblika nastave kod nastavnika/ica u srednjim školama je 69,96%. Sinkroni oblik koristilo je 27,58% nastavnika, a asinkroni 3,44%.

Uspoređujući rezultate, asinkroni oblik je prisutniji u osnovnoj školi što i ne čudi s obzirom na to da su izrađivane videolekcije na kojima se i inzistiralo u preporukama za izvođene nastave. za razliku od srednje čiji je postotak jedini jednoznačen. Sinkroni oblik prisutniji je u srednjim školama jer su učenici zreliji i učeniji za korištenjem tehnologije.

Grafikon 7. Usporedba oblika izvođenja nastave na daljinu u osnovnim i srednjim školama

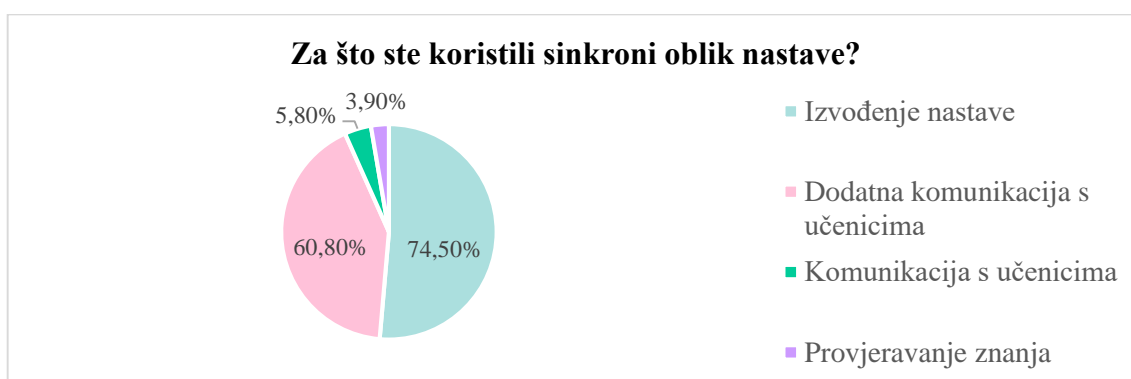
Pitanje nastavnicima/icama jesu li pri asinkronom obliku nastave učenicima slali dodatne materijale omogućavalo je odgovore *uvijek, često, rijetko, nikad*. 45,8% je odgovorilo da je uvijek slalo, dok 50% često. Rijetko i nikad su izjednačeni s 2,1%. Dakle, s obzirom da učenici u asinkronom obliku nisu bili u izravnoj komunikaciji s nastavnicima, dodatna pomoć oko razumijevanja gradiva odvijala se putem slanja dodatnih materijala.

Grafikon 8. Slanje dodatnih materijala u asinkronom obliku rada

Što se tiče sinkrone nastave ona je donekle simulacija nastave uživo jer se može uspostaviti dvosmjerna komunikacija, izravno vidjeti motiviranost učenika te ponuditi brzu pomoć i podršku.

Na pitanje s mogućnosti odabira više odgovora, razlog korištenja sinkronog oblika nastave najviše je zastupljen za izvođenje nastavnog sata 72,5%. Pod time se podrazumijeva konstantno izvođenje nastave u tom obliku. Gledajući sinkronu nastavu kao jedini oblik održavanja onda je rezultat 33,33%. Uspoređujući osnovnu i srednju školu, nastavnici/ice u osnovnim školama nastavne satove održavali/le su isključivo videosastancima 31,81%, dok u srednjim 34,48%. Nadalje, ostale razloge koji su izabrali su dodatna komunikacija s učenicima 60,80%, provjeravanje znanja 3,9% i komunikacija s učenicima 5,8%.

Grafikon 9. Razlozi korištenja sinkronog oblika nastave

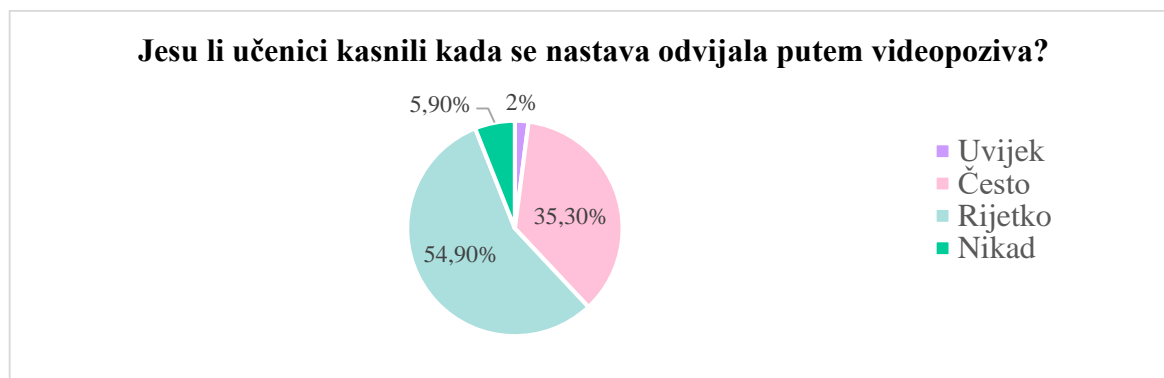
Korištene su različite aplikacije za ostvarivanje nastave putem videosastanaka. Ispitanicima je ponuđeno nekoliko te su mogli izabrati i više ako su koristili. Anketom je dokazano najveća upotreba 62,7% aplikacija MS Teams i Zoom. Viber ima veliki postotak u korištenju 27,5% i WhatsApp 23,9% koji su inače aplikacije za čije korištenje korisnici moraju imati međusobne

brojeve pa se uočava povećana dostupnost nastavnika/ica učenicima. Novost je također korištenje društvenih mreža kao što je Messenger 11,8%. Google Meet koristio se 21,56%. Malu zastupljenost imaju Webex i Big Blue Button od 2%.

Grafikon 9. Aplikacije za sinkronu nastavu

Sinkrona nastava omogućuje ne izlaženje iz svog doma pa su se učenici mogli opustiti po pitanju praćenja nastave. Unatoč tome, rezultati pokazuju da učenici nisu puno kasnili na nastavni sat održavan putem videopoziva. Nastavnici/ice imali/le su na izbor odabrati odgovore *uvijek*, *često*, *rijetko* i *nikad*. Odgovor rijetko je najzastupljeniji 54,9%, dok je nikad 5,9%. 2% nastavnika/ica tvrde da su učenici uvijek kasnili, a 35,30% da je često bilo takvih slučajeva.

Grafikon 11. Kašnjenje učenika na videosastanke

Treba imati na umu da nisu učenici namjerno kasnili, nego su bili spriječeni zbog određenih tehničkih poteškoća u vezi internetske mreže, opreme ili brzine računala.

Različite su bile mogućnosti pri održavanju nastavnog sata putem videopoziva. U *Tablica 3.* prikazani su odgovori ispitanika. Imali su na izbor određenih situacija i mogućnost dodavanja vlastitih.

<i>Učenci su imali uvijek upaljene kamere.</i>
<i>Učenci su imali upaljene kamere samo kada bi nešto htjeli reći ili odgovoriti na pitanje.</i>
<i>Uvijek sam imao/la upaljenu kameru.</i>
<i>Nikad nisam imao upaljenu kameru.</i>
<i>Moji ukućani i ukućani učenika upadali su u videopozive i ometali nastavu.</i>
<i>Učenci 5.razreda uvijek su imali upaljene kamere, a učenci 7.razreda nisu uvijek imali (samo neki), ali bi upalili kamere kada bih im rekla da to učine.</i>
<i>Ne mogu potvrditi ni jednu od ovih izjava u potpunosti.</i>
<i>Učenci nemaju upaljene kamere, nemaju mikrofona, ne prate nastavu</i>
<i>Trebali su svi imati upaljene kamere, ali poneki nisu</i>
<i>Ponekad smo imali uključene kamere, ali pretežito nismo jer je veza bila slabija. Važnije mi je bilo da me čuju i prate materijal nego da me vide.</i>
<i>Učenci vrlo rijetko imaju upaljene kamere i mikrofona.</i>

Tablica 3. Situacije s kojima su se nastavnici/ice susretali tijekom videosastanaka

Učenci su imali upaljene kamere uglavnom kada bi htjeli nešto reći ili kada su morali odgovoriti na pitanje 43,1%, dok je 19,6% nastavnika/ica izjavilo da su učenci imali cijelo vrijeme upaljene kamere. Većinom su imali isključene da se ne bi dodatno opterećivao sustav i da ne bi došlo do prekida u predavanju. Isto tako je i s istovremenim upaljenim mikrofonom jer se u toj situaciji stvara buka u komunikacijskom kanalu i ne čuje se onoga koji govori. Što se tiče nastavnika/ica 62,7% imalo je uvijek upaljene kamere. Učenicima je bilo lakše pratiti nastavu ako vide nastavnika, za razliku od toga 5,9% nije imalo upaljenu kameru što može dovesti do negativnih učinaka jer tako učenci stvaraju dojam pričanja s ekranom i nemogućnost povezivanja. Ono što se događalo u nastavi na daljinu je nemogućnost ostvarivanja privatnog kutka za rad i učenje osobito ako učenik prati nastavu ili nastavnik izvodi u zajedničkoj prostoriji unutar doma. 21,6% nastavnika/ica je izjavilo da su njihovi ukućani ili ukućani učenika upadali u videopozive i ometali nastavu.

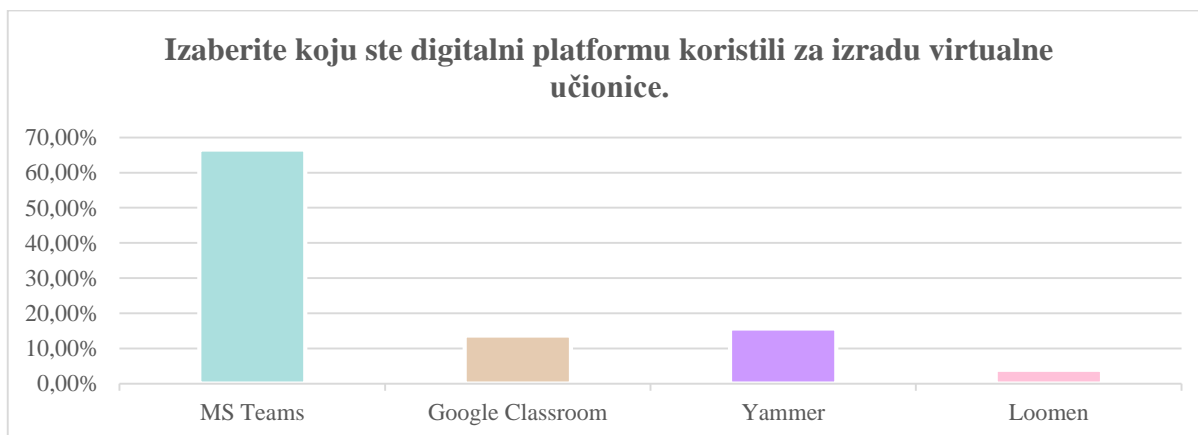
Digitalni alati i općenito različite aplikacije omogućavale su razvoj nastavnog procesa. Nastavom na daljinu nastavnici i učenci upoznali su se detaljnije s različitim svrhama upotrebe digitalnih alata kao što su: dijeljenje datoteka, izrada edukativnih igara, alati za komunikaciju, učenje, prezentacijski digitalni alati, alati za suradnju i sl. (Đurić, 2020:264).

U anketi ispitanicima je ponuđeno na izbor nekoliko digitalnih alata koje su koristili u nastavi na daljinu. Imali su opciju izbora više odgovora pa i pisanje svojih. Kao tri najčešća odgovora su Microsoft PowerPoint 94,1%, Microsoft Word 88,2% i YouTube 70,6%. Nastavnici/ice su

najčešće izabirali ta tri digitalna alata zajedno i to 70,58% ispitanika/ica. Inače su to najzastupljeniji alati u nastavi uživo. Ostali korišteni digitalni alati su OneNote 7,4%, OneDrive 23,55%, Google Calendar 3,9%, alati za izradu kvizova i provjera 2% i filmska nastava 2%.

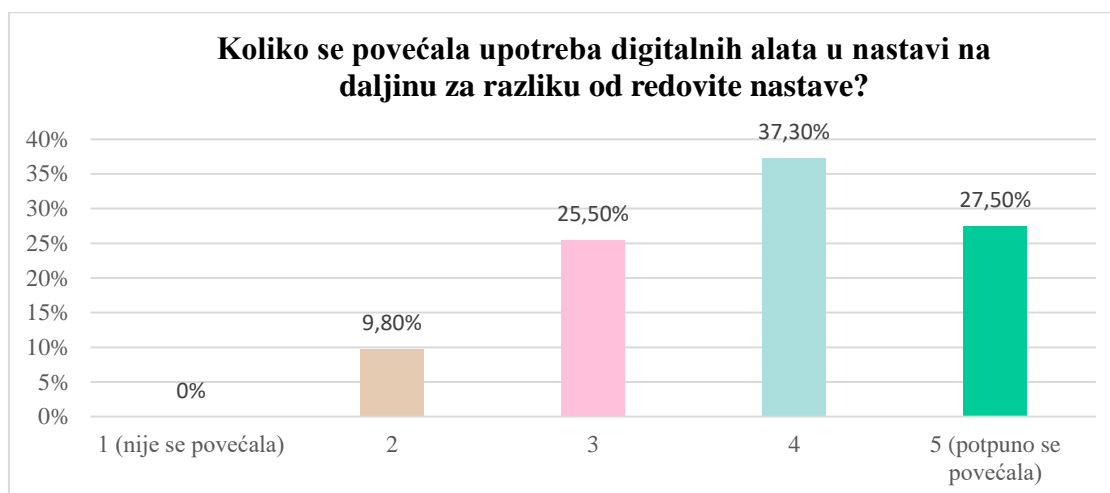
Šarić i Marčec ističu u svom članku kako u obrazovanju nema dovoljno interaktivnih nastavnih materijala koji „iziskuju da učenik sjedi za računalom, čita, piše, rješava zadatke, igra se itd“ (Šarić i Marčec, 2020:60). No, sve se to promijenilo nastavom na daljinu koja je pokušala potpuno oponašati redovitu nastavu uz mala unaprijeđena.

Jedna od zanimljivih strana nastave na daljinu je virtualna učionica. Njezina izrada preporučena je od strane Ministarstva znanosti i obrazovanja te su dane i preporuke za korištenje određenih digitalnih platformi koje objedinjuju nekoliko značajki. Većina nastavnika/ica koristilo je MS Teams 64, 7%. Potom Yammer 15,7%, Google Classroom 13,7%, Loomen 2%. 2% ispitanika izjavilo je da nije koristilo virtualnu učionicu. U osnovnim školama nastavnici/ice su uglavnom koristili MS Teams 81,81%, dok Yammer 18, 18%. Srednjoškolski nastavnici/ice koristili su tri digitalne platforme za izradu virtualne učionice: MS Teams 57, 14%, Google Classroom 25%, Yammer 14,28% i Loomen 7,1%. Iz navedenog uočava se velika upotreba aplikacije MS Teams koja zbog svojih različitih mogućnosti omogućuje olakšani rad.

Grafikon 12. Digitalne platforme za izradu virtualne učionice

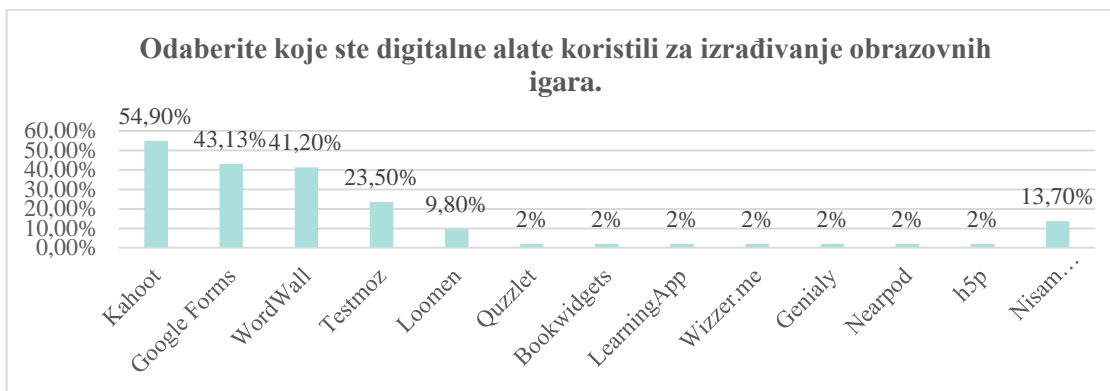
Nastavom na daljinu svakako se povećala upotreba digitalnih alata. Nastavnici/ice morali su izabrati za koliko se povećala upotreba digitalnih alata za potrebe nastave na brojevnoj skali od 1 (nije se povećala) do 5 (potpuno se povećala). Većina 27,5% smatra da se potpuno povećala, dok oni koji smatraju da se povećala je 37,3%. Oni koji misle da se nije ni povećala niti potpuno povećala je 25,5%. 9,8 smatra da se nije povećala.

Grafikon 13. *Usporedba korištenja digitalnih alata u nastavi na daljinu za razliku od redovite nastave*

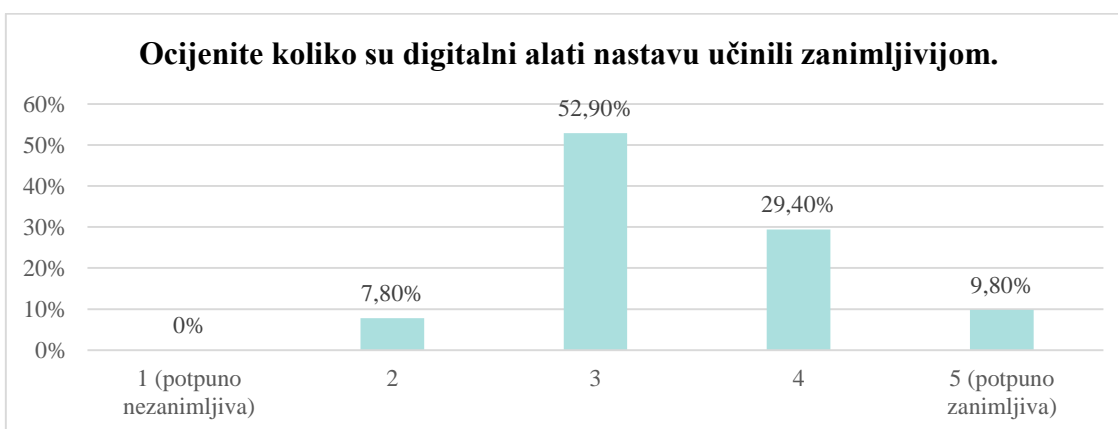
Nastavnici su tijekom nastave na daljinu učili i koristili različite aplikacije kojima su uspješno surađivali s učenicima i kvalitetno ostvarivali odgojno-obrazovne ishode. Zbog toga predstavlja odmak od oblika nastave koja se do tad poznavala i izvodila. Primjer za to su obrazovne igre koje se mogu izraditi u različitim aplikacijama i služiti kao provjera znanja, ponavljanje, učenje, motivacijska aktivnost, domaća zadaća itd.

Jedno od pitanja bilo je vidjeti jesu li i koje aplikacije su koristili nastavnici/ice književnosti za izradu edukativnih igara. Imali su izbor više odgovora i pisanje. Tri su aplikacije najzastupljenije: Kahoot 54,9%, Google Forms 43,13% i WordWall 41,2%. Potom, nastavnici su koristili sljedeće digitalne alate s istim postotkom korištenja Quizz i Testmoz 23,5%. Manji postotak ima aplikacija Loomen 9,8%. Nastavnici/ice naveli su također i sljedeće aplikacije: LearningApp, Wizzer.me, Genially, Nearpod i h5p. 13,7% je izrazilo da nije izrađivalo obrazovne igre tijekom u digitalnim alatima tijekom nastave na daljinu. Iz dobivenih rezultata uočava se kako su se nastavnici/ice upoznali s digitalnim alatima upravo iz razloga njihove raznolikosti.

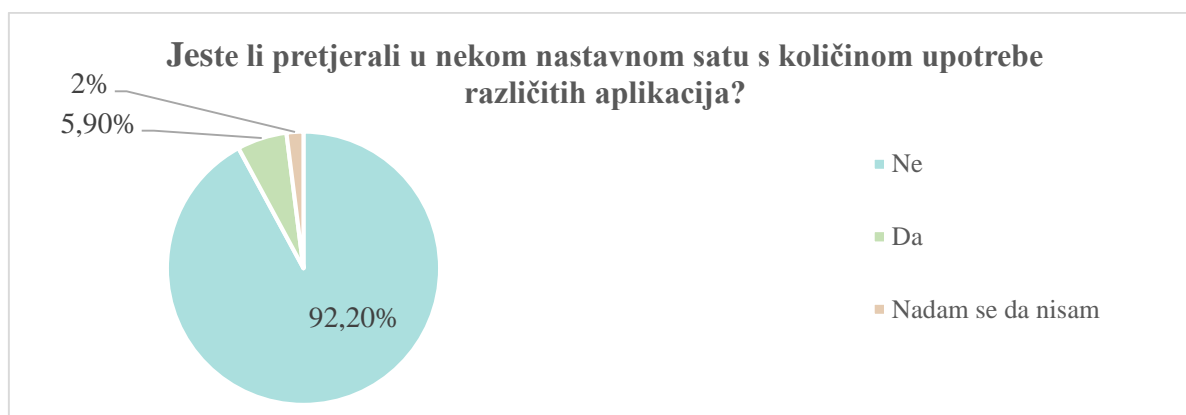
Grafikon 14. Izrada obrazovnih igara u nastavi na daljinu

Digitalni alati mogu nastavu učiniti zanimljivijom i spriječiti pad koncentracije i povećati učenje. Nastavnike/ice se pitalo koliko digitalni alati mogu nastavu učiniti zanimljivijom. Ispitanici/ice su ponovno odgovarali na skali od 1 (potpuno nezanimljivom) do 5 (potpuno zanimljivom). Najveći je postotak onih koji smatraju da digitalni alati ne mogu utjecati da nastava bude potpuno nezanimljiva niti ju mogu učiniti potpuno zanimljivom 52,9%. Potom je 7,8% smatraju da mogu utjecati na to da nastava bude nezanimljiva, a 9,8% da bude potpuno zanimljiva. 29,4% je onih koji smatraju da digitalni alati mogu učiniti nastavu zanimljivijom.

Grafikon 15.. Utjecaj digitalnih alata na zanimljivost nastave

Pri korištenju digitalnih alata u nastavnom satu ili zadavanju učenicima zadatke za samostalan, potrebno je obratiti pažnju na njihovu količinu. Upotrebom više različitih aplikacija tijekom nastavnog sata, praćenje nastavnog gradiva može biti otežano, a učenici zbunjeni. Nastavnike/ice se pitalo jesu li oni pretjerali u nekom nastavnom satu s upotrebom digitalnih alata tijekom nastave na daljinu. Većina nastavnika 92,2% smatra da nije, dok 5,9% priznaje svoju grešku. 2% nije sigurno te se nada da nije.

Grafikon 16. *Pretjerana upotreba digitalnih alata u nastavnom satu tijekom nastave na daljinu*

Različite aplikacije dio su svakodnevnog života učenika i nastavnika. Digitalni nastavni materijali i aplikacije u nastavi na daljinu kao da su stavile nastavnika i njegov govor u drugi plan, a osobito se to odnosi na asinkronu nastavu. Na pitanje *Mogu li digitalni alati zamijeniti živu riječ nastavnika* skoro su svi jednosložno odgovorili da ne može 98%. Naime, i dalje je nastavnik bitan dio nastave jer on je taj koji dovodi učenika u doticaj s književnim djelom i vodi ga kroz proces spoznavanja. Iako tako ne misle svi, naime 2% je odgovorilo da digitalni alati mogu zamijeniti živu riječ nastavnika.

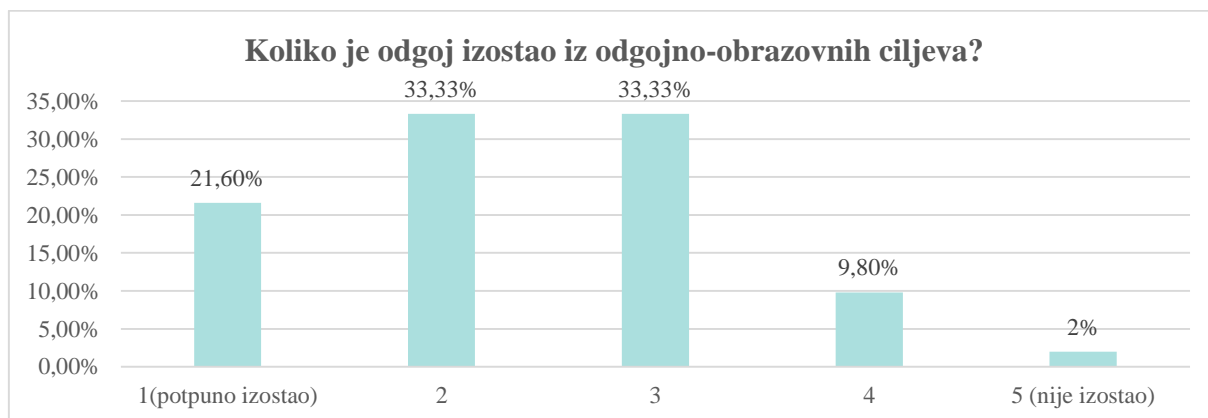

Grafikon 17. *Digitalni alati i živa riječ nastavnika*

Ishodi poučavanja uključuju dvije sastavnice: odgoj i obrazovanje. Nastava književnosti je važna za svakog učenika jer osim što uče o književnosti i stvaralaštvu, književnim djelima razvijaju maštu, estetske i moralne vrijednosti. Osobita je vrijednost učenja i poučavanja književnosti i stvaralaštva razvijanje mašte i estetskih mjerila vrednovanja te iz nje mogu saznati nešto novo i uočiti životne vrijednosti (URL8).

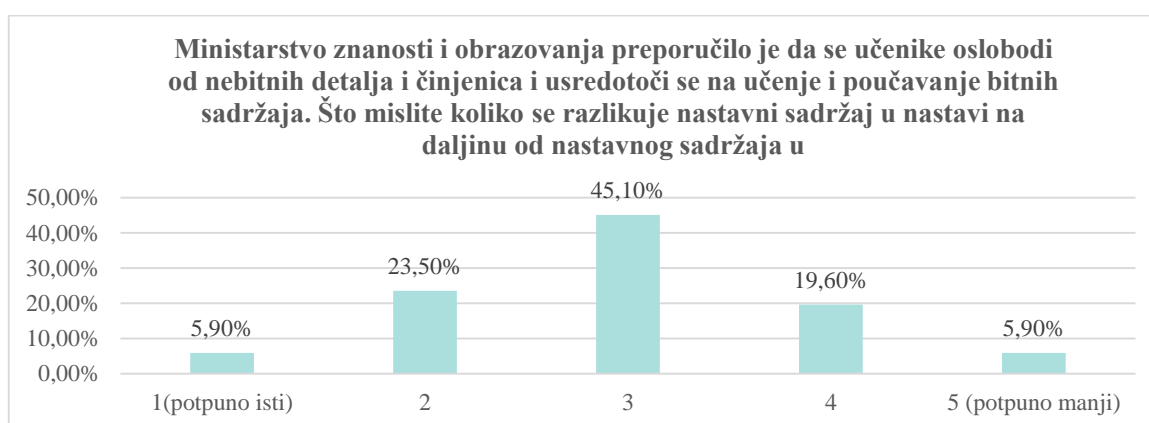
Nastavnicima je bio izazov kako održati nastavu, a trebalo je voditi računa da se ostvare i obrazovni i odgojni ciljevi u nastavnim jedinicama. Neočekivani su rezultati po pitanju koliko

je odgoj izostao tijekom nastave na daljinu. Čak 21,6% smatra da je potpuno izostao, a 33,33% da je izostao. Samo 2% smatra da nije uopće izostao iz odgojno-obrazovnih ciljeva, a 9,8% tvrdi da nije donekle. 33,33% je neodlučno.

Grafikon 18. *Izostanak odgoja u odgojno-obrazovnim ciljevima tijekom nastave na daljinu*

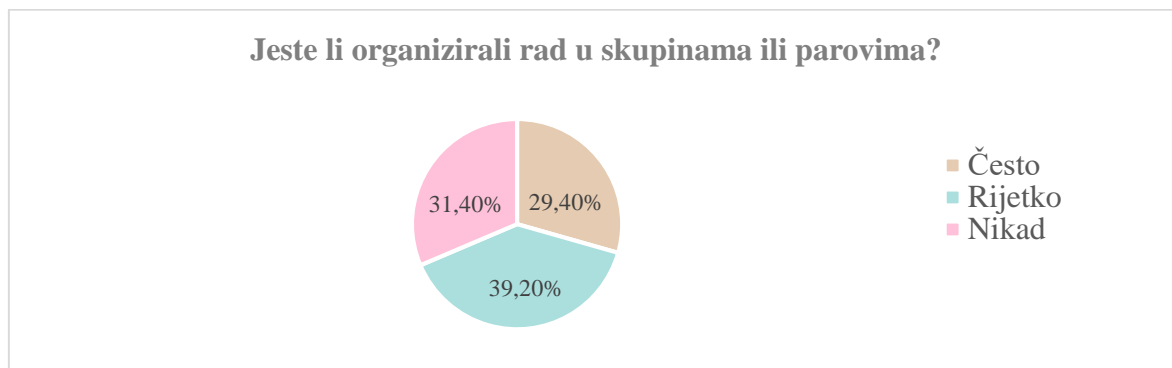
Obrazovni sustav htio se malo rasteretiti pa se Ministarstvo znanosti i obrazovanja zauzimalo za to da se učenike rastereti sekundarnih detalja koji oduzimaju vrijeme i usredotoči se na bitan sadržaj. Zbog toga je upitnost nastavnog sadržaja te je li smanjen tijekom nastave na daljinu. 5,9% smatra da je količina nastavnog sadržaja potpuno manja u nastavi na daljinu za razliku od nastavnog sadržaja u redovitoj nastavi te također 5,9% tvrdi da je potpuno ista količina. Oni koji smatraju da je donekle manja je 23,5, a 19,6% izjasnilo se da je donekle ista. Najviše je onih koji su neodlučni 45,1% pa su na brojevnoj skali izabrali broj tri.

Grafikon 19. *Usporedba količine nastavnog sadržaja u nastavi na daljinu i nastavi uživo*

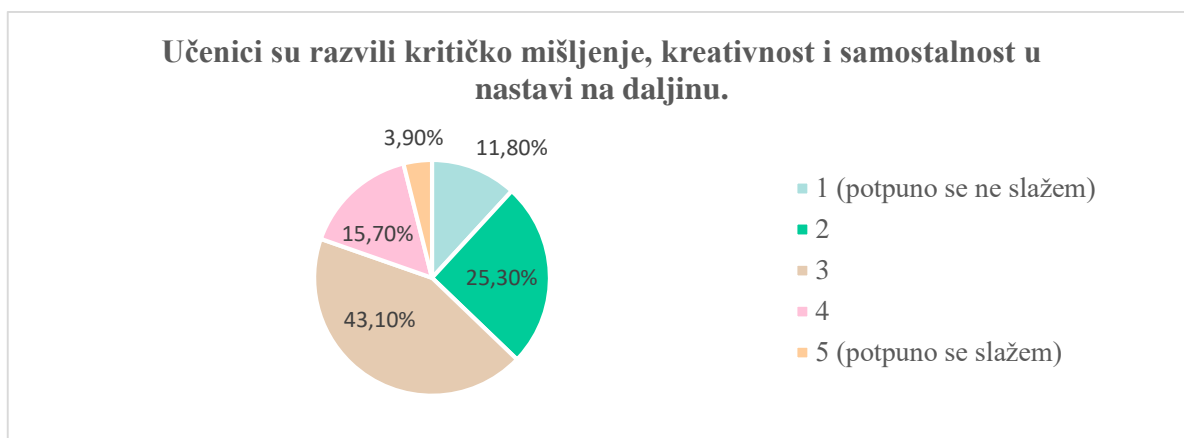
U radu s učenicima tijekom nastave na daljinu bilo je potrebno istražiti jesu li nastavnici dijelili učenike u skupine. Rezultati pokazuju da 31,4% nije tijekom nastave organiziralo rad u

skupinama, a 39,2% rijetko. Samo je 29,4% često organiziralo rad u skupinama. Time se dodatno dokazuje kako je izostala socijalna povezanost među učenicima.

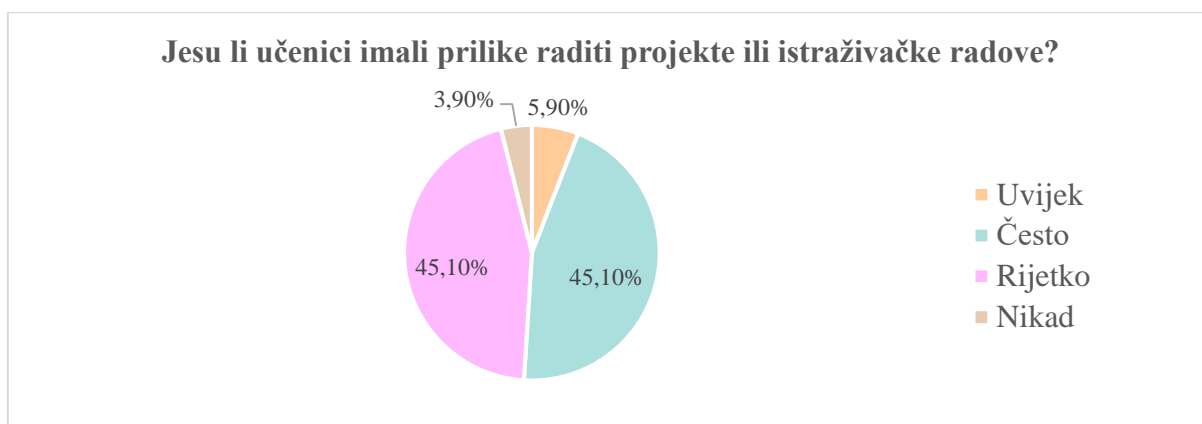
Grafikon 20. Organizacija rada u skupinama tijekom nastave na daljinu

Nastavom na daljinu naglašavalo se samostalnost u radu, razvoj kritičkog mišljenja i kreativnost. Ispitanike se pitalo prema vlastitom iskustvu i uvidu smatraju li da se to uistinu dogodilo. 11,8% se potpuno se ne slaže s tim, a 25,35% donekle smatra da se to nije ostvarilo. Malo je onih koji se potpuno slažu s tim da su učenici razvili navede tri vještine 3,9%, dok se 15,7% donekle slaže. Neodlučnih je 43,1%.

Grafikon 21. Razvoj kritičkog mišljenja, kreativnosti i samostalnosti u nastavi na daljinu

Kreativnost, samostalnost u radu i izražavanje kritičkog mišljenja najlakše se ostvaruje u istraživačkim ili projektnim radovima učenika. Učenici su dobivali takve vrste zadataka uvijek 5,9% i često 45,1%. Rijetko su im nastavnici/ice zadavali takve vrste zadataka 45,15, a 3,9% nastavnika/ica je izjavilo da nikada nije provodio istraživačke ili projektne radove u nastavi na daljini. Gledajući osnovnu i srednju školu po tom pitanju, nastavnici/ice u osnovnim školama zadavali su više zadataka kao što su istraživački i projektni 63,63%, a u srednjim 44,82%.

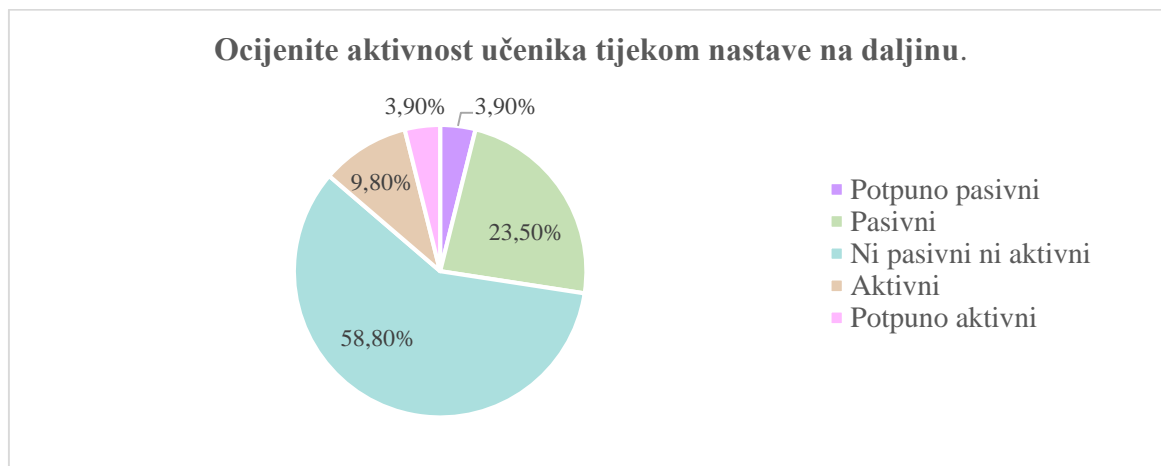
Grafikon 22. Izrada projektnih i istraživačkih radova u nastavi na daljinu

Učenik u nastavi književnosti je smješten u središte pozornosti. S obzirom na njegov karakter, stil učenja, motivaciju i sl. nastavnik književnosti mora prilagođavati metode kojima će približiti književno djelo učeniku i pokazati put njegova razumijevanja. Izazovno je bilo uključiti potpuno učenike u nastavi na daljinu.

Nastavnici/ice su izrazili svoja mišljenja o učeničkoj aktiviranosti u nastavi na daljinu. Najveći postotak je onih koji misle da učenici nisu bili ni potpuno pasivni niti potpuno aktivni 58,8%. 23,5% je nastavnika/ica koji smatraju da su učenici bili pasivni, dok je stav da su učenici bili aktivni u nastavi književnosti 9,8%. Potpuno aktivni i potpuno pasivni odabralo je 3,9% nastavnika/ica. Iznenadjuća je činjenica da kada se zbroje rezultati prikaza potpuno pasivni i pasivni je 27,4%, a potpuno aktivni i aktivni je 13,7%. Uspoređujući ta dva rezultata može se zaključiti kako unatoč svim digitalnim mogućnostima i trudu nastavnika/ica ipak je veći dio učenika bio njezin pasivni sudionik. Razlog tomu potrebno je dodatno istražiti, ali zasigurno ima utjecaja to što se nastava odvijala isključivo digitalnim putem pa su učenici mogli izgubiti osjećaj da se školuju, a od raznih zadataka i aplikacija imati zamor i gubitak želje za trudom.

Uspoređujući rezultate posebno za osnovnu i srednju školu, učenici u srednjoj školi bili su pasivni 27,58%, a aktivni 13,79%. Najveći je broj nastavnika/ica u srednjim školama izrazilo mišljenje da učenici nisu bili ni aktivni ni pasivni 58,62%. Nastavnici/ice u osnovnim školama također se slažu s kolegama/icama iz srednjih škola da su učenici bili pasivni 30%, a aktivni 3,4%. Na osnovnoškolskoj razini obrazovanja velika je razlika u omjeru pasivnih i aktivnih učenika tijekom nastave na daljinu. Čime se može povući konotacija da je nastava bila frontalna i prožeta monologom. Imajući na umu da se nastava odvijala putem digitalne tehnologije te unatoč svim digitalnim alatima i trudu nastavnika prema rezultatima učenici se nisu posebno

iskazali u sudjelovanju nastavi. Treba imati na umu da neprestanim radom kod kuće putem računala ili tableta učenici mogli izgubiti osjećaj školovanja te obrazovanje shvatiti kao neku rutinu koju treba odraditi.

Grafikon 23. Aktivnost učenika u nastavi na daljinu

Nadalje, vezano za aktivnost učenika, nastavnici/ice morali su napisati kako su pratili aktivnost učenika. Odgovori su zabilježeni u *Tablica 4*.

<i>Osobnim bilježenjem.</i>
<i>Provjeravajući zadaću.</i>
<i>Učenici su slali rezultate projekta, prezentacije , zadaće, pregledavala sam to u slobodno vrijeme, komunicirala s njima i nakon nastave i zajedno smo komentirali rezultate.</i>
<i>Povratnim informacijama.</i>
<i>Svakodnevno.</i>
<i>Redovito prozivanje u smislu da se uključe u nastavu. Nastavni listici, kvizovi, izlazne kartice.</i>
<i>Redovitim dodjeljivanjem bodova i komentiranjem njihovih odgovora. Bodovala sam sve što su napisali, komentirali, predali i na kraju ciklusa zbrojili bodove i izvela ocjenu koja je vrednovala kontinuirani rad. Nakon toga slijedila je i provjera.</i>
<i>Putem povratnih zadataka.</i>
<i>Kvizovima s povratnim informacijama i evidencijom predanih zadaća i prisustvovanja na nastavi.</i>
<i>Provjeravala sam im zadaće nakon svake nastavne jedinice. Na kraju cjeline pisali su provjeru znanja ili bih ih usmeno ispitala.</i>
<i>Izlazne kartice.</i>
<i>Pisani uradci, eseji, rješavanje kviza.</i>
<i>Često bih ih pozivala da se uključe u nastavu odgovarajući na moja pitanja.</i>
<i>Jednako kao u običnoj nastavi.</i>

<i>Bilješkama u vlastitomu dnevniku i e-dnevniku.</i>
<i>Bilježenjem prisutnosti, zadacima za domaći rad na daljinu, provjeravanje domaćega rada, online kvizovi, individualne konzultacije po potrebi.</i>
<i>Pratio sam bilježeći aktivnost tijekom nastave preko videopoziva, pregledavajući odrađene zadatke učenika ili izrađujući ispite pomoću digitalnih alata.</i>
<i>Uglavnom pisanim uradcima.</i>
<i>Puno.</i>
<i>Pomoću Teamsa i virtualne nastave.</i>
<i>Teško.</i>
<i>U sučelju izravno iz dana u dan. Razgovarajući s njima i dišući s njima. Non stop smo bili u kontaktu tim više što su u prvom razdoblju uglavnom sve ostale kolege samo slali materijale.</i>
<i>Formativno i sumativno.</i>
<i>Učenici su sudjelovali u digitalnim aktivnostima te su slali fotografije riješenih zadataka i vježbi. Izrađivali su projekte.</i>
<i>Formativnim oblicima praćenja kao i u nastavi u učionici i redovito bilježila rezultate u bilješke o radu učenika (120 ih imam i za svakoga sam redovito unosila potrebne podatke).</i>
<i>Učenici su slali svoje uratke privatnim porukama ili e-mailom poštujući zadani rok.</i>
<i>Online pisanim provjerama, komunikacijom tijekom održavanja sata. Svi su trebali sudjelovati i imati uključene kamere.</i>
<i>Odgovarali su na pitanja u audiopozivima, pregledavala sam sve zadaće i slala povratne informacije. Pisane sam eseje printala, ispravljala, skenirala i slala s povratnim informacijama.</i>
<i>Analizom poslanih aktivnosti učenika i uživo putem zoom aplikacije.</i>

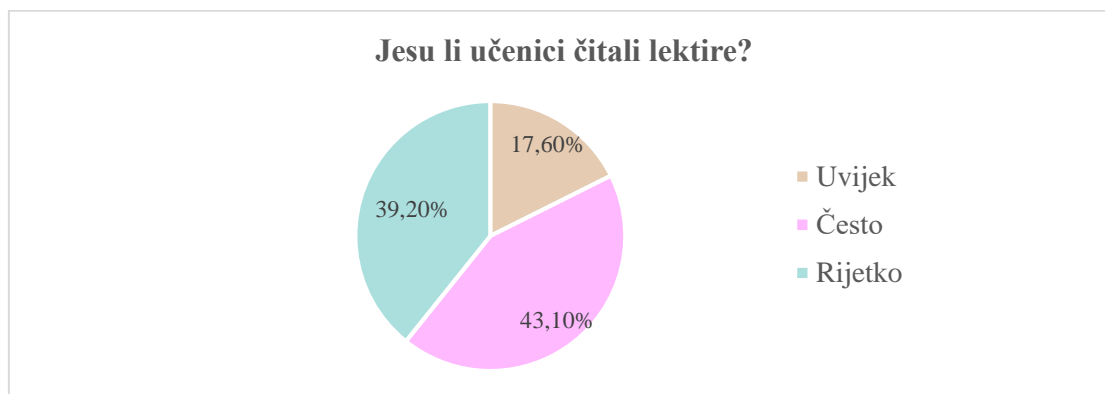
Tablica 4. Načini praćenja aktivnosti učenika u nastavi na daljinu

Česti su bili odgovori da su nastavnici svakodnevno pratili aktivnosti. Najčešće vođenjem bilješki, riješenosti zadataka ili izravnim komuniciranjem tijekom videopoziva. Isto tako nisu ih ostavljali same te su se trudili biti s njima u kontaktu. Vidi se trud kod nastavnika/ica osobito kod ispitanika koji je naveo da je imao 120 učenika i za svakog vodio bilješke.

Čitanje lektirnih djela u novije vrijeme se smanjuje osobito kada su lako dostupni kratki sažetci i analize na internetskim stranicama. Jedno su vrijeme knjižnice bile zatvorene za vrijeme pandemije pa su književna djela bila dostupna u pdf formatu na stranici E-lektira.

U istraživanju nijedan nastavnik/ica nije izabrao odgovor da učenici nikad nisu čitali lektire što je pozitivan aspekt, no veliki je postotak koji se odnosi na to da su učenici rijetko čitali 39,2%. Najviše je odgovora da su učenici često čitali 43,1%, dok je onih sa uvijek 17,6%. Gledajući

čitanost lektira u osnovnim i srednjim školama veća je u osnovnim. Uvijek je čitalo 27,27%, često 50% i rijetko 22,7%. Za razliku od toga, u srednjim školama najviše je izabrano odgovora da su učenici rijetko čitali 51,72%, potom često 37,93%, a uvijek 10,34%. Prema iznesenim rezultatima može se vidjeti da je veća čitanost u osnovnim školama.

Grafikon 24. Čitanost lektire

Svakako je važno i provjeriti pročitano lektire pa su načini na koji su to nastavnici/ice provodili objašnjeni u *Tablica 5.*

<i>Ispitom u wizeru.</i>
<i>Učenici su mi slali tekst njihovih dnevnika čitanja na Teamsu ,pojedinačno smo razgovarali o pročitanim djelima.</i>
<i>Testovima koje sama osmišljam.</i>
<i>Učenici su izrađivali prezentacije.</i>
<i>Nastavnim listicima i razgovorom.</i>
<i>Provjerom i razgovorom u videopozivu. Esejskim zadacima u testu.</i>
<i>Slali su mi lektire.</i>
<i>Razgovorom uživo putem zoom-a.</i>
PREGLEDAVANJEM DNEVNIKA ČITANJA.
<i>Kontrolni ispit u Formsu, Power Point, Zoom.</i>
<i>Učenici su pročitano djelo izlagali preko videopoziva. Pokazali bi uradak, objasnili ga, povezali s djelom te bi usmeno odgovarali na pitanja o djelu.</i>
<i>Sam sat uživo, a vrednovanje pomoću online kviza.</i>
<i>Provjerom pročitano djela i pisanjem eseja.</i>
<i>Dijalog, pitanja i odgovori, kviz.</i>
<i>Učenici su rješavali zadatke koji su bili stvaralačkog tipa.</i>

<i>Razgovarali bi o pročitanoj lektiri i slikali bi zadatke koje bih zadala. Ili su radili s digitalnim alatima pa mi to slali.</i>
<i>Kvizovima, razgovorom, radovima otvorenog tipa.</i>
<i>Zadavanjem zadataka (istraživački, problematski) s obrazloženom ljestvicom traženoga (opisni, bodovi, ocjene) koje su slali nazad privatnom porukom u Teamsu.</i>
<i>Videopozivom i interaktivnim listićima</i>
<i>Putem istraživačkih radova, nastavnih listića, dnevnika čitanja...</i>
<i>Pročitanoost lektire u pisanom obliku nisam provodila jer sam smanjila broj provjera tijekom nastave na daljinu - ne mogu vjerovati učenicima da neće prepisivati. Sat lektire odvijao se normalno, ali prilagođeno online uvjetima putem digitalnih alata.</i>
<i>Redovito</i>
<i>Usmeno ispitivanje.</i>
<i>Provjeravao sam ispitima koje sam samostalno izrađivao pomoću digitalnih alata.</i>
<i>Videosastancima i u Microsoft Formsu.</i>
<i>Razgovorom tijekom sinkrone nastave, rješavanjem digitalnih zadataka, samostalnom izradom digitalnih sadržaja ...</i>
<i>Pitanja otvorenog i zatvorenog tipa, videosastanci.</i>
<i>Virtualnim razgovorom i pisanjem članka na temu djela.</i>
<i>Razgovor o djelima. Ne znam sa sigurnošću jesu li ih pročitali.</i>
<i>Ispitivanjem učenika, poznavanje i prepričavanje teksta (fabule).</i>
<i>učenici su radili istraživačke i problemske zadatke i postavljali ih u forum u Loomenu</i>
<i>Davala bih unaprijed pitanja s određenim datumom do kad trebaju pročitati knjigu i odgovoriti, na taj bih dan audiopozivom provjerila pročitanoost i odgovore ili bih im izradila kviz u nekom alatu i bodovala točnost.</i>
<i>Razgovor, rasprave, analize.</i>

Tablica 5. Načini provjere pročitanoosti lektire

Svaki pojedinac imao je svoja osobna iskustva s nastavom na daljinu i različite situacije u kojima se našao. Prema tome nastavnike se pitalo prednosti i nedostaci nastave na daljinu koji su prikazani u *Tablica 6.* te su odgovori raspoređeni u tablici na prednosti i nedostatke. To je pitanje bilo otvorenog tipa pa su nastavnici/ice imali pravo izražavanja svog mišljenja i iskustva.

PREDNOSTI	NEDOSTATCI
<i>Nema ih.</i>	<i>Nedostatak pažnje, mogućnost nenazočnosti na nastavi, slabija zainteresiranost učenika za rad</i>

<i>Lakše okupljanje sudionika, lakša komunikacija, lakša provjera</i>	<i>Pasivnost učenika, izostanak povratne informacije o usvojenosti gradiva, tehničke poteškoće.</i>
<i>Ne moraš hodati do škole</i>	<i>Neosoban, nesiguran i opcionalan.</i>
<i>Ležernost, smanjen stres, multimedijalno</i>	<i>Nije dovoljno uključena neverbalna komunikacija učenika; 3. Ne može se osjetiti razred kao cjelinu, već samo individualno.</i>
<i>Zaštita zdravlja, vladanje vremenom, smanjeni pritisak na učenike.</i>	<i>Učenici su se izgovarali da nemaju internetsku vezu, pokušavali su time manipulirati kad je trebalo napisati zadaće i sl.</i>
<i>Veća upotreba alata,</i>	<i>Učionica, direktan kontakt s učenicima, pomoć roditelja.</i>
<i>Komoditet. Drugih nema.</i>	<i>Svi mogući nedostaci.</i>
<i>Odmak od kolektiva, rad od kuće, ušteda vremena za uređivanje i putovanje na posao, rad u donjem dijelu pidzame :).</i>	<i>Nedovoljno komunikacije, pucanje internetske veze, neaktivnost učenika</i>
<i>Jedina prednost je što su neki učenici zasjali, uložili mnogo truda jer im je lakše pisano se izraziti. Tako da sam u zadacima gdje su trebali napisati dvije do tri rečenice, znala dobiti mini-eseje (i jezično besprijekorne) u kojima su učenici izražavali svoje mišljenje. Ipak, takvih je učenika iznimno malo.</i>	<i>Učenička pasivnost, neredovito slanje uradaka, laganje da nisu bili na Zoomu jer se navodno nisu mogli spojiti ili je navodno internetska veza bila loša, međusobno prepisivanje rješenja, nemogućnost fizičkog kontakta sa svakim učenikom i nadzor njegovog rada...</i>
<i>Više vremena učenicima za rad, učenici koriste pomagala koja inače ne koriste, brzina ažuriranja rezultata rada.</i>	<i>Izostanak komunikacije, neučenje, korištenje tehnologije u obrazovne svrhe.</i>
<i>ISTRAŽIVAČKA NASTAVA, RAZVOJ SAMOSTALNOSTI U RADU, ISTICANJE BITNOG OD KOLIČINE PODATAKA</i>	<i>Izostanak komunikacije s kolegama i s učenicima, dio učenika postao apsolutno pasivan, veliki problemi u mentalnom zdravlju.</i>
<i>Rad s digitalnim alatima, manja nedisciplina učenika, lakše provjeravanje znanja</i>	<i>Oduzima mnogo vremena, velika je odgovornost na učenicima (poštenje, izvršavanje obaveza), nema izravnog kontakta, razgovora.</i>
<i>Manje stresa za učenika i nastavnika, veći zahtjevi za samostalnošću učenika, češće korištenje tehnologija u poučavanju.</i>	<i>Nemogućnost detaljnijeg i preciznijeg objašnjavanja nastavnog gradiva, odsutnost društvene aktivnosti učenika, nedostatak osjećaja zajedništva u razredu.</i>

<i>Veća samostalnost učenika, opuštenija atmosfera poučavanja, učenici sami odabiru tempo izvršavanja zadataka (zadan je krajnji rok)</i>	<i>MANJAK SAMOKONTROLE UČENIKA, IZOSTANAK NEPOSREDNOG KONTAKTA, IZOSTANAK INTERAKCIJE I ODGOJA U UČIONICI</i>
<i>Razvoj i napredak digitalnih alata, učenik sam bira doba dana u kojem će izvršavati nastavne obaveze, nastavnik može koristiti više digitalnih materijala nego u klasičnoj nastavi.</i>	<i>Česta kašnjenja u rješavanju i slanju učeničkih radova, problemi s učeničkom opremom, mobitelima i tabletama, slab internet</i>
<i>Brza komunikacija, usredotočenost na bitne pojmove i rad od kuće.</i>	<i>Mnoge stvari odrađuju ukućani, nema komunikacije uživo i socijalne interakcije koja ju prati, poneko gradivo ostaje nejasno, lakše je "ignorirati" nastavnika, odnosno teže je pratiti rad učenika</i>
<i>Kava, pidžama, dekica.</i>	<i>Loše znanje. Loša disciplina. Loše praćenje. Loša motivacija.</i>
<i>Osposobljavanje učenika da samostalno koriste tehnička pomagala, mrežne aplikacije i platforme.</i>	<i>Manjak koncentracije, tehničke poteškoće, mnogo ometača.</i>
<i>Nema prednosti, osim što se ipak nekakva nastava izvodila kada nije bilo drugog izbora.</i>	<i>Potrebno je mnogo više vremena i resursa kako bi se pripremila takva nastava, nije moguće provesti objektivno vrednovanje ni pisanim ni usmenim putem (učenici su prilično kreativni kad je riječ o manipuliranju), usvojenost nastavnih sadržaja iznimno je niska.</i>
<i>Ušteda goriva za putovanje do škole.</i>	<i>Općenito takav tip nastave koji dovodi do zamora nakon dužeg vremena.</i>
<i>Brzina, bitnost podataka, IT pismenost</i>	<i>1. Nije se moguće u potpunosti posvetiti učenicima koji zahtijevaju dodatnu pažnju (učenici s posebnom potrebama) 2. Nastavni sat mora teći prema unaprijed određenom redoslijedu (nije moguće biti kreativan na nastavi) 3. Puno je dulja priprema, a nema garancije hoće li i nastavni sat biti bolji.</i>
<i>Nema!!!</i>	<i>Teško je kontrolirati pažnju učenika, nemaju svi uvjete za nesmetano praćenje i svoj opremu .</i>

<p>1. Samostalnost učenika 2. Samoodgovornost 3. Samoprocjena</p>	<p>Fizička izolacija, nezainteresiranost učenika, površno čitanje zadanog materijala, prepisivanje od drugih učenika - kopiranje i lijepljenje.</p>
<p>Veći izbor nastavnih sredstava, ništa više.</p>	<p>Radni dan bez kraja, dostupnost učenicima od 0-24, pretjerana uporaba računala loše je utjecala na moj vid i općenito zdravlje.</p>
<p>Nastavni materijali na jednom mjestu dostupni za sve.</p>	<p>Nezainteresiranost, nebulozne odluke MZO-a, nedostatak vremena za bilo što drugo.</p>
<p>Nisam se morala spremati za odlazak na posao pa sam tako štedila vrijeme. Metodički je sat bio posložen kako sam ga i zamislila jer me nisu prekidali kao uživo, ali je zato izostala uobičajena interakcija. Ne vidim neke prednosti takve nastave u okviru nastave književnosti.</p>	<p>Nemaju svi učenici jednake uvjete za rad (oprema, internetska veza, primjeren prostor za nastavu na daljinu bez ometanja ukućana), duža i opsežnija priprema samog nastavnika (poveznice, youtube, kvizovi, PowerPoint, pojedini segmenti videolekcija, priprema ispita), nastavnikova nesigurnost u tome jesu li svi učenici savladali gradivo i je li u potpunosti ostvaren ishod, pitanje vjerodostojnosti u njihovim odgovorima na ispitu (pišu li sami, imaju li pomoć, prepisuju li, jesu li istovremeno u grupi pod ispitom), manjak privatnoga vremena (zbog poruka učenika s nejasnoćama izvan radnog vremena i zbog procjene i bilježenja njihovih radova poslanih privatnim porukama)...</p>
<p>Nema ranog ustajanja, nastava se odvija iz udobnosti svog doma, umor je znatno manji.</p>	<p>Pasivnost učenika, manje dijaloga, slabija koncentracija, duža priprema s lošijim povratnim informacijama, rad preko 10 sat dnevno.</p>
<p>Ušteda na cipelama, donjim djelovima odjeće i kilometraži</p>	<p>Izostanak žive riječi učitelja, nemogućnost razgovora između učenika i učitelja uživo, nedostatak ljudske komponente u učenju i spontanosti tijekom sata</p>
<p>Materijali se mogu čuvati i koristiti više puta uz izmjene.</p>	<p>1. Udaljena sam od svojih učenika, ne vidim njihove reakcije i emocije. 2. Izostaje normalna ljudska komunikacija jer nismo fizički u istoj prostoriji. 3. Veza može pucati. 4. Nemam ploču na koju mogu pisati - ona digitalna nije dostojna zamjena. 4. Učenici se ne socijaliziraju jedni s</p>

	<i>drugima. 5. Učenici mi se teže mogu obratiti ako me trebaju. 6. Treba mi vrlo dugo za pripremu jer moram unaprijed pripremiti sve što bih inače u razredu pisala po ploči.</i>
<i>mogućnost vježbanja na interaktivnim vježbama neograničen broj pokušaja</i>	<i>Nezamjenjivost nastave uživo, impersonalnost, nedostatna komunikacija</i>
<i>brže ispravljanje provjera</i>	<i>Nedostatci su nedovoljno kvalitetno obrađeni nastavni sadržaji, nemogućnost potpune kontrole učenika tijekom ispitivanja te nedostatak međusobnog druženja, a također djelomično izostaje odgojna razina nastave.</i>

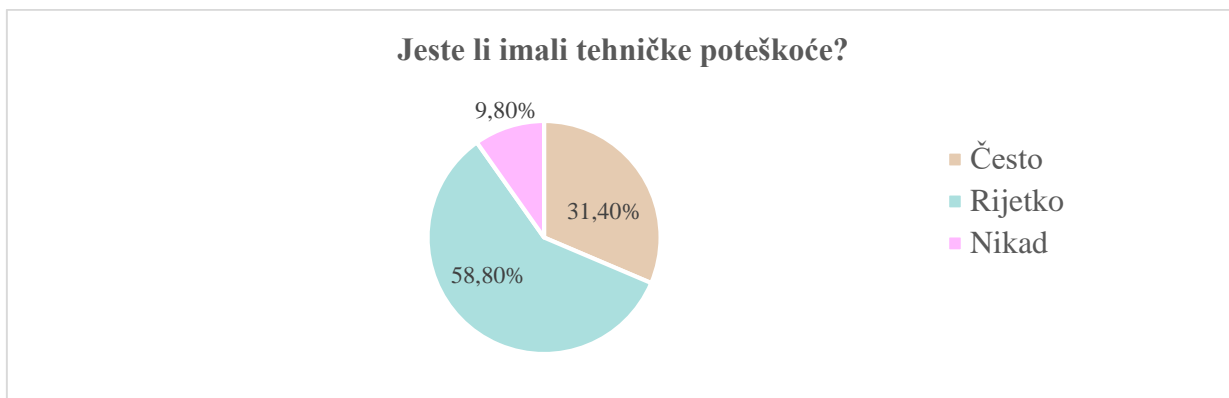
Tablica 6. Prednosti i nedostaci nastave na daljinu

Nekoliko je odgovora koji se ponavljaju, ali uočilo se kako je nastavnicima/icama bilo lakše pisati nedostatke nastave na daljinu jer su tu bilješke duže, za razliku od prednosti gdje je dosta nastavnika napisalo da ih nema ili bi navelo samo jednu.

Od čestih prednosti pojavljuju su udobnost i opuštenost u radu, ne putovanje do radnog mjesta, korištenje digitalnih alata i upoznavanje s njima, laka dostupnost materijala i brza izrada aktivnosti pomoću digitalnih alata čije su mogućnosti korištenja neograničene.

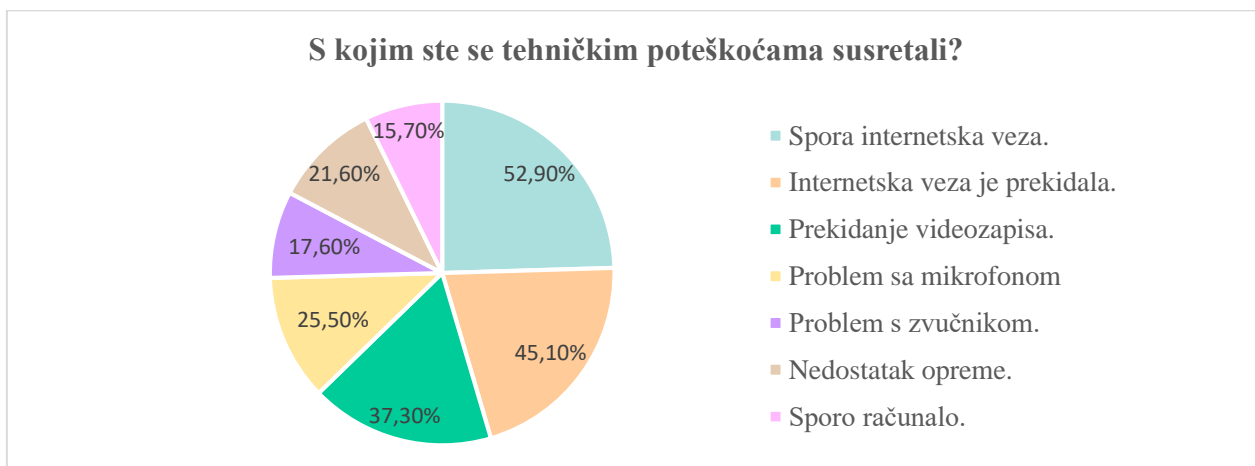
Kao nedostaci navode se pasivnost učenika koji su znali izmišljati različite izlike kako bi izbjegli nastavu, a zadatke su slali u zadnji tren ili su kasnili. U većini odgovora može se naći kao nedostatak manjak komunikacije kao i nedovoljno obrađeno nastavno gradivo. Izostanak socijalne komponentne i nemogućnost izravnog kontakta u kojem nastavnici mogu neverbalnom komunikacijom uočiti motiviranost učenika i njihovo razumijevanje nastavnog sadržaja. Također bile su prisutne tehničke poteškoće koje su utjecale na kvalitetnu izvedbu sinkrone nastave, ali također i na izradu nastavnog plana i materijala posebice ako je računalo sporije ili ako internetska veza prekida.

Nastavnici kada koriste digitalne alate i pomagala u redovitoj nastavi uvijek moraju biti spremni na moguće tehničke poteškoće i imati rezervni plan. To nije bilo moguće u nastavi na daljinu. Primjerice, ako je internetske veza prekidala ili je nije bilo nastava se u sinkronom obliku nije mogla odvijati. Jednostavno je dolazilo do gubitka sata ili izostanka učenika. U istraživanju 58,8% je rijeko imalo tehničkih poteškoća. S druge strane 31,4% imalo je često, a 9,8% uvijek tehničke poteškoće. I najmanja mogla je utjecati na virtualni nastavni sat.

Grafikon 25. Tehničke poteškoće

Tehničke poteškoće vezane su za računalo, internetsku vezu i probleme oko opreme. Pitanje vezano tehničke poteškoće s kojima su se nastavnici/ice susretali imalo je opciju izbora više odgovora. Najviše je izabrana spora internetska veza 52,9%, dok je 45,1% odabralo odgovor prekidanje internetske veze. 37,3% je odabralo kako su im prekidali videopozivi. Problem s mikrofonom imalo je 25,5%, a 17,6% problem s zvučnikom. 21,6% nastavnika/ica nedostajalo je dodatne opreme. Sporo računalo imalo je 15,7% ispitanika.

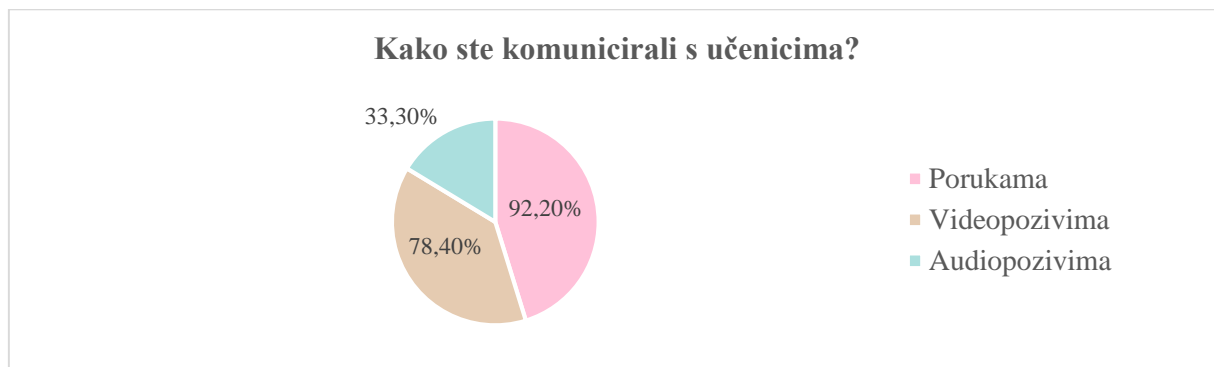

Grafikon 26. Vrste tehničkih poteškoća

7.3. Komunikacija u nastavi na daljinu

U nastavi važna je povezanost između učenika i nastavnika. Iako se jedina komunikacija između učenika i nastavnika ostvarivala digitalnim putem, naposljetku nije izostala. Odvijala se na nekoliko načina, a u prvom pitanju ovog odijeljena stavilo se na izbor komunikacija porukama, videozapisima i pozivima. Ispitanici imali mogućnost odabira više odgovora, a rezultati su sljedeći: nastavnici/ice su najviše komunicirali s učenicima putem poruka 92,2%,

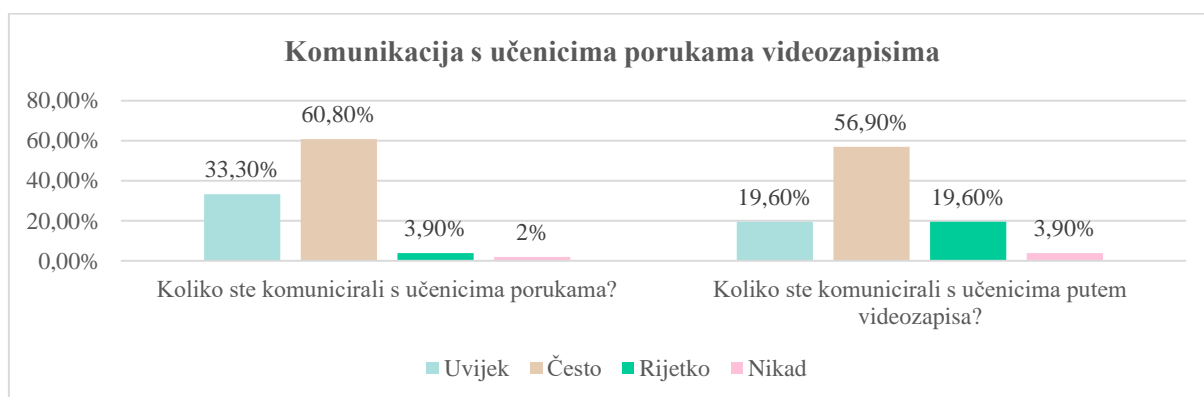
videozapisima 78,4% i pozivima 33,3%. Uočava se visoki postotak komunikacije uživo što dokazuje koliko je važan izravan kontakt pa makar i u digitalnom obliku.

Grafikon 27. Načini komunikacije nastavnika/ica i učenika

Kada se usporede rezultati vezani za učestalost komuniciranja s učenicima putem poruka i videopoziva uočava se veća upotreba poruka. Naime, 33,3% ispitanika je uvijek komuniciralo porukama s učenicima, dok je 60,8% često. Manji je postotak onih koji nisu imali tu naviku: rijetko 3,9% i nikada 2%. S druge strane, 19,6% je uvijek komuniciralo s učenicima putem videopoziva, a 56,9% često. Isto tako, manji je postotak koji nisu imali tu naviku u nastavi na daljinu: rijetko 19,6% i nikada 3,9%.

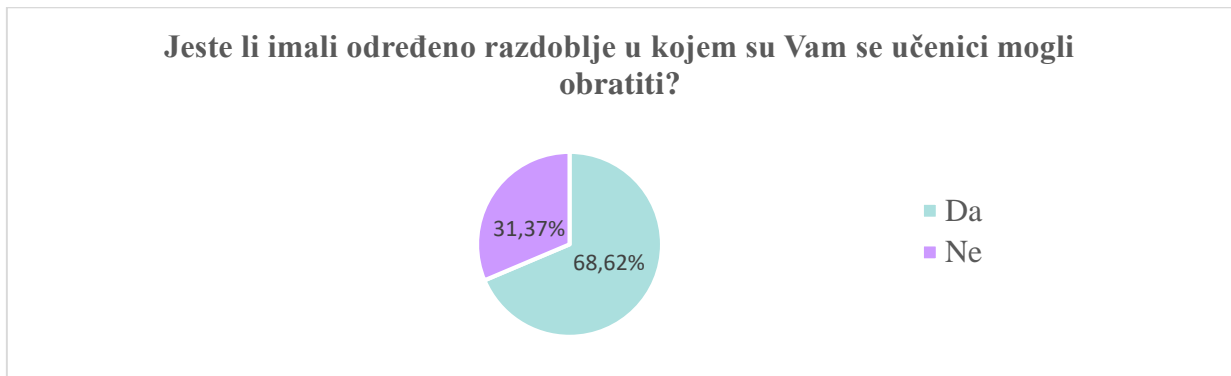
Preporuke Ministarstva znanosti i obrazovanja su isticale redovitu dvosmjernu komunikaciju. Prednost videopoziva je to što se lako može dogovoriti i ostvariti, dok se pisanom komunikacijom omogućuje se vrijeme za promišljanje odgovora.

Grafikon 28. Usporedba zastupljenosti komunikacije u asinkronom i sinkronom obliku

Važna preporuka nastavnicima odnosila se na ograničavanje vremenskog razdoblja u kojemu se učenici mogu javiti za pomoć i slično. Čubrić ističe nepoželjnost neprestane dostupnosti nastavnika (Čubrić, 2021:14). Prema tome, anketom je istraženo da je 68,62% nastavnika/ica

imalo određeno vremensko razdoblje u danu kada im se učenici mogu obratiti, dok je 31,37% bilo dostupno cijeli vrijeme.

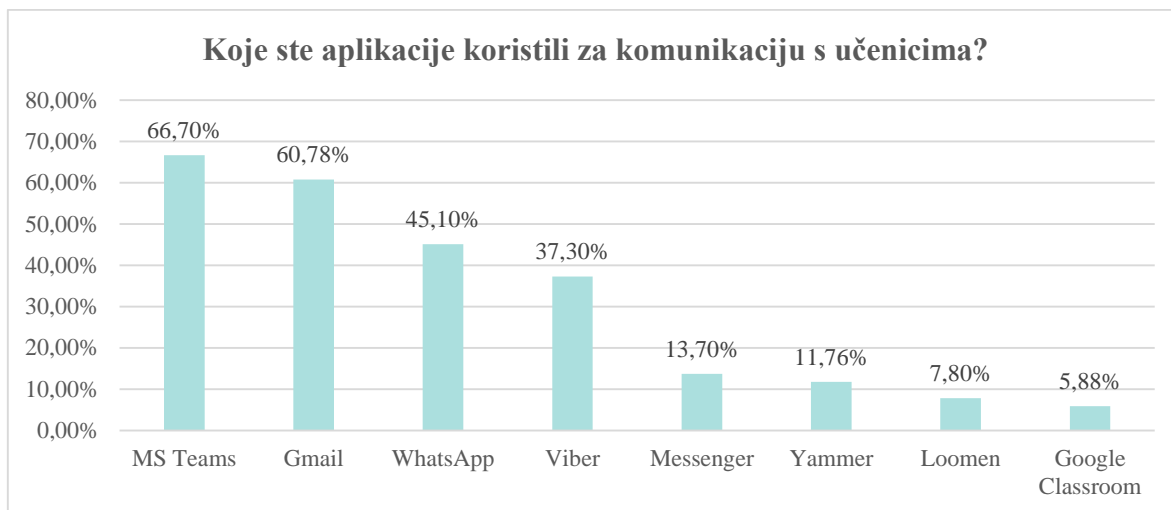

Grafikon 29. *Vremenska dostupnost nastavnika/ica*

Nastavnicima/icama na ovo pitanje ostavljen je izbor dodatnog nadopisivanja pa je veći broj napisao da su bili dostupni cijeli vrijeme učenicima i mogli su im poslati poruku u bilo kojem trenutku. Isto tako neki su ograničili kojim putem im se mogu javiti, tj. primjerice putem MS Teamsa, Loomena, Gmaila sl., a nikako putem društvenih mreža. Kada bi vidjeli poruku odgovorili bi učenicima.

Pametni mobilni telefoni imaju mogućnost dobivanja obavijesti ako je stigla poruka tako da je i to omogućavalo brzo slanje povratne informacije. U tome se vidi prednost nastave na daljinu što omogućuje različitim aplikacijama međusobno povezivanje.

Ispitanicima je ponuđeno nekoliko aplikacija kojima su mogli ostvariti asinkroni ili sinkronu komunikaciju u nastavi na daljinu te im je ostavljena mogućnost biranja više odgovora s obzirom na to da zasigurno nisu koristili samo jednu. MS Teams je najkorištenija aplikacija 66,7%, što i ne čudi s obzirom da ujedinjuje u sebi nekoliko značajki pa tako i razmjenu poruka u grupi i individualno, te pokretanje virtualnog sastanka ili individualni videopoziv. Potom, Gmail je druga najčešća korištena aplikacija za komunikaciju 60,78% te ona također omogućuje videopoziv te slanje poruka pojedinom učeniku ili cijelom razredu. WhatsApp je treća najzastupljenija aplikacija 45,1%, a Viber je koristilo 37,3% nastavnika/ica za komunikaciju sa svojim učenicima. Messenger kao još jedna društvena mreža koristila se za potrebe komunikacije 13,7%. Nešto manje postotke zastupljenosti imaju Yammer 11,76%, Loomen 7,8% i Google Classroom 5,88%. Treba istaknuti činjenicu da je velika zastupljenost društvenih mreža među kojima su Viber, WhatsApp i Messenger te da njihov zajednički postotak iznosi 96%.

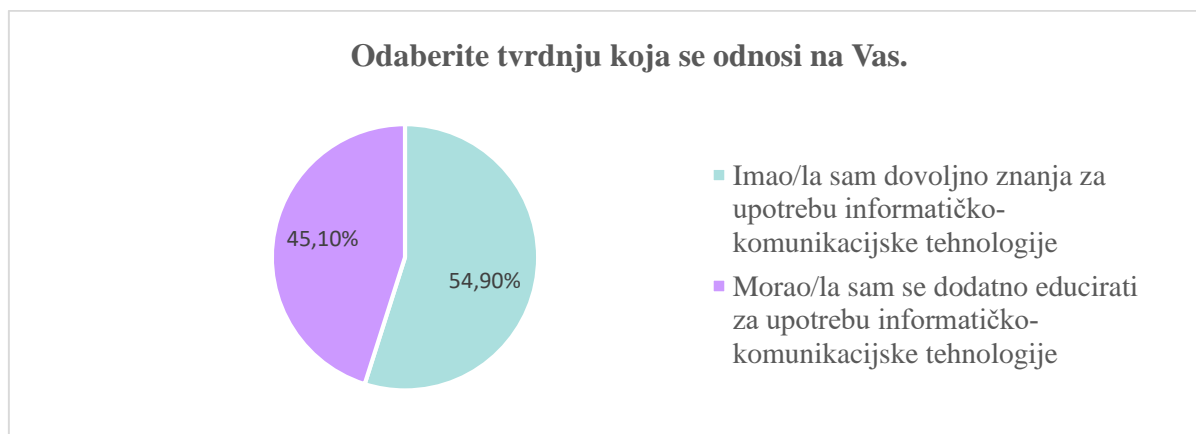

Grafikon 30. Aplikacije za komunikaciju u nastavi na daljinu

7.4. Nastavnik književnosti u nastavi na daljini

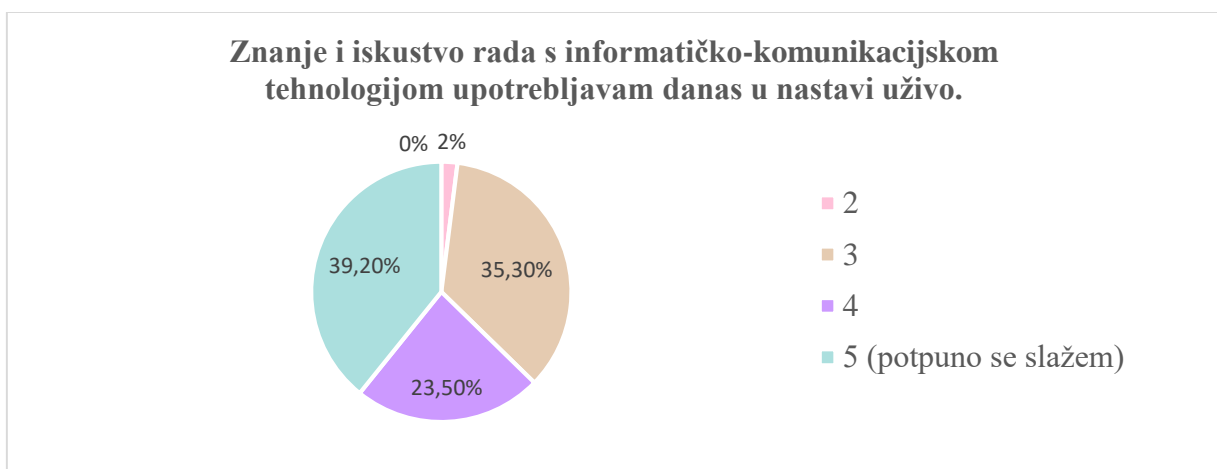
Velika je bila uloga nastavnika književnosti u nastavi na daljini. Prema Musa, Šušić i Tokić nastavnik ima za cilj povezati učenika s književnim djelom (Musa, Šušić, Tokić, 2015:95). U novonastaloj situaciji do izražaja do došle kompetencije nastavnika kako to ostvariti te potreba za neprestanim učenjem i usavršavanjem.

Ispitanicima su ponuđene dvije izjave između kojih su morali odabrati jednu koja opisuje njihove kompetencije u korištenju informatičko-komunikacijske tehnologije. 54,9% imalo je dovoljno znanja, dok se 45,1% moralo dodatno educirati s obzirom na to da se povećala upotreba različitih alata s kojima prije nisu imali doticaja. Čubrić navodi kako se Word i prezentacije koriste u redovitoj nastavi i time se obrazovanje primaklo suvremenim tokovima (Čubrić, 202:12). No, u novoj situaciji kompetentniji nastavnici su se bolje i lakše snalazili.

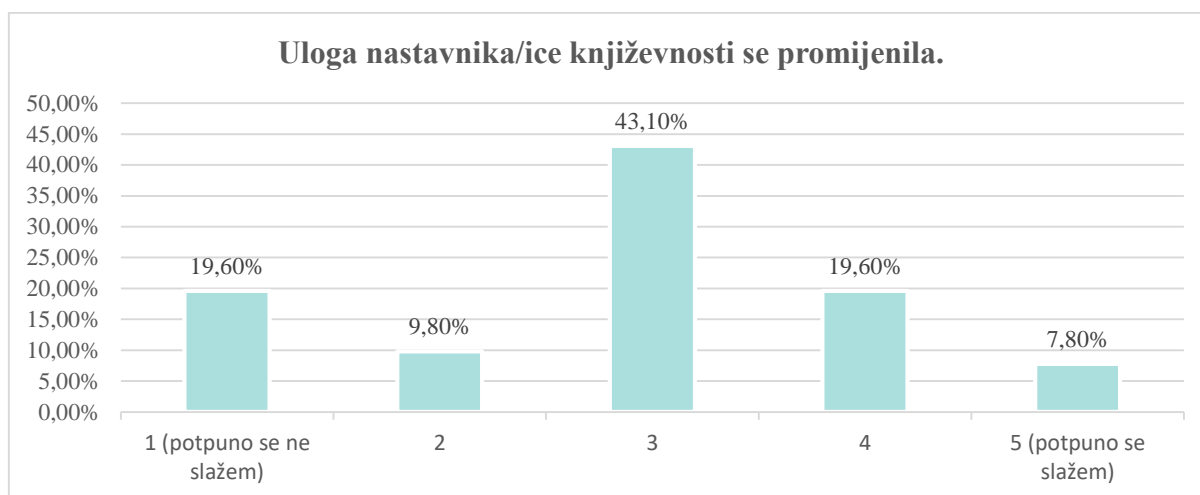
Grafikon 31. Kompetentnost nastavnika/ica u korištenju IKT-a

Novim načinom rada i uvjetima nastavnici su stekli nova iskustva i znanja. Spoznali su na vlastitom radu koliko digitalni alati mogu pomoći u redovitoj nastavi i učiniti ju zanimljivijom. Pozitivno je vidjeti da novo znanje vezano za informatičko-komunikacijsku tehnologiju puno nastavnika/ica koristi danas u redovitoj nastavi. 39,2% u potpunosti koristi, a 23,5% koristi često. Znatno je manji broj onih koji se ne slažu s izjavom da stečeno znanje koriste danas u nastavi, 35,3% i onih koji rijetko koriste 2%. Povratkom nastave u škole, sigurno su se nastavnici vratili starim metodama rada, ali ipak dogodio se pomak u načinu poučavanja jer je koronavirus dokazao da se kompetencije neprestano moraju usavršavati, a nastava kreativno prilagođavati učenicima.

Grafikon 32. *Kompetencije nastavnika*

Promjenom načina rada nastavniku književnosti proširena je i njegova uloga. Morao je poučavati učenike, snalaziti se u uvjetima o kojima nije niti učio niti imao iskustva, brinuti se o svim tehničkim okolnostima nastavnog sata. Nastavnici/ice su na skali od 1 (potpuno se slažem) do 5 (potpuno se ne slažem) morali ocijeniti koliko se promijenila uloga nastavnika književnosti. Najveći je postotak je 43,1% onih koji smatraju da je uloga nastavnika ostala ista u nastavi na daljinu. Isti postotak, 19,6% smatra da se donekle promijenila i da se nije uopće. 9,6% smatra da se nije promijenila, dok 7,8% se izjasnilo da se uloga nastavnika promijenila potpuno.

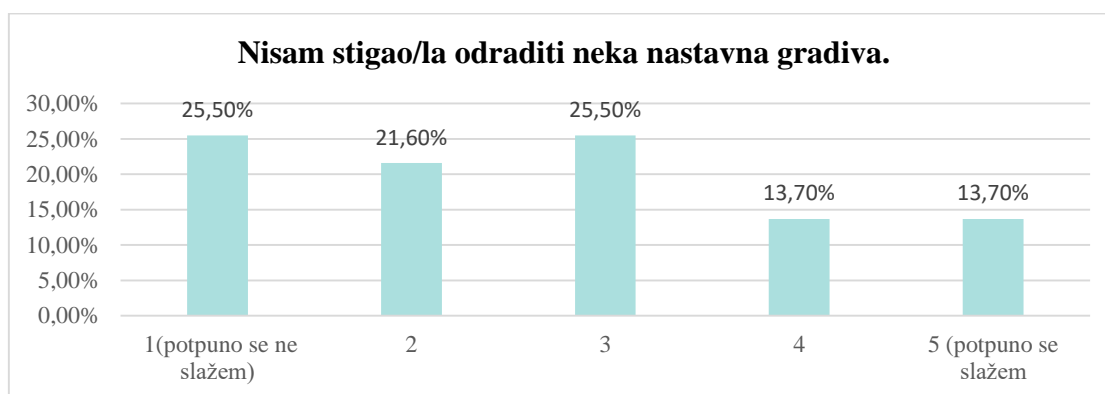
Grafikon 33. *Promjena uloge nastavnika*

Također ih se tražilo da napišu na koji način se promijenila uloga nastavnika. Iz odgovora može za zaključiti da se uloga promijenila u negativnom aspektu. Nastavnik je postao administrator koji upravlja i vodi bilješke o radu drugih učenika. Odgovori su prikazani u *Tablica 7*.

<i>Učitelj usmjerava učenike u radu.</i>
<i>U nastavi na daljini nastavnici su postali moderatori.</i>
<i>Postali ste samo netko tko pokušava ih natjerati da pročitaju i uloviti one koji nisu. Doduše, tako sad sve više izgleda i nastava uživo.</i>
<i>Više moderirana, manje tumačenja i predavanja.</i>
<i>Opterećeni postavljanjem zadataka, čitanjem napisanih odgovora, čekanjem da se učenici prijave, ponavljanjem uputa po nekoliko puta, postali smo tehničari.</i>
<i>Tako što je nastavnik morao improvizirati.</i>
<i>Nastavnik je trebao postati osjetljiviji i tolerantniji na kućne probleme učenika.</i>
<i>Uloga nastavnika je smanjena.</i>
<i>Više posla, u smislu davanja jasnih i konkretnih uputa.</i>
<i>Na daljinu odrađujem, uživo obrađujem.</i>
<i>Odjednom postadosmo koordinatori, a ne predavači.</i>
<i>Izgubio je autoritet, postao je sprdnjom, ponižavan je...</i>
<i>Postali smo na neki način kućni učitelji. Upoznali smo se bolje uz ukućane upoznali smo i kućne ljubimce.</i>
<i>Nastavnici (koji su to željeli) su se potrudili usavršiti digitalne kompetencije, ali sam razočarana nastavnicima koji su nastavu na daljinu doživjeli kao veliki godišnji i uredno bili plaćeni za veliko ništa (npr. dokument u Wordu - jedan listić za cjelotjednu nastavu).</i>

Tablica 7. *Promjena uloge nastavnika književnosti*

Nastava na daljinu je bila stresnija za nastavnike i opseg obveza uzrokovalo je prekovremeni rad. Uz administrativne poslove i praćenje učenika u njihovom radu i razumijevanju bilo je potrebno voditi računa o ostvarenosti odgojno-obrazovnih ciljeva. Sljedećim pitanjem na brojevnoj skali od 1 (potpuno se ne slažem) do 5 (potpuno se slažem) htjelo se vidjeti jesu li neka nastavna gradiva ostala neodrađena. 13,7% je odgovorilo da se potpuno slaže s tvrdnjom *Nisam stigao/la odraditi neka nastavna gradiva*, a 13,7% da se slaže donekle. 25,5% potpuno se ne slaže s tom tvrdnjom, dok 21,6% se ne slaže donekle. Oni koji nisu sigurni jesu li odradili sve ili nešto izostali odabrali su broj tri na brojevnoj skali, njih 25,5%. Nastava na daljinu je bila dobro rješenje kako se ne bi zaustavio nastavni proces, no svakako su učenici jednim dijelom ostali zakinuti u nastavnom gradivu.

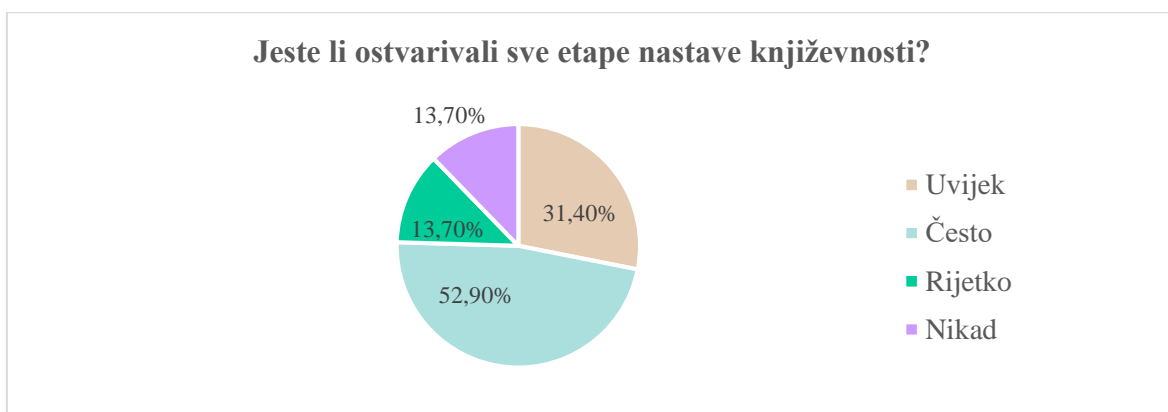
Grafikon 34. *Neodrađeno nastavno gradivo*

7.5. Sat književnosti

Nastavni predmet Hrvatski jezik objedinjuje tri predmetna područja među kojima je i književnost. Prema tome, književnost kao važna sastavnica ima svoj cilj i metodiku (Rosandić, 2005:23). Cilj nastave književnosti objašnjeni su u kurikulumu za hrvatski jezik gdje se navodi sljedeće: upoznavanje književnosti kao stvaralačke djelatnosti, vlastite kulture i književnosti čime se stvara književno znanje i identitet, čitajući književna djela različitih naroda osim novih znanja potiče se međukulturalno razumijevanje, zatim poticanje čitanja, stvaranja mašte i estetsko vrednovanje te na posljetku prihvaćanje književnosti kao izvor znanja, iskustva i vrijednosti (URL9). Unutar ovog potpoglavlja htjelo se anketom ispitati strukturni elementi sata interpretacije te uvidjeti složenost provedbe sata književnosti u nastavi na daljinu.

Svaka interpretacija ima svoje nastave etape o kojima ovisi dobro odrađen nastavni sat književnosti. Nastavnici su se pripremali za nastavni sat i osmišljavali određeni scenarij prema

kojemu će se odvijati interpretacija, no u nastavi na daljinu mogli su se dogoditi neprevođeni problemi koje bi prekidalni nastavni sat zbog čega se sve etape nisu mogle realizirati, a nastavnici su morali često improvizirati. Zbog toga se pitalo nastavnike/ice jesu li mogli uvijek ostvariti sve etape. Uvijek je odgovorilo 31,4%, Često 52,9%, rijetko 13,7%, a nikad 13,7%. Rezultati dokazuju tvrdnju da nastavnici imaju veću kontrolu i bolju izvedbu nastave književnosti uživo nego na nastavi na daljinu u kojoj je sve podređeno kvaliteti tehnologije.

Grafikon 35. *Ostvaraj nastavnih etapa*

Motivacija je bitan element u nastavi književnosti jer njome se učenika može potaknuti na rad i stvoriti želju za novim spoznajama. Ne postoji jedinstveno pravilo iz razloga što se učenici razlikuju kao i njihove potrebe. Kostanjevec priznaje da i sami nastavnici nekada ne znaju kako motivirati jer ne znaju što bi motiviralo njihove učenike na rad (Kostanjevec, 2021:2). U tome im može svakako pomoći radno iskustvo. Prema tome, nastavnik mora biti kreativan i znati svoje učenike što je bilo malo zahtijevanije u nastavi na daljinu osobito ako se prije nastave na daljinu nisu susretali. Različiti su načini na koji se može postići dobra motivacija, a nastavnici/ice su objašnjavali kako su oni to postizali u nastavi na daljinu. Odgovori prikazani su u *Tablica 8*.

<i>Fotografijom, glazbenim ili likovnim predloškom.</i>
<i>Razgovorom.</i>
<i>Slanjem pripremljenih materijala kako bih im najavila temu i zainteresirala ih za nju.</i>
<i>Kao i inače, samo digitalno.</i>
<i>Pitanjima, materijalima</i>
<i>Raznim sitnim zadacima.</i>
<i>Jednako kao i na satu.</i>
<i>Filmom, aktualizacijom, kreativnim zadacima, fotografijom.</i>

<i>Motivirajućim videom, razgovorom putem zoom-a.</i>
<i>ANEGDOTOM, ŠALOM.</i>
<i>Teško.</i>
<i>Pokušavala sam im približiti nastavne sadržaje sa situacijama ili potrebama u svakodnevnom životu. Gledali su kratke videozapise povezane s temom. Nekad bi unaprijed trebali istražiti određeni problem njima blizak koji je kasnije poveziv s nastavnim sadržajima.</i>
<i>Motivirala sam ih nekom zanimljivošću o književniku ili djelu.</i>
<i>Motivacijskim pitanjem, ponavljanjem prethodnoga gradiva, slikama, citatima....</i>
<i>Kao i inače tijekom nastave u učionici - postavljanjem određenih pitanja i zadataka, ali sada isključivo u pisanom obliku.</i>
<i>Najavom teme, naglašavanjem problema koji bi njima mogli biti bliski, videouratcima.</i>
<i>Pitanjima o njihovim trenutnim osjećajima i stanjima, ohrabrivanjem, poučnim pričama i primjerima...</i>
<i>Motivirao sam ih detaljno pripremljenom nastavom na kreativan i zanimljiv način.</i>
<i>Motivacija je bila uzaludna!</i>

Tablica 8. Postizanje doživljajno-spoznajne motivacije u nastavi na daljinu

Tijekom nastavnog sata književnosti, osobito se to odnosi na one u kojima učenici nisu aktivni sudionici, dogodi se zamor što uzrokuje pad motivacije. Nastavnik u redovitoj nastavi to može lako prepoznati te spriječiti, što je malo teže u novim uvjetima nastave koja se odvijala iza ugašenih kamera ili u asinkronom obliku. U anketi se istražilo u kojoj su mjeri nastavnici/ice mogli prepoznati kada učenicima padne motivacija. Većina 72,5% odgovorila je da su često mogli to primijetiti, dok je samo 11,8% moglo uvijek. 15,7% su rijetko mogli primijetiti pad kontrakcije kod svojih učenika.

Grafikon 36. Pad ili nedostatak motivacije kod učenika

Učenik se približava izravno književnom djelu u etapi interpretativnog čitanja. Prema tome, važno je osigurati čitanje teksta u kojem se učenik približi tekstu bez ometajućih čimbenika. Zbog toga osoba koja čita mora paziti na različite elemente kao što je glasnoća, brzina čitanja i način te svakako treba biti pripremljen za čitanje. U nastavi na daljinu nisu svi nastavnici izvodili nastavu u istom obliku. U sinkronom slušanju i čitanju teksta bilo je podložno tehničkim uvjetima, a u asinkronom učenici ili su sami čitali ili su slušali profesionalnog čitača ili zvučni zapis svog nastavnika. Ispitanici u anketi su naveli sljedeće načine provođenja interpretativnog čitanja prikazanih u *Tablica 9*.

<i>Učenici su sami čitali književni tekst.</i>
<i>Učenici su slušali audiozapis profesionalnog čitača.</i>
<i>učenici su slušali moju interpretaciju teksta</i>
<i>Tijekom videopoziva ja sam im čitala tekst, a slijedila je zajednička analiza.</i>
<i>Profesorica je čitala tekst za učenike 5.razreda, a učenici 7.razreda su sami čitali tekst.</i>
<i>Ja bih im nekad čitala tijekom videopoziva, no to se zbog slabe veze pokazalo teško izvedivim.</i>
<i>Uvijek čitam poeziju, a prozu oni čitaju.</i>
<i>Ja sam učenicima čitala tekst, a oni bi pratili u čitankama.</i>
<i>Čitao sam osobno određene tekstove.</i>

Tablica 9. Interpretativno čitanje u nastavi na daljinu

Nastavnici/ice imali su izbor odabrati jesu li učenici sami čitali ili su slušali interpretaciju nekog glumca i sl. te su mogli i nadopisati. Također imali su mogućost izabrati više odgovora. Iz navedenih izjava uočava se da su se nastavnici/ice osobno čitali u videopozivima 29,41%. 58,8% odabralo je odgovor da su učenici slušali zvučni zapis, a najviše ih je izjavilo da su učenici sami čitali 70,6%.

Emocionalno-intelektualna stanka je dio školske interpretacije i unatoč svojoj kratkoći učenicima omogućava sintezu doživljaja i promišljanja o pročitanom ili poslušano. Pitanjem je li izostala u nastavi na daljinu slaže se 60,8% nastavnika/ica, 33,33% se ne slaže s tim, 2% smatra da je ponekad izostala, 2% smatra da je to bilo nevažno u nastavi na daljinu, dok 2 % je izjavilo da *emocionalno-intelektualna stanka ne postoji kao faza, nego kao ponavljajući trenutak kad je potrebno da učenici podsvijeste proces učenja.*

Smatrate li da je u nastavi na daljinu izostala emocionalno-intelektualna pauza?

Grafikon 37. Izostanak emocionalno-intelektualne pauze

Nakon kratke stanke učenicima je potrebno omogućiti objavu doživljaja djela. U *Tablica 10.* prikazani su odgovori sudionika kako su tražili od učenika objavu doživljaja od djelu.

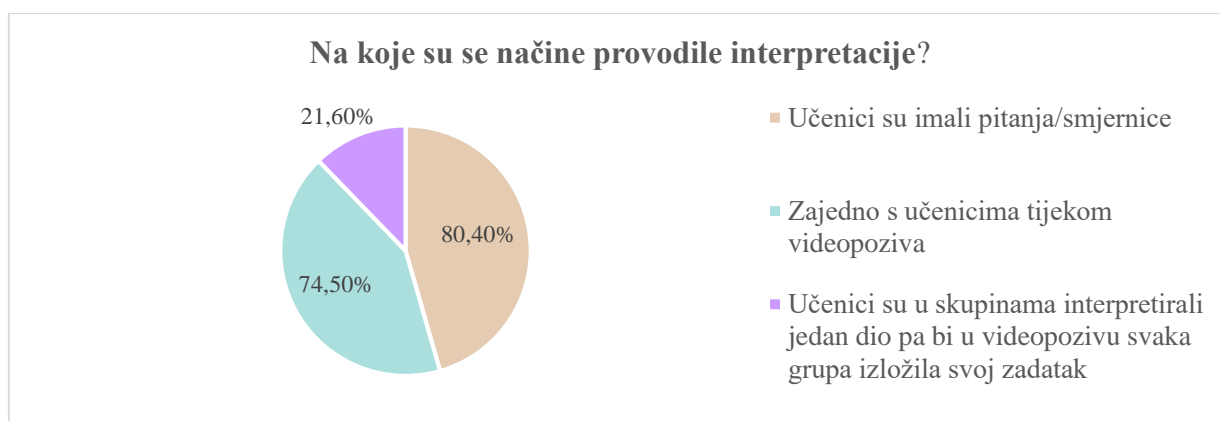
<i>Odgovorom na moje postavljeno pitanje</i>
<i>Slali su mi crteže uz dnevnik čitanja, prezentacije, pravili video snimke igrokaza ili monologa.</i>
<i>Da, kroz zadatke.</i>
<i>Razgovorom</i>
<i>Pisali su svoje doživljaje u komentar.</i>
<i>Razgovor, razne aplikacije kao Miro, Answergarden, Mentimeter...</i>
<i>Vrlo rijetko.</i>
<i>Imali su priliku poslati svoje doživljaje u wordu ili uživo putem videopoziva</i>
<i>Jesu. Izrazili su ga usmeno tijekom videopoziva na Zoomu.</i>
<i>Komentari, usmeni i pisani. Debata.</i>
<i>Imali u priliku, ali to nije kao na satu....</i>
<i>Imali su priliku. Radili smo u Canvi virtualni plakat o doživljaju određenoga književnoga djela, ali iziskuje puno vremena.</i>
<i>Pisali su kraći pismeni rad.</i>
<i>Da. Prozvala bih nekoliko učenika da iznesu doživljaj.</i>

Tablica 10. Objava doživljaja.

Većina nastavnika tražilo je objavu doživljaja izravno putem videopoziva ili u pisanim oblicima. Tijekom vieolekcija zasigurno nije izostalo objavljivanje doživljaja jer se u njima poticalo učenike da pauziraju video nakon poslušnog teksta i razmisle nakratko o njemu. Mnogi su bili kreativni pa su pisali zadatke, koristili različite aplikacije i kraći pismeni rad.

Interpretacija je ključna etapa u kojoj učenik prima književne spoznaje, kulturološke, povijesne i sl. Musa, Šušić i Tokić ističu da nastavnik mora biti dobro pripremljen za interpretaciju (Musa, Šušić, Tokić, 2015:121). Interpretacija u osnovnoj školi podrazumijeva doživljajno-spoznajni i književnoteorijski kontekst, dok u srednjoj školi obuhvaća književnopovijesni (Rosandić, 2005:218).

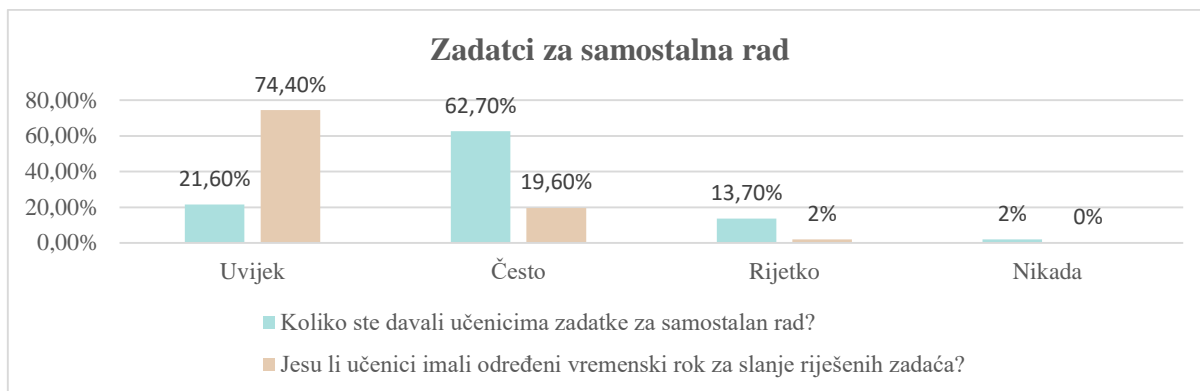
Pitanje na koji su način provodili interpretaciju, nastavnici/ice imali su izbor odabrati više odgovora ili nadopisati svoj. 80,4% nastavnika odgovorilo je da su učenici imali pitanja ili smjernice, 74% da su zajedno interpretirali s učenicima putem videopoziva, dok je mali dio 21,6% izabralo odgovor da su učenici radili u skupinama interpretirajući jedan dio pa bi u videopozivu svaka grupa izložila svoj zadatak.

Grafikon 38. *Interpretacija u nastavi na daljinu*

Što se tiče zadataka za samostalan rad učenika, nastavnici su imali puno izbora. Različite su aplikacije za izradu, mogli su ih podijeliti u parove ili skupine, te su učenici mogli poslati svoj riješeni zadatak za koji bi dobili brzu povratnu informaciju. 21,6% nastavnika/ica u nastavi na daljinu uvijek je zadavalo zadatke za samostalan rad, 62,7% često, 13,7% rijetko, a 2% nikada.

Imajući na umu da su učenici mogli poslati svoje zadatke u bilo kojem trenutku bilo je potrebno ograničiti vrijeme slanja. Isto tako nastavnici su imali opciju vremenski odrediti rok za rješavanjem pa je tako 74,4% nastavnika/ica stavljalo vremenske rokove za zadatke, 19,6% često i 2% nikada.

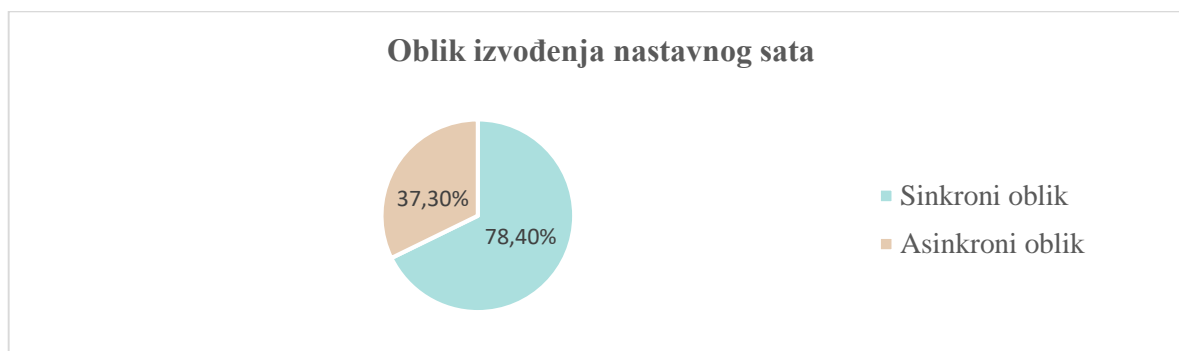

Grafikon 39. *Zadatci za samostalan rad*

7.6. Školska interpretacija

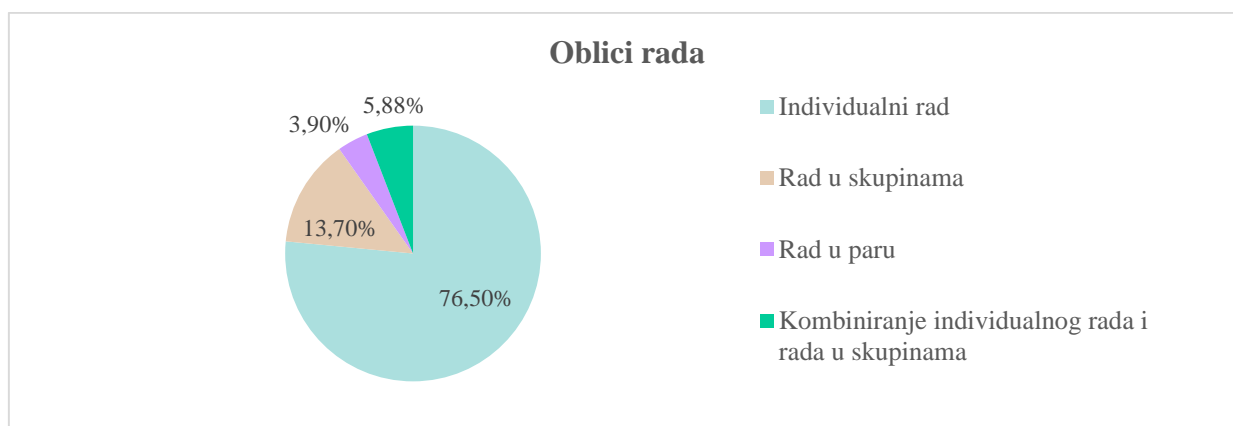
Zadnjim odjeljkom ankete željelo se ispitati provedbu sata književnosti na primjeru određenog književnog djela. Ispitanici su mogli izabrati neko djelo koje su interpretirali u nastavi na daljinu pa su bile uključene interpretacije lirskog, epskog i dramskog teksta. Cilj ovog dijela je uočiti na primjeru interpretacije jednog djela promjenu metodike književnosti.

Što se tiče oblika izvođenja nastave većina 78,4% odabralo je sinkronu nastavu, a 37,3% asinkronu. Prema navedenom uočava se da nastavnici/ice više vole nastavni sat održavati uživo i imati kontakt s učenicima.

Grafikon 40. *Oblik izvođenja nastavnog sata.*

Oblik rada u nastavnom satu dominirao je individualni 76,5%. Rad u skupinama izabralo je 13,7% nastavnika/ica, za razliku od rada u parovima 3,9%. Mali broj je napisalo da su kombinirali individualni rad i rad u skupinama 5,88%. Navedenim rezultatima potvrđuje je tvrdnja da je socijalni kontakt učenika manji te zbog digitalnog okruženja nastavnici se nisu htjeli upuštati u organiziranje rada po skupinama ili parovima. U slučaju kada bi i organizirali takav oblik rada to bi bilo u malom postotku.

Grafikon 41. *Oblici rada u nastavnom satu na daljinu*

Nastavna sredstva i pomagala u nastavi zasigurno su se promijenili pa prema tome u *Tablica 12.* će se iznijeti koje su koristili nastavnici u nastavnom satu na daljinu.

<i>Računalo</i>
<i>Ppt prezentacije.</i>
<i>Korištenje internetskih sadržaja.</i>
<i>Čitanka, bilježnica.</i>
<i>MS Teams, Padlet za kolekciju ilustracija, računalo, listić u MS Formsu.</i>
<i>Virtualna ploča.</i>
<i>Word dokument, video zapis čitanja pjesme, Yammer aplikacija, Zoom aplikacija</i>
<i>Zvučna čitanka.</i>
<i>Audio zapis s YouTubea.</i>
<i>Snimka kazališne predstave, nastavni listić, heuristički razgovor.</i>
<i>Scene iz filma (Youtube), čitanka Putokazi 3 i ulomak iz teksta, video o životu A. Christie, novinski zapisi o vlaku, Powerpoint.</i>
<i>Wizer listići, ppt, Zoom, živa riječ.</i>
<i>Laptop, slušalice.</i>
<i>Živa riječ učenika i nastavnika, PPoint umjesto ploče, videoulomak.</i>
<i>Snimka predstave.</i>

Tablica 12. *Nastavna sredstva i pomagala*

Svakako nova sredstva su digitalne aplikacije, virtualna ploča, digitalni listići sl. Neki su poznati od ranije, ali dapače imaju veću zastupljenost u nastavi na daljini.

7.6.1. Izvješće o održanim nastavnim satovima

U daljnjem dijelu rada analizirati će se interpretacije pojedinih nastavnika/ica čiji su opisi nastavnog sata detaljnije opisani kroz etape uz opisivanje kako su nešto odrađivali pomoću tehnologije. Zbog toga su izdvojeni sljedeći nastavni sati kojima će se moći dobiti uvid u radu na daljinu.

Nastavni sat 1

Unutar nastavne jedinice cilj je bio interpretirati dramu *Život je san* autora P.C. de la Barce. Razina obrazovanja je srednja škola. Nastavnica je izvodila nastavni sat u kombinaciji sinkronog i asinkronog oblika nastave. Što se tiče oblika rada učenici su radili individualno i u skupinama. Sve metode rada su bile uključene. Od nastavnih sredstava i pomagala nastavnica je koristila sljedeće: računalo, čitanka, prezentacija, radna bilježnica, bilježnica, virtualna ploča i dr.

Doživljajno-spoznajna motivacija ostvarena je na način da su učenici imali za zadatak pronaći i pročitati svoje dnevne horoskope. Potom su morali komentirati sviđa li im se što piše i vjeruju li da će se to ostvariti. Na kraju je nastavnica postavila motivacijsko pitanje što bi se dogodilo kada bi počeli raditi sve što je u njihovoj moći da izbjegnu nešto što im horoskop previđa. U najavi teksta i njegovoj lokalizaciji predstavljen je naslov djela, autora i književnopovijesno razdoblje.

Tekst su učenici čitali samostalno nakon čega nije bilo emocionalno-doživljajne stanke. Doživljaj su učenici pisali u aplikaciji Google Classroom te je nastavnica svaki pročitala i komentirala.

Interpretacija se izvodila putem videopoziva te su učenici imali smjernice uz tekst.

Sinteza je objedinila motivaciju, književnopovijesno razdoblje s testom i previđanje razvoja događaja.

Ostala zapažanja: *Važno je naglasiti da nova tehnologija (tzv. nastavna sredstva i pomagala) isključuje ili spaja neke etape, ali svakako mijenja očekivanja učenika (od teksta i nastavnika). Isto tako, novi kurikulum apsolutno potiskuje metodiku kakvu smo imali dosad.*

Zadatci za samostalan rad učenika su određeni za rad u skupinama.

Prema ovoj interpretaciji uočava se uključenost učenika u cijeli sat. Nastavnica se koristila različitim nastavnim sredstvima kako bi sat učinila zanimljivijim. Pitala je učenike na rad i sudjelovanje. Veći dio sata učenici su učenici kao što je primjerice istraživanje horoskopa i komentiranje, samostalno čitanje, objavljivanje doživljaja i interpretiranje kroz smjernice. Sadržaj je iznesen prema logičnom slijedu od općeg k pojedinačnom. Sve etape su odrađene, a odgojno-obrazovni cilj postignut.

Nastavni sat 2

Sljedeća interpretacija je Agatha Christie, *Ubojstvo u Orient Expressu*. Ponovno se radi o interpretaciji u srednjoj školi. Nastavnica je izvodila nastavni sat u sinkronom obliku, a oblik rada bio je individualan. Metodički sustavi kojima se služila su: korelacijski, problemsko-stvaralački i multimedijski. U nastavni sat uključila je metodu čitanja, pisanja, slušanja i rada na tekstu. Nastavna sredstva i pomagala su sljedeća: scene iz filma prikazane putem aplikacije YouTube, čitanka *Putokazi 3* i ulomak iz teksta, video o životu autorice, novinski zapisi o vlaku i prezentacija.

Nastavni sat započeo je učeničkim samostalnim istraživanjem o vlaku i geografskoj ruti željezničke linije na internetu, nakon čega je slijedilo čitanje rezultata.

Zatim u sljedećoj etapi povezivao se vlak s Hrvatskom, nastavnica je najavila djelo i autoricu. Potom je prikazala kratki videozapis o autorici nakon čega su učenici morali zapisati bitne podatke o njoj te su to pročitali drugima. Kao najava za interpretaciju nastavnica je pustila kratki prikaz scene iz filma koja prethodi ulomku u čitanki te ih tako uvela u svijet književnog djela.

Nastavnica je pročitala ulomak nakon čega je održala kratku emocionalno-intelektualnu stanku. Doživljaj su učenici opisivali usmenim putem u videopozivu.

Interpretacija je bila vođena pitanjima u čitanki pri čemu su učenici samostalno radili, a na kraju su čitali odgovore i po potrebi je nastavnica ispravljala. Naon toga sinteza je odrađena pomoću prezentacije o kriminalističkoj književnosti.

Učenicima je zadano rješavanje tablice o sličnosti i razlikama između interpretiranog djela i djela *Zločin i kazna* po pitanju detektiva, otkrivanju počinjenja zločina, motivu ubojstva, likovima ubojica. Cilj ovog dijela je bio da učenici uvide koji je roman kriminalistički.

Ostala zapažanja: Učenici su pozitivno reagirali na odabrane alate. Ugodno su surađivali. Sve su etape bile odrađene.

Ovaj nastavni sat je također uspješno odrađen prema svim etapama. Nastavnica se potrudila uključiti učenike koji su bili aktivni sudionici nastavnog sata. Motivacija je odlično odrađena, a osobito je zanimljivo što se potrudila prikazati videozapis djela te učenicima olakšati razumijevanje ulomka u čitanki. Koristila se različitim nastavnim sredstvima i pomagalicama koji su korišteni u umjerenj mjeri kako bi nastava bila zanimljiva te je sadržaj logično iznesen od općeg k pojedinačnom. Željelo se različitim metodama rada postići motivacija kroz cijeli sat. Zadatak za samostalni rad omogućuje učenicima samostalno zaključivanje o kriminalističkom romanu.

Nastavni sat 3

Nastavna jedinica je interpretacija pjesme *Slavonija* autora D. Tadijanovića. Namijenjena je osnovnoj školi. Oblik izvođenja nastave je sinkroni oblik, a oblik rada individualni. Nastavnica se koristila interpretativno-analitičkom metodičkim sustavom. Od metoda rada zastupljene su sljedeće: metoda čitanja, slušanja, pisanja, zapažanja, razmišljanja. Nastavna sredstva i pomagala koja je koristila tijekom nastavnog sata su računalo, čitanka, bilježnica i aplikacija za videopoziv, fotografija, prezentacija.

Nastavni sat započeo je prikazom fotografije u prezentaciji te se razgovaralo o Slavonij i njezinom položaju, grbu, gospodarstvu i običajima. Isto tako, učenici su pomoću fotografija morali prepoznati gradove u Slavoniji. Nakon toga je najavljen naslov i uputilo se učenike na čitanku i stranicu na kojoj se tekst nalazi.

Nekoliko učenika je interpretativno pročitao tekst te im je dana stanka za sređivanje dojmova o kojima su učenici iznosili usmenim putem u videopozivu.

Interpretacija se izvodila pomoću pitanja prikazanih na prezentaciji. Neki odgovori su se iznosili usmenim putem, a druga pisano u obliku individualnog rada. Za odgovaranje učenici su imali zadani rok te nakon njegova isteka nastavnica je zajedno s učenicima u videopozivu provjeravala odgovore i ispravljala po potrebi. Tijekom sinteze ponovili su što je asonanca i aliteracija te kao dokaz o njihovom razumijevanju učenicu su prepoznavali te dvije stilske figure na primjerima.

Za kraj, dobili su zadatak napisati pejzažnu pjesmu od najmanje osam stihova. Pri tome mogli su birati žele li koristiti se slobodnim ili vezanim stihom. Teme koje su mogli izabrati bile su sljedeće: rodni grad, rodni kraj, Slavonija. Isto tako morali su izraditi razglednicu svoga zavičaja u digitalnom obliku. Oba zadatka morali su poslati na MS Teams.

Ostala zapažanja: *Nastavni sat bio je uspješno odrađen.*

Nastavnica koja je odradila ovu interpretaciju uložila je puno truda u pripremu nastavnog sata. Sat je bio kreativan i dinamičan s obzirom na različite aktivnosti i metode rada. Uspješno su uključena nastavna sredstva i odlična provedba sata u digitalnom okruženju. Nastavnica je neprestano poticala učenike na rad i njihovu kreativnost. Kreativnost i samostalnost učenika u dolazi do izražaja u ovom nastavnom satu. Sve etape su uspješno odrađene, a nastavni sadržaj iznesen je prema logičnom slijedu, od općeg k pojedinačnom.

Nastavni sat 4

Naziv nastavne jedinice je *Koko u Parizu*, Ivan Kušan te je namijenjen učenicima osnovne škole. Nastavni sat se izvodio u sinkronom obliku. Nastavnica je organizirala rad u grupama. S obzirom na oblik rada, odlučila se za interpretativno-analitički i problemsko-stvaralački sustav. Gotovo sve metode književnog odgoja su iskorištene: metoda čitanja, slušanja, pisanja, doživljavanja, zamišljanja, razmišljanja i rada na tekstu. Navedeno je samo nastavno pomagalo, a to je računalo.

Motivacija je odrađena razgovorom o tome koliko učenici poznaju Pariz i njegove znamenitosti. Nakon razgovora, nastavnica je najavila djelo te im rekla neke pojedinosti o njemu. Interpretativno čitanje se odvijalo kombinacijom čitanja nastavnika i učenika tijekom videopoziva, nakon čega su raspravljali o dojmovima.

Učenici su potom podijeljeni u tri skupine pri čemu je svaka imala svoj zadatak. Prva grupa imala je za zadatak pisati izvještaj o krađi slike Mone Lise i snimiti to. Zatim je druga grupa pisala o osumnjičenicima za krađu slike, a treća grupa je pisala o istraživačkoj ulozi djece u ulomku i knjizi. Pomoću poticajnih pitanja napravili su nekoliko slajdova u aplikaciji eBook.

Ostala zapažanja: *Sat je bio zanimljiv.*

Nastavnica je na kreativan način osmislila sat u kojem je spojila učenike u radne skupine te time ostvarila socijalnu komponentu. Njezina uloga je minimalna, odnosno u poticanju pitanja,

najavi teksta i vođenju interpretacije. Učenik je središte nastavnog sata i potpuno je uključen u njega. Nastavne etape su kreativno osmišljene i uspješno odrađene. Informatičko-komunikacijska tehnologija uspješno je upotrijebljena u nastavi.

Nastavni sat 5

Interpretacija lirske pjesme *Odlazak* autora Tina Ujevića bila je nastavna jedinica ovog nastavnog sata. Namijenjena je učenicima osnovne škole. Oblik izvođenja nastave bio je sinkroni. Nastava je organizirana u individualnom obliku rada. Korišteni metodički sustavi su sljedeći: interpretativno-analitički, korelacijski i multimedijski. Što se tiče metoda uključene su sljedeće: metoda slušanja, doživljavanja, razmišljanja i rada na tekstu. Nastavnica je koristila od nastavnih sredstava i pomagala računalo i internetski sadržaji.

U uvodnom dijelu sata, nakon najave teme, predstavljala je autora i djelo. Učenici su se upoznali s tekstem putem puštanja pjesme u izvedbi Arsena Dedića. Nakon toga u interpretaciji analizirala se pjesma kroz pjesničke slike, motive, stil, izboru riječi, arhaizama u pjesmi. Postignute su tri korelacije u nastavnom satu: korelacija s nastavom povijesti kroz arhaizme, geografija kroz spominjanje Vrgorca, Brača, Imotskoga i nastave biologije kroz motiv kalopera.

Za kraj zadana je domaća zadaća. Učenici su podijeljeni u skupine te je svaka imala zadatak obraditi neki aspekt pjesme *Odlazak*, kao što je primjerice kroz biografiju autora. Učenici su imali na izbor hoće li za navedeni zadatak izraditi digitalni plakat, prezentaciju ili napisati sastavak na temu putovanja i sl.

Ostala zapažanja: *Bila sam vrlo zadovoljna izvedbom i načinom na koji su učenici surađivali.*

Nastavnica se uspješno snašla u nastavi na daljinu te je uspješno prilagodila nastavni sat učenicima osnovne škole. Nastavni sat uspješno je odrađen putem videopoziva. Poučavanje je osmišljeno kreativno, osobito u završnom dijelu kada učenici imaju na izbor napisati sastavak ili pokazati svoje digitalne vještine i kreativnost u izradi digitalnog plakata. Time ih se potiče na dodatno istraživanje o temi i zabavljanju pri izradi.

8. ZAKLJUČAK

Na temelju provedene ankete i njezine analize može se zaključiti da se metodika književnosti promijenila u nastavi na daljini. Prema nekim segmentima je obogaćena, dok s druge strane nije.

Nastava je postala bogatija kreativnošću nastavnika u izboru digitalnih alata. Osobito se to uočava u interpretaciji i zadavanju zadataka za samostalan rad. Većina nastavnika složila se da je nastava postala zanimljivija po pitanju multimedijalnosti. Više su se trudili oko izvođenja nastavnih etapa. No, usprkos svim mogućnostima digitalnih alata koji unatoč fizičkoj udaljenosti sve povezuju, u današnje vrijeme i dalje ništa ne može zamijeniti izravni kontakt između nastavnika i učenika u kojem se ostvaruje dvosmjerna komunikacija te živu riječ nastavnika. Donekle se smanjila i količina nastavnog sadržaja čime je pozornost stavljena na bitne informacije. Isto tako, pozitivno je to što su učenici imali neprestano priliku razvijati svoju samostalnost i kreativnost. Dobivali su zadatke koje su mogli rješavati u različitim digitalnim alatima, a za svaki riješeni zadatak dobili su brzu povratnu informaciju. Treba istaknuti komunikaciju koja je postala učestalija i lakša. Porasla je upotreba društvenih mreža kao i komuniciranje putem videopoziva zbog čega je nastavnik postao gotovo prijateljem učenicima.

Usprkos mogućnosti odvijanja nastave u asinkronom obliku, većina ju je izvodila putem videopoziva pokušavajući tim putem što više postići nastavu kao i u učionici. Na žalost, anketom utvrdilo se u većoj mjeri izostanak komponente odgoja. Ponekad zbog različitih tehničkih problema nastavni sat u sinkronom obliku nije se mogao izvesti do kraja uspješno. Isto tako, izostala je povezanost učenika koja se mogla ostvariti radom u skupini. Nastavnici često su tijekom videopoziva imali osjećaj kao da pričaju sa sobom jer su učenici imali uglavnom ugašene kamere.

Iznenadnom situacijom u kojoj se obrazovanje zateklo, uviđena je potreba cjeloživotnog educiranja nastavnika književnosti u stjecanju novih digitalnih kompetencija i predstavljanju digitalnih alata. Prvenstveno zato jer bi se približili učenicima koji pripadaju digitalnoj generaciji te bi kreativnim načinima lakše prenijeli nastavne sadržaje. Isto tako, škole bi trebale biti opremljenije kako bi se informatičko-komunikacijska tehnologija mogla upotrebljavati bez poteškoća uzorkovanih slabom internetskom vezom ili nedovoljnom tehničkom opremljenošću učionice.

S obzirom na sve prednosti i nedostatke, na temelju ankete uočava se da je nastava književnosti izvođena uživo nezamjenjiva.

Ovaj rad također može bit predmet daljnjih istraživanja osobito u unaprjeđivanju redovite nastave književnosti nakon nastave na daljinu. Bilo bi zanimljivo uvidjeti koliko se elemenata nastave na daljinu upotrebljava u redovitoj nastavi te jesu li nastavnici izašli iz ustaljenih okvira metoda rada nakon iskustva u nastavi na daljinu.

9. LITERATURA

1. Bežen, A. (2008) *Metodika – znanost o poučavanju nastavnog predmeta*. Zagreb: Profil.
2. Bežen, A. (2018) *ŠTO, ZAŠTO, KAKO u poučavanju hrvatskoga jezika*. Zagreb: Profil Klett.
3. Bratelo Kokić, I. i suradnici. (2020) *Školovanje od kuće i nastava na daljinu u vrijeme HR-COVID-19*. Zagreb: Elemnt d.o.o.
4. Česi, M., Ivančić, Đ. (2019) *Izazovi i umijeća učenja i poučavanja*. Zagreb: Školska knjiga
Musa, Š., Šušić, M., Tokić, M. (2015) *Uvod u metodiku I interpretaciju I recepciju književnosti*. Zadar: Sveučilište u Zadru.
5. Ćukušić, M., Jadrić, M. (2012) *e-učenje: koncept i primjena*. Zagreb: Školska knjiga.
6. Hoić-Božić, N., Holenko Dlab, M. (2021) *Uvod u e-učenje: obrazovni izazovi digitalnog doba*. Rijeka: Sveučilište u Rijeci, Odjel za informatiku.
7. Musa Š., Šušić, M., Tokić, M. (2015): *Uvod u metodiku, interpretaciju i recepciju književnosti*. Zadar: Sveučilište u Zadru.
8. Rosandić, D. (2005) *Metodika književnoga odgoja*. Zagreb: Školska knjiga.
9. Rukljač, I. Jurjević Jovanović, I. (2021) *Digitalno učenje u razrednoj nastavi*. Zagreb: Školska knjiga.

Internetski izvori:

1. Bakljas Klisović, J. (2021) *Alati i platforme za online poučavanje*. Šibenik. Dostupno na: [POPIS ALATA.pdf](#) (8.2.2023.)
2. Barbaroša-Šikić, M. (2014). *Zašto je važno planirati poučavanje?*, Hrvatski jezik, 1(2), str. 13-21. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/166777> (13.12.2022.)
3. Bazić, J., i Minić, V. (2007). *Marginalije o utjecaju informatike na promjene u obrazovanju*. *Informatologia*, 40(3), str. 211-215. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/21516> (13.12.2022)
4. Bogataj Rant, A. (2021). *Motivacija i nastava na daljinu u 5. Razredu*. *Varaždinski učitelj*, 4(7), str. 655-662. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/264400> (13.12.2022.)

5. Brebrić, Z. (2020). *Stavovi učenika o nastavi na daljinu tijekom pandemije – prijedlozi unaprjeđivanja*. Bjelovarski učitelj, 25(1-3), str. 33-40. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/273382> (13.12.2022.)
6. Ćurković, N., Krašić, S., i Katavić, I. (2020). *Stavovi učitelja i roditelja učenika osnovnih škola o nastavi na daljinu. Odgojno-obrazovne teme, 3(5), str. 5-24*. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/249112> (13.12.2022.)
7. Čakić, N., Žužić S. (2021). *Pedagoški i psihološki aspekti nastave na daljinu*. Zbornik radova xv. hrvatskog simpozija o nastavi fizike, str.1 – 7. Dostupno na: <https://www.gssjd.hr/wp-content/uploads/2021/10/Pedagoski-i-psiholoski-aspekti-u-nastavi-na-daljini-Cakic-Zuzic.pdf> (13.2.2023.)
8. Češi, M. (2021). *Videolekcije u nastavi hrvatskoga jezika – njihova svrha i oblikovanje*. Hrvatski, 19(1), str. 9-27. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/265592> (20.2.2023.)
9. Čubrić, M. (2021). *Nastava na daljinu*. Hrvatski jezik, 8(1), str. 12-14. Dostupno: <https://hrcak.srce.hr/255292> (13.12.2022.)
10. Đurić, T. (2021). *Suvremeni informacijski i komunikacijski alati u provođenju nastave stranoga jezika na daljinu*. Strani jezici, 50(2), str. 235-266. Dostupno na: <https://doi.org/10.22210/strjez/50-2/4> (13.12.2022.)
11. Gracin, D.T. (2022). *Sveobuhvatna podrška djeci iz ranjivih skupina u turbulentnim vremenima neizvjesnosti s naglaskom na zdrav način života*. Varaždinski učitelj, 5(9), str. 115-126. Preuzeto s: <https://hrcak.srce.hr/272001> (11.2.2023)
12. Gromila, A. (2021). *Prednosti i nedostaci rada od kuće učitelja u osnovnoj školi tijekom COVID-19 pandemije*. Diplomski rad. Dostupno na: <https://repositorij.unipu.hr/islandora/object/unipu%3A6684/datastream/PDF/view> (17.2.2023.)
13. Groznik, B. (2021). *Nastava uz pomoć platforme za učenje kahoot*. Varaždinski učitelj, 4(6), str. 190-204. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/254553> (11.2.2023.)
14. Hren, T. (2021). *Uloga učiteljice tijekom održavanja nastave na daljinu*. Varaždinski učitelj, 4(6), str. 80-89. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/254530> (11.1.2023.)
15. Hudec, G. (2009). *O primjenama e-obrazovanja*. Napredak, 150(3-4), str. 467-476. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/82829> (13.12.2022.)

16. Ivić, V., i Blagojević, L. (2022). *Korištenje informacijsko-komunikacijskom tehnologijom učenika i studenata prije i tijekom pandemije bolesti COVID-19*. Napredak, 163(1 - 2), str. 93-113. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/279087> (13.12.2022.)
17. Jagarinec, T. (2021). *Problemsko učenje na daljinu*. Varaždinski učitelj, 4(6), str. 544-548. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/255618> (13.12.2022.)
18. Jug, D., i Tabar, D. (2021). *Što (od)nose izazovi online nastave*. Bjelovarski učitelj, 26(1-3), str. 197-199. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/272726> (13.12.2022)
19. Junačko, J. (2021). *Jeste li online ili uživo?: obrazovni proces u vrijeme pandemije bolesti COVID-19*. Knjižničarstvo, 25(1-2), str. 139-160. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/265646> (13.12.2022.)
20. Karačić, G., i Bratanić, N. (2021). *Obaveze nastavnika u nastavi na daljinu tijekom pandemije*. Acta Iadertina, 18(2), str. 323-338. Dostupno na: <https://doi.org/10.15291/ai.3298> (2.2.2023.)
21. Kostanjevec, D. (2021). *Kako motivirati učenike kod nastave na daljinu*. Varaždinski učitelj, 4(6), str. 255-262. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/255075> (13.12.2022.)
22. Kostović-Vranješ, V., Bulić, M., i Periša, V. (2021). *Stavovi studenata učiteljskog studija i učitelja razredne nastave o nastavi na daljinu*. Školski vjesnik, 70(2), str. 111-134. Dostupno na: <https://doi.org/10.38003/sv.70.2.5> (3.2.2022.)
23. Kuselj, N. (2022). *VAŽNOST NEVERBALNE KOMUNIKACIJE U NASTAVI ENGLESKOG JEZIKA U 1. TRIJADI*. Varaždinski učitelj, 5(10), str. 432-437. Preuzeto s: <https://hrcak.srce.hr/280922> (20.2.2023.)
24. Ladra, L. (2022). *Nastava na daljinu za vrijeme epidemije*. Varaždinski učitelj, 5(9), str. 442-450. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/275275> (13.12.2022.)
25. Lazzarich, M. (2021). *Učinkovite strategije učenja i kreativne metode poučavanja Hrvatskoga jezika u razrednoj nastavi*. Školski vjesnik, 70(1), str. 275-307. Dostupno na: <https://doi.org/10.38003/sv.70.1.10> (3.2.2023.)
26. Lovrić, R., i Bjeliš, N. (2021). *Stavovi učenika o nastavi na daljinu*. Varaždinski učitelj, 4(5), str. 21-30. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/246213> (11.1.2023.)

27. Lovrić, R., i Bjeliš, N. (2021). *Korištenje Web 2.0 alata u nastavi na daljinu*. Časopis za odgojne i obrazovne znanosti Foo2rama, 5(5), str. 49-68. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/273501> (8.2.2023.)
28. Marin, G., i Fabac, S. (2020). *Računalne provjere znanja u sustavu Moodle u kontekstu diferencijacije vrednovanja*. *Educatio biologiae*, (6.), str. 16-28. Dostupno na: <https://doi.org/10.32633/eb.6.2> (2.2.2023.)
29. Marcioš Logožar, K. (2021). *Nastava na daljinu (online nastava) usmjerena na učenika*. *Napredak*, 162(3 - 4), str. 345-369. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/267621> (13.12.2022.)
30. Marinac, A.M. (2019). *Motivacija i mrežni alati u suvremenoj nastavi*. Časopis za odgojne i obrazovne znanosti Foo2rama, 3(3), str. 77-88. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/241470> (13.12.2022.)
31. Matić, I., i Stančić, D. (2021). *Što smo naučili u/o nastavi na daljinu?*, *Sociologija i prostor*, 59(3 (222)), str. 413-435. Dostupno na: <https://doi.org/10.5673/sip.59.3.4> (13.12.2022.)
32. Matijević, M. (2008) *Projektno učenje, Usavršavanje*, str. 175.-179. Zagreb: Znamen. Dostupno na: https://bib.irb.hr/datoteka/409015.Projektno_ucenje_Matijevic.pdf (10.2.2023.)
33. Mikulan, K., Legac, V., i Siročić, D. (2011). *Pozitivni i negativni aspekti platformi za učenje na daljinu Moodle i WebCT u nastavi hrvatskog jezika*. *Zbornik radova Međimurskog veleučilišta u Čakovcu*, 2(1), str. 83-94. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/71331> (13.12.2022.)
34. Milas, Z., i Milas, D. (2021). *Preispitivanje interne komunikacije u visokom obrazovanju u ozračju bolesti COVID-19: smjernice za budućnost*. *Sociologija i prostor*, 59(3 (222)), str. 577-593. Dostupno na: <https://doi.org/10.5673/sip.59.3.12> (2.2.2023.)
35. Ministarstvo znanosti i obrazovanja Republike Hrvatske (2020): *Modeli i preporuke za rad u uvjetima povezanim s bolesti COVID-19, Pedagoška godina 2020/2021*. Dostupno na: https://www.edusinfo.hr/Appendix/DDOKU_HR/DDHR202000309N147_15_1.pdf (8.1.2023.)

36. Ministarstvo znanosti i obrazovanja Republike Hrvatske (2020): *Modeli i preporuke za rad u uvjetima povezanim s bolesti COVID-19, Pedagoška godina 2021/2022*. Dostupno na:
[https://mzo.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Modeli%20i%20preporuke%20za%20provedbu%20nastave%20u%202021-2022%20\(1\)_31%208.pdf](https://mzo.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Modeli%20i%20preporuke%20za%20provedbu%20nastave%20u%202021-2022%20(1)_31%208.pdf) (8.1.2023.)
37. Ministarstvo zdravstva (2020) *Odluka o proglašenju epidemije bolesti COVID-19*. Dostupno na: [ODLUKA O PROGLAŠENJU EPIDEMIJE BOLESTI COVID-19.pdf](#) (2.2.2023.)
38. Ministarstvo znanosti i obrazovanja (2020) *Preporuke o organizaciji radnoga dana učenika tijekom održavanja nastave na daljinu*. Dostupno na: [Preporuke o organizaciji radnog dana učenika tijekom održavanja nastave na daljinu.pdf](#) (2.2.2023.)
39. Mori, I. (2021). *Nastava na daljinu – izazov za nastavnike i srednjoškolce*. *Varaždinski učitelj*, 4(7), str. 116-123. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/260958> (13.12.2022.)
40. Novak, B. (2021). *Što smo naučili tijekom školovanja djece od kuće*. *Varaždinski učitelj*, 4(6), str. 455-462. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/255467> (13.12.2022.)
41. Repovž Lisec, M. (2021). *Digitalna osposobljenost učitelja u epidemiji*. *Varaždinski učitelj* 4, br. 7 (2021): 145-149. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/261199> (28.5.2023.)
42. Runtić, B., i Kavelj, N. (2020). *Iskustva i mišljenja učenika viših razreda osnovne škole o nastavi na daljinu tijekom pandemije bolesti COVID-19*. *Acta Iadertina*, 17(2). Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/252881> (13.12.2022.)
43. Sunara-Jozek, D., i Franjo, K. (2021). *Usporedba komunikacije učenik – učitelj tijekom nastave Hrvatskoga jezika u školi i nastavi na daljinu u osnovnoškolskom obrazovanju*. *Napredak*, 162(3 - 4), str. 325-344. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/267620> (13.12.2022.)
44. Šarić, M., i Marčec, S. (2020). *Primjena digitalnih materijala u nastavi matematike u drugome razredu osnovne škole*. *Poučak*, 21(82), str. 60-70. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/249587> (13.12.2022.)

45. Šelimber, V., i Šelimber, I. (2021). *Obrazovna uloga javnog servisa i komunikacijski izazovi medijski posredovane nastave*. *Communication Management Review*, 06(02), str. 52-65. Dostupno na: <https://doi.org/10.22522/cmr20210270> (13.12.2022.)
46. Škola za život: *Microsoft Teams Priručnik za učitelje*. Dostupno na: [Microsoft-Teams za ucitelje 2 4 2020-converted.pdf](#) (14.1.2023.)
47. Tenji, B. (2021). *Uporaba aplikacija Office365 u nastavi na daljinu Primjer iz prakse*. Časopis za odgojne i obrazovne znanosti Foo2rama, 4(4), str. 137-146. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/251743> (11.1.2023.)
48. Tenji, B. (2019). *Primjena digitalnih bilježnica za učenike i nastavnike*. Časopis za odgojne i obrazovne znanosti Foo2rama, 3(3), str. 147-152. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/241476> (11.1.2023.)
49. Vanek, K., Maras, A., i Matijašević, B. (2022). *E-vrednovanje u nastavi na daljinu tijekom pandemije COVID-19 iz perspektive učitelja*. *Napredak*, 163(1 - 2), str. 161-179. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/279090> (13.12.2022.)
50. Vučetić, A., i Filipović, S. (2015). *Facebook – nova obrazovna platforma u nastavi povijesti*. *Napredak*, 156(3), str. 319-340. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/166195> (13.12.2022.)
51. Vuković, N. (2020). *Učitelji i učenici u kreativnoj školi*. *Varaždinski učitelj*, 3(3), str. 144-157. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/237372> (20.2.2023.)
52. Zoretić, G., Čižmek Vujnović, O., i Ilić, M. (2021). *Transformacijska uloga nastavnika u uvjetima nastave na daljinu*. *Zbornik sveučilišta Libertas*, 6(6), str. 29-50. Dostupno na: <https://doi.org/10.46672/zsl.6.6.3> (13.12.2022.)

Poveznice:

1. URL 1: <https://www.carnet.hr/usluga/udaljenoucenje/>
2. URL 2: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2020_03_29_670.html
3. URL 3: <https://www.microsoft.com/hr-hr/microsoft-365/onenote/digital-note-taking-app>
4. URL 4: <https://www.microsoft.com/hr-hr/microsoft-365/onedrive/online-cloud-storage>
5. URL 5: <https://apps.google.com/meet/?hl=hr>

6. URL 6: <https://apps.google.com/meet/?hl=hr>
7. URL 7: <https://support.google.com/meet/answer/10071448?hl=hr#zippy=>
8. URL 8: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_01_10_215.html
9. URL 9: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_01_10_215.html

SAŽETAK

Metodika književnosti i nastava na daljinu

Hrvatsko obrazovanje 2020. godine prebačeno je u virtualni svijet radi sprječavanja širenja koronavirusa. Ministarstvo zdravstva donijelo je mjeru za suzbijanje virusa, a Ministarstvo znanosti mjeru za ne prestanak učenja i poučavanja. S obzirom na promjenu uvjeta rada i učenja, promijenila se i sama nastava. Tijekom nastave na daljinu stavljen je naglasak na bitan sadržaj te učenici nisu bili izloženi nebitnim činjenicama i detaljima kako bi se mogli lakše i bolje ostvariti odgojno-obrazovni ciljevi. Ministarstvo je davalo podršku i pomoć nastavnicima, osobito u izradi videoekcije i nastavnih materijala. Cilj ovog rada je protumačiti nastavu na daljinu i vidjeti koje su se dogodile promjene, a potom u istraživačkom radu dokazati da se metodika književnosti promijenila.

Ključne riječi: koronavirus, nastava na daljinu, odgojno-obrazovni ciljevi, metodika književnosti,

SUMMARY

Methodology of literature and distance learning

In 2020, Croatian education was transferred to the virtual world in order to prevent the spread of the coronavirus. The Ministry of Health adopted a measure to combat the virus, and the Ministry of Science adopted a measure to not stop learning and teaching. Given the change in working and learning conditions, the teaching itself has also changed. During distance learning, emphasis was placed on important content and students were not exposed to irrelevant facts and details so that educational goals could be achieved more easily and better. The Ministry provided support and assistance to teachers, especially in the creation of video lessons and teaching materials. The goal of this work is to interpret distance learning and see what changes have taken place, and then to prove in a research paper that the methodology of literature has changed.

Keywords: coronavirus, distance learning, educational goals, methodology of literature